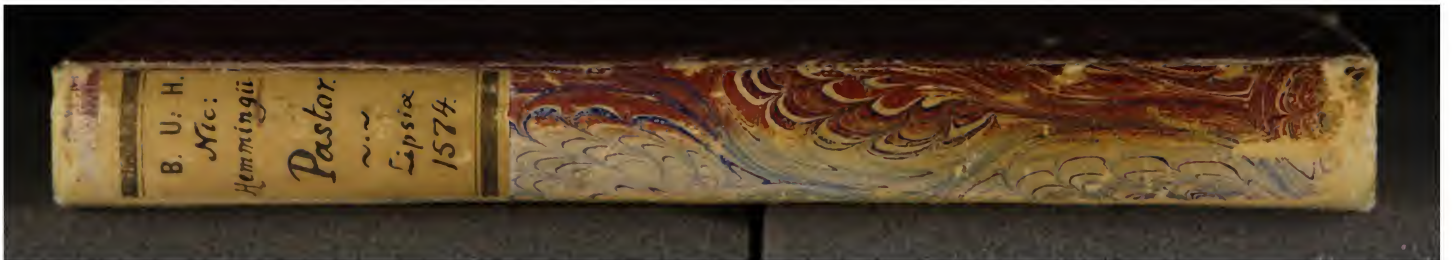

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1020 8° [LN 861]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1020 8° [LN 861]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1020 8° [LN 861]

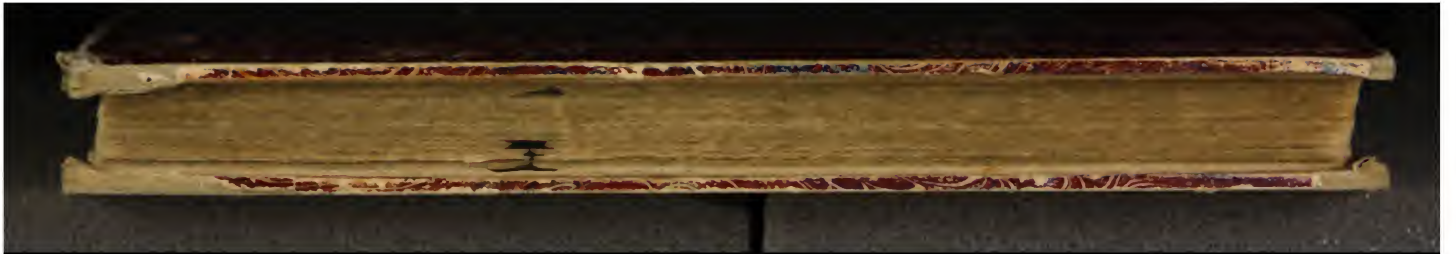

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1020 8° [LN 861]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1020 8° [LN 861]

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Th. bis 1020 8° [LN 861]

Th. bis. 1020.

8°

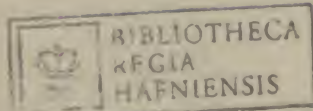
LN 861

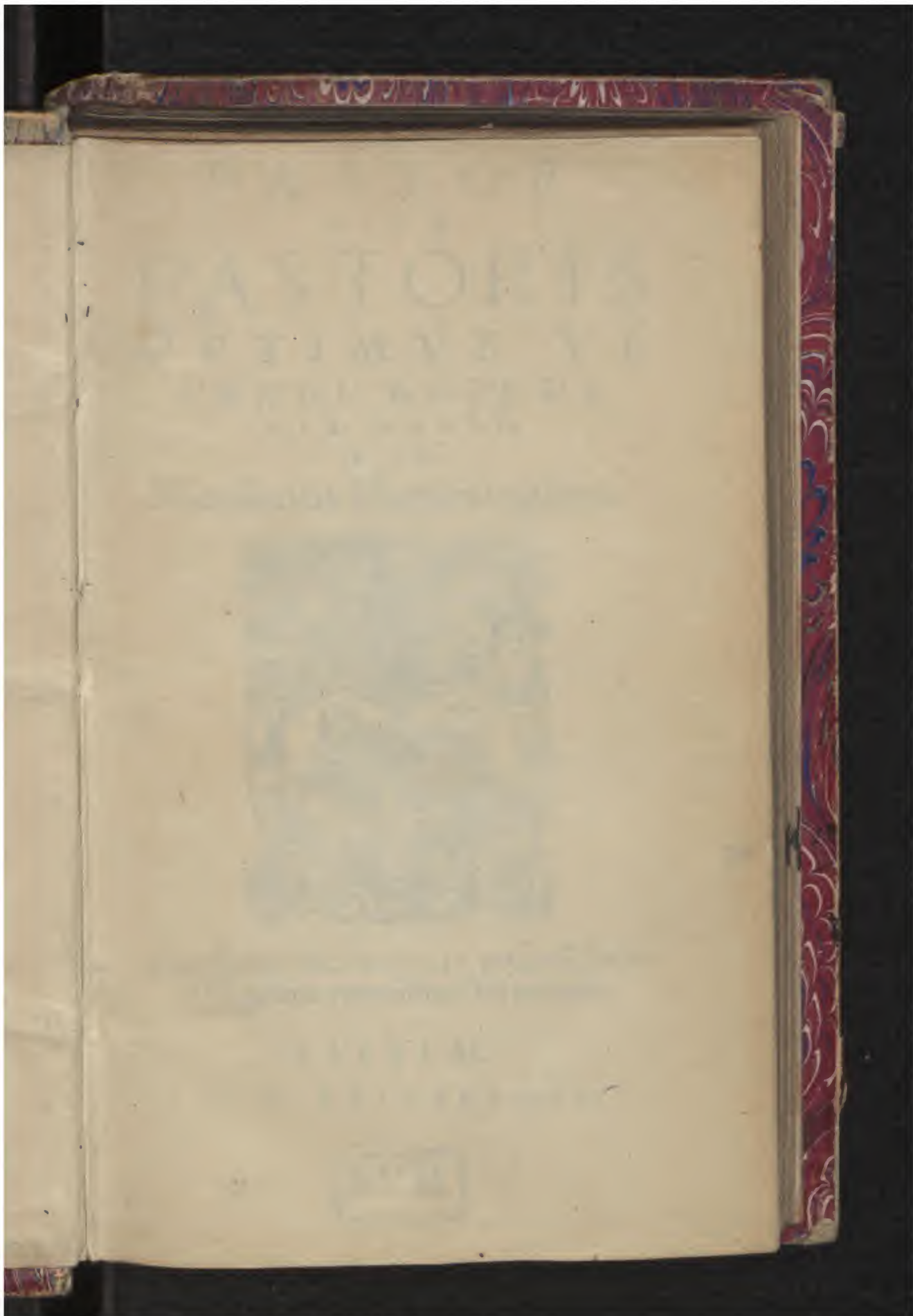
UBT Joks

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

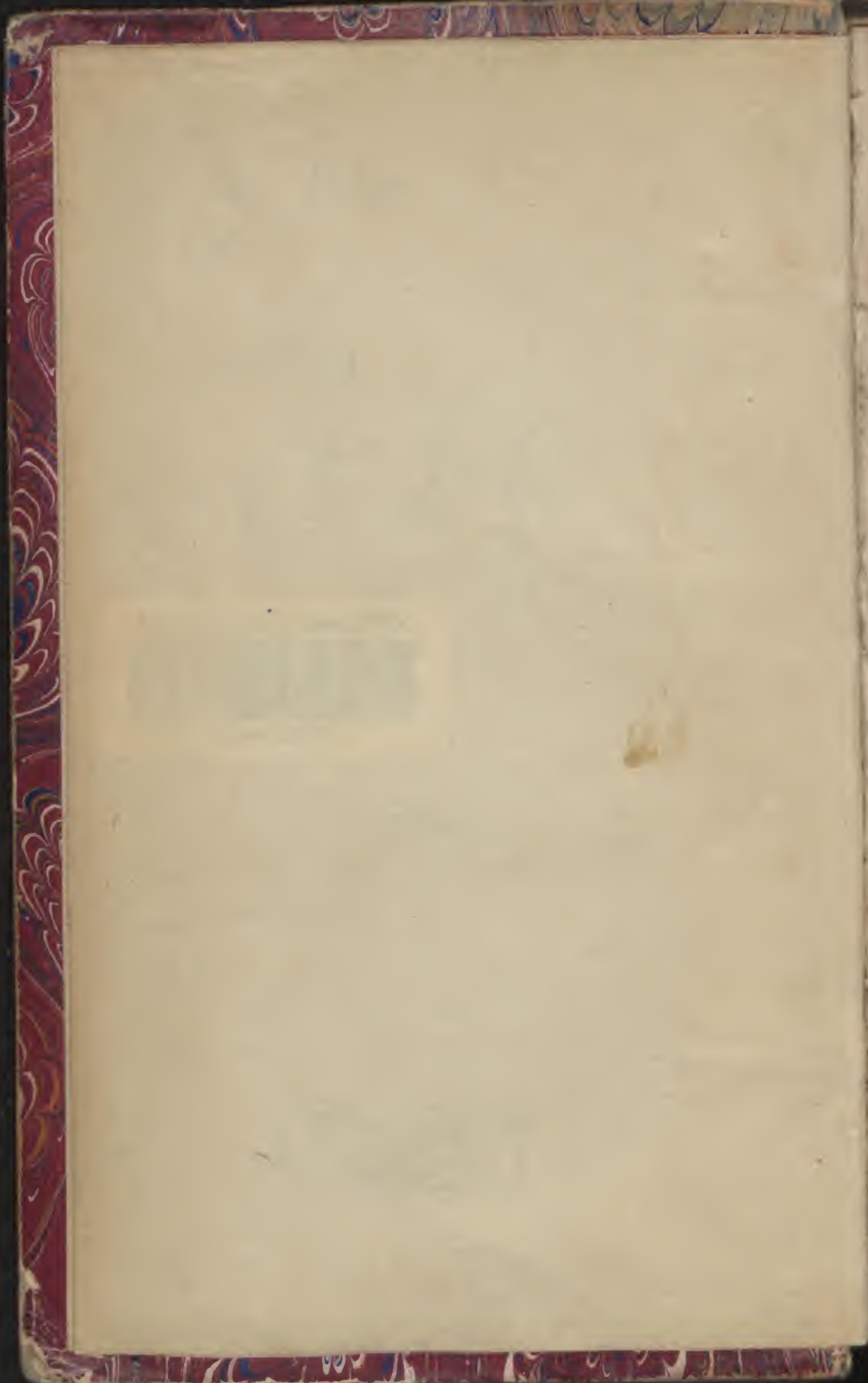

130017587170

P
O

N

Ac

PASTOR
SIVE
PASTORIS
OPTIMVS VI-
VENDI AGENDI-
QVE MODVS,
PER
Nicolaum Hemmingium.

Accesserunt huc xxxvi. propositiones
de legitima veri cultus Dei ratione.

L I P S I A E
C V M P R I V I L E G I O .

B.U.H.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

 BIBLIOTHECA
REGIA
HAFNIENSIS

[Faint stamp or mark]

R
V
P
L
G

C
inc
Ec
pro
ma
cog
tu
an
ab
sto
sto
di
re

REVERENDO
VIRO DOCTRINA AC
PIETATE PRAESTANTI, MA-
GISTRO TYCONI ASMUNDO,
Ecclesiarum Scanicarum Episcopo vigilan-
tissimo, suo fratri in Christo charissi-
mo, gratiam & pacem
precatur

Nicolaus Hemmingius.

CUM HAC PROXIMA AESTA-
te, charissime frater, unà essemus, saepe
incidimus in iustissimam laxatae disciplinae
Ecclesiasticae querelam: quae sanè querela
proculdubio nobis cum omnibus pijs est com-
munis. Fieri enim non potest, quin pijs
cogitantes de veteri Ecclesiae disciplina per-
turbentur multum: praesertim cum vide-
ant nostri seculi mores corruptissimos, procul
abesse à gravitate ac modestia Ecclesiae Apo-
stolicae, & eius quae proximè tempora Apo-
stolorum est secuta.

Etsi autem veterem illam & laudatam
disciplinam, multi Ecclesiarum gubernato-
res reuocare studuerunt: pauci tamen dextrè

A 2 satis

P R A E F A T I O .

satis hanc prouinciam sunt aggressi. Multi enim nimis visi sunt rigidi, plures plus iusto remissi, plurimi superstitiosi. Hinc nate sunt Monachorum secte ferè infinitæ: hinc extractæ Eremitarum Mandra: hinc inuecta tot ἐπιτιμία καὶ ἀσκήσεις, quibus paulatim puritas doctrine tantum non turbata est, & in locum fontis limpidissimi, effosse sunt cisternæ humanarum traditionum fœtentes et turbatissima. Vt autem hæc prestigia magnifierent apud populum, Monachi Satanica fraude effecerunt. Nam iusticiæ, necessitatis, meriti, & cultus opinione, suas ἀσκήσεις & histrionicas fabulas palliarunt: non sine ingenti in filium Dei contumelia, & in infinitarum animarum certissimum interitum. Quanquam autem nostro hoc seculo istos errores taxarunt doctissimi viri, quorum veluti duces fuerunt apud omnem posteritatem piam celebrandi, Martinus Lutherus & Philippus Melanchthon: qui duo viri etsi seriam purgandæ doctrine, & reuocandæ sanctæ discipline vsque ad extremum spiritum nauarunt operam: mores tamen

tan
no
cur
tur
mi
sal
idg
cas
pri
ad
vi
ru
san
ali
reg
fac
cui
tex
uel
em
um
pa
vi

P R A E F A T I O .

tamen hominum cum doctrina emendare non potuerunt : id quod eos conqueri saepius cum multis audiui.

Cum autem haec inter nos, frater, ageretur querela, quarundam Ecclesiarum meminimus : in quibus disciplina, mediocris saltem, veluti ex postliminio est reuocata : idq; industria & diligentia pastorum, qui easdem Ecclesias, quarum tunc meminimus, primi post reuocatam doctrina puritatem, administrarunt. Hi enim cum sanctissime vitam transigerent ipsi, facilius voce potuerunt alijs persuadere, quod ipsi vita pia & sanctis moribus expresserunt. Non enim est alia docendi ratio expeditior, quam quum regula congruit exemplum. Regula quid faciendum quidq; fugiendum sit monet : cuius cum vna pictura exemplum accedit, tenacius haeret quod docetur, & magis mouet. Hac ergo duo, regula videlicet & exemplum, coniuncta in illis pijs pastoribus, piuum permouerunt magistratum, ut vna cum pastoribus manum adhiberet, quò coniunctis viribus disciplinam collapsam erigerent. Vt

A 3 autem

autem reuocata quodammodo disciplina maneret diuturnior & constantior, praefecerunt ei graues & cordatos viros, qui censores morum essent, ac gubernatores reuocata disciplina. Hanc felicitatem illis Ecclesijs gratulor, oroq; aeternum Deum, ut indies magis abundant in omni cognitione & sensu, ut probent quae sunt potiora, & sint sinceri à πείρασμοι, & pleni fructibus iusticiae in laudem & gloriam Dei: utq; perpetuò ita cum regula consentiat exemplum, ne vel regula à luce Euangelij, vel exemplum à regula aberret. Nam ubi exemplum cum regula non congruit, parum proficit docentis labor. Verè enim à poëta dictum est:

Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis.

Cum subeant animos auctoribus.

Chrysostomus de sua aetate sacerdotibus conqueritur his verbis: Sunt multi sacerdotes, & pauci sacerdotes. Multi nomine, & pauci opere. Videte ergò quomodo sedetis super cathedram Moysi. Quia cathedra non facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram:
non lo-

no
cu
om
sup
qu
Id
me
en
do
do
de
do
vi
ue
co
m
do
m
de
tu
it
ca
qu

non locus sanctificat hominem, sed homo locum: non omnis sacerdos sanctus est, sed omnis sanctus sacerdos est: qui bene sederit super cathedram, honorem accipit ab illa: qui malè sederit, iniuriam facit cathedrae. Ideoq; malus sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem. In iudicio enim sedes, siquidem benè vixeris & benè docueris, omnium iudex es: si autem benè docueris & malè vixeris, tui solius condemnator es. Nam benè viuendo, & benè docendo, populum instruis quomodo debeat viuere: Benè autem docendo, & malè viuendo, Deum instruis quomodo te debeat condemnare. Hæc Chrysoſtomus.

Nocentissima proinde Ecclesie pestis est malus pastor. Malus autem est, & qui malè docet, maleq; viuit: & qui benè docet, sed malè viuit: & qui malè docet, sed benè videtur viuere. Contra autem solus is meretur audiri bonus pastor, qui vt rectè docet, ita & sanctè viuit. Is enim utraq; manu cœlestem Ierusalem ædificat. Doctrina enim quid, exemplo quomodo agendū sit ostendit.

P R A E F A T I O .

Hinc patere existimo , fundamentum
disciplinae ouium esse vitam pastoris , ad re-
gulam non errantem expressam. Quam-
obrem nihil magis ad reuocandam sanctam
disciplinam facere arbitror , quam si mini-
stri Euangelij serio cogitent de seipsis pri-
mum regendis pia & sancta disciplina , ut
doctrina & vita pulchre consentiant. Hoc
ubi fecerint serio , sperandum est , ut ali-
quando rectius agatur in Ecclesia , & minus
oriatur scandalorum , quibus supra modum
rudis offenditur populus.

Vtinam omnes pastores magnitudinem
sui muneris cogitarent : utinam non carna-
libus tantum oculis regnum Christi intue-
rentur. Quando externi hostes irrumpunt
in alienum regnum , atq; ferro & igni om-
nia vastant , nemo non dolet : nemo non ,
animo generoso praeditus , arma capit , ut se
hostibus patriae opponat , eosq; à patrio solo
arceat : idq; ideo ut in tuto sint corpora , &
facultatula qualescunque saluae maneant.
Haec animi fortitudo merito praedicatur :
hic amor paterni soli laude imprimis est di-
gnus.

gno
fug
tra
ut
ti ,
dit
mu
Ch
pro
exc
aci
ut
lib
ra
ru
Ec
ap
ser
ior
uic
poj
sap
gr
ta

P R A E F A T I O.

gnus. Contra autem, qui in tali necessitate
 fugiunt discrimina, & occultant se, ut suae
 tranquillitati consulant, meritò accusantur
 ut ignavi, ut timidi, ut in patriam ingra-
 ti, ut patriae desertores, ut arae & foci pro-
 ditores. At quando spirituales hostes,
 multò truculentiores carnalib. istis, regnum
 Christi inuadunt, quid sit? pleriq; pastores,
 proh dolor, dormiunt: parū memores quod
 excubias eos agere oporteret, & in prima
 acie stare aduersus hostium insultus. Sed,
 ut dixi, haec minus curantur, quia corpora-
 libus oculis minus cernuntur, & ab Epicu-
 raeis prorsus ut fabulosa contemnuntur. Ve-
 rum hīc speculatores ciuitatis Dei, hoc est,
 Ecclesiae pastores decet, ut oculos spirituales
 aperiant, ut cladem Christianae Reipublicae
 seriò animaduertant, quae sanè clades ma-
 ior est quàm ut ullis verbis explicari, gra-
 uior quàm ut ullis querelis satis deplorari
 possit. Muri ciuitatum, Dei beneficio &
 sapientum gubernatorum consilio, stant inte-
 gri & illesi: sed morum munimenta & pie-
 tatis ornamenta magna ex parte cecidère.

A S Teeta

P R A E F A T I O .

Tecta ab ignibus sunt libera : sed corda funestioribus cupiditatibus ardent. Facultates tutò possidentur externa : sed animi vera diuitia diripiuntur. Prædia salua manent : sed præsidia cælestis Ierusalem inuaduntur. Robora corporum augentur : sed petora minuuntur. Matronæ & virgines vim militum non patiuntur : sed animi turpissimis voluptatum blanditijs succumbunt. Non abducuntur nobiles, non ciues, non rustici, in tristissimam Turcici tyranni seruitutem : sed, quod est multò crudelius, tot dominorum tyrannide premuntur, quot vicijs laborant. Verè enim dicit Augustinus : Malus, etiam regnet, seruus est : non quidem unius hominis, sed, quod est multò grauius, tot dominorum quot vitiorum. Hæc mala omnem barbaricam vastationem facile superant : Imò ideo atrociora sunt multò, quia non corporum, sed animorum : non fortunarum, sed salutis sunt exitia. Quibus, quæso, iustè imputabuntur hæc mala ? Etsi autem hæc non solis pastoribus rectè imputantur : magna ex parte tamen non pauci illorum

illo
ren
De
com
rita
bus
in
lan
A
ad
cla
se
in
N
sce
gi
C
ra
ti
ci
na
ca
ta
C

P R A E F A T I O .

illorum in culpa sunt. Nam si illi exalta-
 rent (iuxta Propheta consilium , imò iuxta
 Dei mandatum) ut tubam , vocem suam
 contra scelera grassantia , & obijcerent se spi-
 ritualibus istis hostibus , induti spirituali-
 bus armis : minus vastationis morum esset
 in mundo , minus scelerum & minus petu-
 lantia & contumacia aduersus Deum.
 Multi fortè se excusari putant , quòd sepe
 aduersus scelera in publicis concionibus de-
 clamitent : quod sanè perinde est ac si quis
 se strenuum militem gloriaretur , qui tamen
 in aciem contra hostem prodire recusaret.
 Nam cum in genere tantum accusantur
 scelera , quilibet vel nocentissimus os ter-
 git , ac si ad se nihil pertineret quod dicitur.
 At qui in faciem probrum obijcit , ut ty-
 rannidem , libidinem , iniusticiam , violen-
 tiam , ebrietatem , obtrectationem , venefi-
 cia , Diabolicas artes , acceptationem perso-
 nae in iudicio , & alia huiusmodi : is verè
 cum hostibus conserit manus , regnum Sa-
 tanae fortiter inuadit , atque à castris regni
 Christi hostes pellit. Sic fecit Helias , sic
 Nathan,

P R A E F A T I O .

Nathan, sic Ieremias, sic Petrus, sic Paulus, sic Ambrosius, sic omnes Prophetae, Apostoli, adeoque omnes veri pastores, hoc est, qui pluris fecerunt ouium sibi commissarum salutem, quam aut fauorem pulueris & cineris, aut fortunas, aut denique propriam vitam. Quicumque hic pericula fugit, ac castra Christi relinquit abiectis armis, merito ut ignauus, ut timidus, ut in Deum Patrem ingratus, ut Ecclesiae Christi desertor, ut religionis omnis & pietatis proditor pessimus habendus est: cuius portio in resurrectione erit cum Iuda proditore, qui curam maris superiorem quam legationis sibi commissae habuit.

Cum autem huiusmodi sermones, frater charissime inter nos conferremus, caepisti à me petere, ut ex verbo Dei *et* *ad* *id* *quod* *dixas* quasdam colligerem, quae continerent solidam, quantum quidem id per me fieri posset, disciplinam, qua pius pastor regi, & cum fructu suo uberrimo, & cum auditorum suorum commodo, posset, Hoc etsi arduum & difficile mihi fore animaduerti, ideoque id
 oneris

oner
 tam
 uis
 fide
 effl
 misi
 titio

emi
 qui
 si a
 stor
 fera
 &
 nisi
 Ru

Pa
 sua
 un
 cele
 tan
 mu
 nos

P R A E F A T I O .

oneris in tuos potius humeros imposuiffem :
tamen quia te accusasti nimis impeditū gra-
uiffimis uifitationibus Ecclefiarum, qua tuae
fidei commiffa sunt, tibi idem à me fapius
efflagitanti meam operam condixi, & pro-
miffi me conaturum, ut aliquo modo tua pe-
titioni responderem.

En igitur Pastorem meum in publicum
emitto, eumq; fortuna fubijcio, ut ferat quic-
quid & bonis & malis uifum fuerit. Quod
fi autem aliquem fructum ex hoc nostro Pa-
store, p̄perceperint pastores, tibi acceptum
ferant, qui & autor huius fcriptionis fuiſti
& fuafor. De Momis, quibus nihil placet
nifi quod ipfi fecerint, nihil sum folicitus.
Rumpantur fanè ilia Codris.

Quod reliquum eſt oro aeternum Deum
Patrem Domini noſtri Iefu Chriſti, ut det
fuae Eccleſiae pios & fideles paſtores, & nos
vnà coniungat ut vnū fimus in ipfo, eum
celebrantes, corde, lingua, & tota uita, quò
tandem beata immortalitate donati, fru-
mur confpectu δεξιποιμενος & mediatoris
noſtri Iefu Chriſti in omni aeternitate, Amē.

I N-

[Faint, illegible text in a Gothic script, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

T
ni
vt
lus
tuu
gui
fan
pal
nif
lis,
bus
fac
oue
qui
pri
dic
am
lam
lun
Na
vnt

INVOCATIO.

TE principem pastorem, Domine Iesu Christe, inuoco, qui solus animam tuam pro ouibus tuis dedisti, vt eas è faucibus lupi, qui est Diabolus, eriperes: solus oues tuas in ouile tuum humeris tuis portasti: solus sanguine tuo precioso lauisti: Spiritu tuo sancto sanas, & pabulo æternæ vitæ pascis. Tibi supplico, vt mihi indignissimo seruo tuo adesle tua gratia velis, & ea scribenti suggerere ex fontibus verbi tui digneris, quæ ad piam faciant instructionem eorum, quibus oues tuas pascendas commendasti: quibusq; nomen, quod tibi soli proprium est, communicasti, nempe vt dicantur ouium tuarum pastores, tuam solius vocem sonantes, quam solam vt oues tuæ agnoscunt: ita te solum norunt, & sequuntur pastorem. Nam in te vno omnes sinceri pastores vnum sunt: quia vna est vox omnium,
qua

I N V O C A T I O .

qua tu aggregas ouestibi, quaq; pa-
fcis in amænissimis tuis pratis aggre-
gatas, ac fontib. salutis liberalissime
potas ac reficis. Vt igitur ministris
tuis, quos pastorum nomine dignaris,
optimum viuendi agendiq; modum
præscribam, tu effcito: & simul da gra-
tiam, vt ipse cum illis iuxta disciplinæ
præscribendæ normam, vitam totam
peragam: donec curriculo vitæ præ-
sentis expleto, tibi, qui Episcopus ani-
marum nostrarū es, tradam spiritum
quem dedisti. Tibi pastori animarum
nostrarum, ac soli Deo cum Patre &
Spiritu sancto, sit benedictio, & glo-
ria, & sapientia, & gratiarum actio,
honor & virtus, & robur in
secula seculorum,

A M E N .

PA-

P A
P A

O

præfe
discip
arbitr
terun

In
ctent
foli E
admi
hom

In
ratio

P
litari

S
milia

T
tica

Q
tima

PASTOR, SIVE
PASTORIS OPTIMVS
VIVENDI AGENDI-
QVE MODVS.

OPTIMVM pastoris, hoc est, eius qui pascendo gregi Christi legitime præfectus est, viuendi agendiq; modum & disciplinam, duobus contineri capitibus arbitror: quorum vnum ad personam, alterum ad officium pastoris pertinet.

IN PERSONA quidem pastoris spectentur tria. Priuata & solitaria vita, quæ soli Deo patet. Domus propriæ, & familiæ administratio. Et externa, quæ in oculos hominum incurrit, vita & conuersatio.

IN OFFICIO vero, legitima pascendi ratio, cum suis partibus consideretur.

Erunt itaq; quatuor nostræ institutionis partes.

PRIMA, vita pastoris priuata & solitaria.

SECUNDA, domus pastoritiæ, ac familiæ administratio.

TERTIA, conuersatio pastoris politica & externa.

QUARTA, officium pastorale, seu legitima pascendarum ouium Christi ratio.

B De hisce

De hisce quatuor partibus, ad personam & officium pastoris dominici gregis spectantibus, eo, quo à nobis propositæ sunt, ordine dicturus, perspicuas de singulis regulas tradam: quas si secutus fuerit pastor, quem instruendum suscipimus, non solum in hac vita fructus vberimos percipiet, verum etiam in futura coronam immarcescibilem, quam princeps pastor promisit, reportabit.

D E P R I M A P A R T E,
Q V A E E S T V I T A P A S T O R I S
P R I V A T A E T S O L I -
T A R I A .

PA S T O R ouium Christi, omnium primum seriò cogitet, se nusquam ita occultari posse vllis latebris, siue solus sit, siue cum alijs, quin perpetuò pateat, & conspectui Christi pastoris (pro quo legatione fungitur, cuiusq; vices agit) & oculis Satanæ hostis Christi, & aduersarij humani generis. Quorum ille quidem puritatem hominis amat, atque impuritatem abominatur: Hic verò contrà, vt impuritate hominis summè oblectatur: ita puritate eiusdem grauissimè offenditur. Quemadmodum enim Christus ipsa lux est, ideoq; luce delecta-

delect
ceps,
Pro
eiq; d
uersa
offici
stima
tuos
petu
iurast
auter
purit
hil ip
des.
suo p
quit:
Eti
com
virtu
luti s
cred
us ef
ritat
illam
luere
ri de
Apo
ens,
oste

delectatur : Sic Satan tenebrarum princeps, tenebras amat, ijsq; afficitur.

Proinde tu quisquis es Christi pastor, eiq; dedisti nomen, caue ne cum ipsius aduersario, cui in baptismo primum, deinde officij ratione renunciaſti, colludas : exstimans cæleri poſſe, quod intra parietes tuos agitur. Imo hoc potius ſit tuum perpetuum ſtudium, vt quæ grata ſunt ei, cui iuraſti & cuius vice fungeris, facias. Iam autem nihil quicquã gratius eſt illi, quàm

T E puritas mentis & corporis : & contra nihil ipſum magis offendit, quàm animi ſordes. Atq; ea de cauſa Paulus commendat ſuo paſtori Timotheo puritatem, cum inquit: Te ipſum puram exhibe, 1. Timoth. 5.

Eſi autem hæc puritas paſtori & ouibus communis eſſe debet: vt quæ prouenit ex virtute ſanguinis ſummi paſtoris, quo abluſi ſunt vtriq; , modò verè in Chriſtum credant: Tamen paſtori vel ideo ſtudioſius eſt ſectanda, quia alijs ſuo miniſterio puritatem commendare debet. Manũ enim illam mundam eſſe oportet, quæ alienas diluere vult ſordes, ne tactu ſuo quæ mundari deberent, fœdius inquinet. Meritò ergo Apoſtolus paſtorem Ephęſiorum inſtruenſ, ait: Attende tibi ipſi. Quo mandato oſtendit ſingularem in paſtore requiri dili-

B 2 genti-

gentiã, vt se purum & immaculatũ seruet.

Quæ hæcenus de puritate pastoris diximus generatim, placet particulatim explicare, vt clarè pateat in quib. sita sit ista, quã in pastore nostro requirimus, puritas.

Cum itaq; puritatem requirit Apostolus in pastore suo, vult absq; omni dubio, vt & animus sit purus, & corpus castum, adeoq; vt totus homo vt noua creatura se Deo subijciat in vera sanctitate.

Quantum autem ad animum attinet, in eo spectentur hæc partes: MENS, COGITATIO, AFFECTVS, VOLVNTAS, STVDIVM. Itã enim hæc partes natura deuinctæ sunt, vt ab vna in aliam puritas vel impuritas promanet & deriuetur. Vt enim mente contaminata, contaminantur cogitatio, affectus, voluntas, studium: ita eadem purgata, & reliqua purgari incipiunt.

Quo autem commodius disciplina his partibus adhiberi possit, spectandum est, & quid has partes inquinare, & contra quid easdem purgare possit. De principe igitur parte, quæ mens est, primũ dicamus.

MENS, inquit Bernhardus, bona, preciosa possessio. Sed Paulus infidelium mentem & vanam & inquinatam pronunciat. Tito enim scribens ait: Quorum (infidelium) mens & conscientia inquinatæ sunt.

Ad Ephe-

Ad Ep
ait: C
suæ, c
vita D
est, p
Paulu
sunt c
se affi
mana
te imp
tur au
intelli
locat
hoc e
I N I
collo
prom
prop
sione
Apo
les, q
næ p
test,
haur
& qu
ria, &
gari
prom
Sa

Ad Ephesios longius progreditur, cum ita ait: Gentes ambulat in vanitate mentis suæ, excæcatæ in intelligentia, alienatæ à vita Dei, propter ignorantiam, quæ in ipsis est, propter duritiam cordis eorum. Hic Paulus apertè omnium hominum, qui non sunt conuersi ad Deum, mentē vanam esse affirmat. Quæ cum fons sit, vnde cætera manant, facile iudicare est, ex impuro fonte impuros manare riuulos. Complectitur autem mentis vox tria. PRIMVM, intelligentiam contemplantem, in qua collocatur σωτηρίας, ea scilicet quæ ποσάσεις, hoc est, propositiones suppeditat. DEINDE, intelligentiam practicam, in qua collocatur conscientia, quæ assumptiones promit. TERTIO, τὸ κριτήριον, quod ex propositionibus, & assumptionibus conclusiones extruit. Verum cum nunc, teste Apostolo, mens sit vana & inquinata, quales, quæso, conclusiones erunt? nonne vanæ? nonne inquinatæ? Certè fieri non potest, vt ex impuro fonte limpida & pura hauriatur aqua. Quare pastor hic videat, & quæ sit mentis illa inquinatio hæreditaria, & vnde puritas petenda, qua mens purgari possit, quo ex fonte purgato, puræ de promantur aquæ.

Sanctus Maximus libro tertio de chari-

B 3   tate,

tate, capitulo 34. quibus rebus mens hominis contaminetur, exponit his verbis: Mentis impuritas est in his quatuor sita: PRIMVM, si in ea sit falsa & erronea de vlla re persuasio. DEINDE, si ignoret id quod sciri oportuit. TVM, si cogitationibus affectibus obnoxijis langueat. POSTREMÒ, si peccato assentiatur.

Etsi autem hic autor generalius accipit mentis vocabulum, quàm nos facimus: tamè pulchrè quæ sint inquinamenta eius ostendit, nempe ignorantia recti, & persuasio falsi: quæ vicia cum in omnibus hominibus sint, qui non sunt edocti verbo Dei, Paulus hortatur conuersos, ne conforment se huic mundo: sed transfigurentur in nouitatem mentis suæ, & probent quæ sit voluntas Dei bona, & placida & perfecta. Hic Paulus nouam mentem requirit, & cur id faciat ostendit, videlicet quòd nemo possit sine nouitate, id est, purgatione mentis probare quæ sit voluntas Dei bona, & placida, & perfecta. Huc proinde pius pastor contendat, vt impura sua mente valere iussa, transfiguretur in nouitatem mentis.

Sed vnde fit hæc transfiguratio? seu quomodo ex impura mente pura fieri poterit?

Verbum Dei purissimus ille fons est, qui

qui rec
git: hi
hic in
hic 70
quit D
mam:
pienti
mini f
Domi
119. L
& lum
medit
pitur,
re, &
dare a
Ver
studiu
tu nol
tur: se
emplu
opera
Psal.
mihi,
verita
Deus
Vt
opus
& O
ne im

ns ho- qui rectè applicatus, sordes animi abster-
 erbis: git: hic mentem contemplantem illustrat:
 r sita: hic intelligentiam practicam reformat:
 nea de hic τὸ κρείττερον gubernat. Lex Domini (in-
 gnoret quit David) immaculata, conuertens ani-
 ogita- mam: Testimonium Domini est verax, sa-
 t. Po- pientiam præstans paruulis: Mandata Do-
 acci- Domini sunt recta, lætificant cor: Præceptum
 cimus: Domini purum, illuminat oculos. Et Psal.
 ta eius 119. Lucerna pedibus meis verbum tuum,
 & per- & lumen pedibus meis. Lectio proinde &
 us ho- meditatio doctrinæ cœlestis dum fide reci-
 verbo pitur, purgat mentem, vt & rectè intellige-
 e con- re, & quæ rectè intelligimus accommo-
 guren- dare ad vsu[m] incipiamus.

obent Verùm quia nostra lectio, & nostrum
 cida & studium, nisi princeps ille pastor suo spiri-
 em re- tu nobis legentibus aspiret, frustra suscipi-
 delictur: sequi debet pius pastor Davidis ex-
 id est, emplum, qui oratione impetrauit, quod
 volun- operatione obtinere non potuit. Ita enim
 a. Huc Psal. 25. ait: Vias tuas Domine ostende
 mpura mihi, & semitas tuas doce me, deduc me in
 etur in veritate tua, & doce me, quoniam tu es
 Deus salutis meæ, te expecto tota die.

Uterque ergo mens pastoris sit pura, tribus
 opus est: POENITENTIA, LECTIO, & ORATIONE. POENITENTIA facit
 & ORATIONE. POENITENTIA facit
 ne imputentur sordes reliquæ. LECTIO

qui

B 4

mentis

mentis nubeculis dispellit. ORATIO impetrat digitum Dei, quo mens ad discendum formetur.

Hoc cum animaduerneret vetustas, pio consilio ordinavit in Ecclesia lectiones Prophetarum, & Psalmorum, & potissimum ea elegit, quæ & optimè docerent, & maximè homines ad precandum excitarent. Verum cum cœpit paulatim legendi & orandi studium refrigescere, accessit lex pontificia de necessitate & opinione cultus, & coacti sunt sacrificuli in Papatu certum numerum Psalmorum quotidie recitare, mane, meridie & vesperi. Qui huic pontificio decreto satisfecerunt, putarunt se isto opere aliquid à Deo mereri. Contra qui hoc neglexerunt, existimarunt se mortaliter peccare. Atq; hoc potissimum factum est, postquam humanis traditionibus obstructa est doctrinæ paritas.

Etsi autem rectè taxata est à pijs doctoribus ista conductitia Psalmorum decantatio, quæ partim ab impijs, partim à non intelligentibus fiebat: tamen vtile esset reuocare consuetudinem & disciplinam veteris Ecclesiæ. Habet enim multo maiorem fructum quàm vulgus cogitat. Nam non solum homini canendi consuetudine scriptura fit familiarior, & vsu ad intelligendum

dum
rume
& ali
tur, a
super
tiore
Ba
navit
cem
bus,
grati
facili
recit
quia
ri no
cane
dab
N
bru
nibi
Hui
miõ
pro
Nar
ner
lan
inte
riè
qua

dum facilius, modo adsit pius animus : verum etiam, fides, inuocatio, spes, dilectio & alia virtutes excitantur & confirmantur, ac ita mentes eorum, qui se ita absque superstitione exercent, redduntur purgatiores.

Basilii Magni in suis Ecclesijs ordinavit, ut Psalmi canerentur ita, ut sibi inuicem responderent canentes alternis versibus, idque non cultus causa, sed disciplinae gratia. Putavit enim sanctus vir isto pacto facilius & Psalmos disci posse, & tedium recitantium vicissitudine leuari. Verum quia ista psallendi consuetudo ubique seruari non potest, nolumus nostro pastori istam canendi legem imponere, consilium tamen dabimus quod utile fore speramus.

Nostri itaque consilium hoc esto. Librum Psalmorum quam familiarissime omnibus pijs pastoribus notum esse cupio. Hunc Basilii ille Magnus vocat κοινὸν ταμιεῖον ἀγαθῶν διδαγμάτων, hoc est, commune promptuarium bonorum documentorum. Nam antiqua (ut inquit) animarum vulnera sanat: recentia citò corrigit: quod languidum est & morbidum reficit: quod integrum est conseruat: & affectus, qui variè animabus in vita hominum molesti sunt, quantum fieri potest, tollit, &c. Hæc cum

B 5

sit Psal-

fit Psalmorum incomparabilis vtilitas, velim in eorum lectione præcipuè occupatū esse pium pastorem, idq; hoc modo.

Quindecim Psalmi, qui graduum vocantur, sint familiarissimè noti, ac ita legantur à pastore, vt singulis septimanis semel finiantur. Psal. 25. cuius initium est: Ad te Domine animam meā leuauī: & 51. Miserere mei Deus: alternis vicibus subijciantur precationi matutinæ. Facto prandio quotidie recitetur Psalmus 147. qui incipit: Laudate Dominum, quoniam bonum est psallere Deo nostro. A cœna legatur Psal. 23. Dominus pastor meus. Precactioni vespertinæ Psal. 130. De profundis, subijciatur. Diebus festis Psalmus 119. Beati immaculati, seruiat.

Restant iam Psalmi 129. quos ordine velim recitari, ita vt semel in mense absoluantur.

Porro etsi multæ & doctæ extant Psalmorum versiones: tamen meo pastori cōmendo versionem Georgij Maioris, quia hæc & plana est, & scholia habet in marginibus addita, quæ vice iustorum commentariorum esse possunt. Hoc nostrum consilium esto de lectione Psalmorū, sequatur qui volet.

Præterea pium pastorem assidua manu
versare

versar
nos,
Titum
eiusde
ment
pasto
leger
esset,
tame
stam
maxi

In
pio
prop
de p
est. R
ti pe
intra

H
tem
vber
um

H
rum
ptor
dun
tam

versare oportet Epistolas Pauli, ad Romanos, Galatas, Ephesios, Timotheum, & Titum. Item Euangelium Iohannis, cum eiusdem epistola prima. Hæc noui Testamenti scripta optarem ordine legi à pio pastore, ita vt ad minimum vnum caput legeretur quotidie, donec ad finem ventum esset, vnde ad principium redeundum: non tamen hoc volo, vt cætera scripta noui Testamenti non legantur, sed cupio hæc quam maximè familiaria esse.

In veteri Testamento præ alijs legi cupio Genesin, Prouerbia Salomonis, Isaiam prophetam & Danielem, idq; eo modo, vt de præcipuis noui Testamenti libris dictum est. Reliqui libri veteris & noui Testamenti per ociū legantur, ita vt semel finiantur intra anni aut biennij spacium.

Hæc legendi disciplina non solum mentem purgatiorē reddit, verū etiam alios vberrimos fructus afferet ijs, qui hoc meum consilium non contemserint.

Haftenus de lectione sacrorum librorum dictum est: iam de commentarijs scriptorum Ecclesiasticorum aliquid adijciendum videtur.

Etsi autem pastorem antè susceptum tam angustum officium instructum esse velim in

lim in doctrinæ corpore : tamē iudico pastori semper esse vtile, vt integrum doctrinæ corpus subinde ordine euoluat. Nam illud satis disci nunquam potest. Diligenter enim (vt rectè monet Cicero) cauendum est, ne incognita pro cognitis habeamus, ijsq; temerè assentiamus, sed adhibeamus ad considerandas res, & tempus & diligentiam. Si hoc Cicero in rebus humanis, quæ rationi subiectæ sunt, necessarium iudicauit, profectò hoc multò magis requiritur in doctrina Ecclesiæ, cuius fides rationis fines, humanæ naturæ vsum, experientia terminos, vt testatur Bernhardus, transgreditur.

Proponat itaq; sibi pastor integrum doctrinæ corpus, illudq; sapius euoluat : hac adhihita amussi, vt nihil recipiat, quod non quadrat ad Canonicam scripturam : nihil absurdum iudicet, quod claro Dei verbo traditum est: tribuat Deo cum Abrahamo laudem veritatis, etiamsi tota rerum natura, id quod legit in Prophetis & Apostolicis scriptis, improbare videatur.

Verum etiamsi multa multorum scripta extant, quæ integrū doctrinæ corpus continent : tamen meo pastori inprimis commendatum volo Corpus doctrinæ, à sanctissimo viro, Philippo Melanchthone, scriptum.

ptum
ambig
certa,
& Ap
com
quos
dæ pi
fortè
& Gr
tus fu
struo
script
se fat

Ni
rum
& ma
potif
confi
clesia
simp
lium
Nam
agit
veni

H
quæ
Qua
trah

o pa- ptum. In eo enim nihil est obscuri, nihil
 otri- ambigui, nihil falsi: sed omnia clara &
 Nam certa, extracta ex ipsis scriptis Prophetis
 ligen- & Apostolicis. Huc adiciat pastor alios
 auen- commentarios ab eodem viro scriptos,
 abea- quos legat studiosè. Nam in illis plus soli-
 i bea- dae pietatis & eruditionis inueniet, quàm
 & di- fortè in multorum veterum, Latinorum
 ama- & Græcorum scriptis. His ergo si conten-
 arium tus fuerit simplex pastor, qualem ego in-
 requi- struo, plus proficiet, quàm si plurimorum
 es ra- scriptorum veterum & recentium lectione
 xperi- se fatigaret.

rdus, Nihil tamen hic detractum volo, alio-
 rum doctissimorum virorum scriptis, quæ
 m do- & magnifico, & legenda iudico, sed ab ijs
 t: hac potissimum, quorum & iudicium magis
 d non confirmatum est, & quibus tempus ob Ec-
 : nihil clesiarum curam suppetit. Ego enim nunc
 verbo simplicioribus & occupatioribus do consi-
 hamo lium, quod iudico ijs maximè profuturū.
 natu- Nam ea quæ aliquis sapius & familiaris
 posto agit, fiunt veluti domestica, & difficiliter
 veniunt in obliuionem, iuxta illud Senecæ:

Dediscit animus serò, quod didicit diu.

cripta Hæc sunt dicta de purgatione mentis,
 s con- quæ fons est aliorum motuum & actionū.
 com- Quæ (vt rem vniuersam in summam con-
 à san- traham) naturæ prauitate inquinata, &
 ne, scri- vana
 ptum.

vana effecta, renouanda est iuxta Pauli con-
 filium, & abluenda sanguine Christi, atque
 ita perpetua pœnitentia, assidua lectione,
 & ardenti precatione instauranda: vt quo-
 tidie magis magisque purgetur, donec in
 hac vita sumus. Quamdiu enim hoc mor-
 tale corpus circumferimus, nunquam ita
 purgabitur mens nostra, quin aliquid sem-
 per purgandum restet. Quare rogandus
 est purgator noster Christus, ne maculas
 præsentes nobis imputet, sed vt quotidie
 suo Spiritu, & verbo magis nos purget.

COGITATIONVM principia tria facit
 Damascenus, cum ita ait: Illud sanè præ-
 omnibus nosse debemus, tria cogitatio-
 num nostrarum esse principia. Sunt enim
 aliæ cogitationes à Deo, aliæ à Diabolo,
 aliæ ex nobis ipsis.

A Deo quidem sunt cogitationes salu-
 tares, quibus homines excitat Deus, ad ea,
 quæ pia & salutaria sunt, agenda, iuxta
 mandata expressa.

A Diabolo sunt perniciosæ cogitatio-
 nes, quæ sunt via ad interitum. Cogitatio
 Iudæ de prodendo Domino, fuit à Diabo-
 lo. Nam ita clarè scribitur: Et cœna facta
 cum iam Diabolus misisset in cor Iudæ Si-
 monis Iscarioth, vt traderet Dominum. Et
 iterum: Post buccellam introiuit in illum

Sata-

Satan
 Anan
 cor tu
 Ex
 cum e
 diuin
 Pri
 le & f
 um. D
 gitati
 tus sa
 man
 cum
 cata,
 affer
 peru
 bus
 non v
 qui in
 uit, q
 Vt en
 rum
 qui a
 in m
 gò c
 po
 nost
 num
 gitat

Satanas. Hoc & Petrus testatur loquens Ananiæ: Quare (inquit) tentauit Satanas cor tuum, vt mentireris Spiritui sancto.

Ex nobis autem oriuntur cogitationes, cum ea quæ gerimus, aut gessimus, aut audiimus, recordamur.

Primum ergo genus cogitationum, vtile & salutare est, medium & vltimum noxium. Nam sicut fumus apes, sic prauæ cogitationes, si illis locus datur, fugant Spiritus sancti gratiam. Neq; enim leue existimandum est, perniciosis cogitationibus locum dare. Videntur quidem leuiora peccata, sed si non vitantur, certum interitum afferunt. Nam semper maiora peccata superueniunt nobis, & vim inferunt animabus nostris, cum quæ minora videntur, non vitantur. Sæpè homicidium commisit, qui iræ cessit: Sæpè adulterium perpetravit, qui impuræ cogitationi locum fecit. Vt ergo qui minima contemnunt corporum vulnera, sæpe mortem incurrunt: Ita qui animorum exiguas plagas despiciunt, in maiora labuntur crimina. Principijs ergo obstandum est.

Porrò vt præsentius remedium pastori nostro contra insultus malarum cogitationum dare valeamus, causas huiusmodi cogitationum, & modos altius examinemus.

Bern-

Bernhardus tres facit formas cogitationum, quæ ex nobis sunt. **Q V A E D A M**, inquit, sunt omnino ociosæ, videlicet, quæ ad rem non pertinent. Has tam facilè abijcere, quàm recipere potest animus. Atq; hoc genus cogitationum ociosarum, luto confert, sed simplici, hoc est, nec inhærenti, nec fœtenti, modò moram non fecerit. **A L I A E**, inquit, sunt violentæ, magis & fortius adhærentes: vt quæ ad necessitatem naturæ pertinent. Hoc genus confert Bernhardus luto non simplici, sed limoso & viscoso, non tamen fœtenti, si modû naturæ non excesserit. **Q V A E D A M**, inquit, cogitationes sunt immundæ ac fœtidæ. Hoc tertiu genus confert luto adhærenti immûdissimo ac fœtidissimo, quod genus nulla ratione admittendû esse monet. Nã animam coinquinat, & ad interitum ducit.

Harum perniciosarum cogitationum, quarum peccatum hæreditarium fons est, causas (quo remedium arte adhibeatur) particulares enumerabo varias. Aliàs enim diabolus huiusmodi cogitationes suggerit (vt paulò ante attrigimus.) Aliàs oriuntur à sensu: Aliàs à memoria: Aliàs à complexione ortum habent. Hæ quatuor causæ sunt perniciosarum cogitationum.

Verum quia vicia aliter curari non possunt,

sunt, pentur
Dial
præcip
nunci
diatur
fas, nu
Qua
obijci
damer
iusmo
P R
tia & v
tur in
culos
supera
D E
clesiæ
num f
A D
huius
dens
Sæ
de re
prem
q; cer
tuis p
Potel
quid

ogita- sunt, nisi radices & causæ eorum extir-
 DAM, pentur, de singulis generibus dicam.

t, quæ Diabolus hostis humani generis, qui
 ilê ab- præcipue aduersatur pastoribus gregis do-
 s. Atq; minici, aliàs doctrinæ, aliàs moribus insi-
 , luto diatur, ac suggerit cogitationes pernicio-
 æren- fas, nunc in doctrina, nunc in moribus.

ecerit. Quando itaq; doctrinæ insidiatur, &
 agis & obijcit cogitationes pugnantes cum fun-
 essione damento, triplex est modus superandi hu-
 onfert iusmodi cogitationes.

imoso PRIMVM opponatur verbum, poten-
 dū na- tia & veritas Dei. Quicquid enim subori-
 nquit, tur in cogitationibus nostris contra arti-
 etidæ. culos fidei, verbo Dei obruendum est, &
 ærenti superandum.

genus DEINDE opponatur Catholicæ Ec-
 et. Nā clesie consensus, hoc est, sanctorum homi-
 ducit. num suffragia, & exempla.

onum, AD HÆC, in toto conflictu aduersus
 ns est, huiusmodi cogitationes opponatur ar-
 ceatur) dens & seria inuocatio.

s enim Sæpe turbat animos piorum cogitatio
 ggerit de resurrectione mortuorum: sed hanc
 oriun- premet & superabit clarum Dei verbum,
 liàs à q; certum decretū Dei de excitandis mor-
 tuor tuis proponit, cui nihil impossibile est.
 num. Potest enim quicquid vult: vult autē quic-
 n pos- quid certò decreuit se facturum. Hoc ver-

C   bum

bum fortius premet istam cogitationem, ubi accesserit consensus omnium piorum, qui inde usque à mundi exordio, præcipuam suam consolationem collocarunt in fide resurrectionis. Huic consensui ancillatur inuocatio, ne Satanus vlla sophistica nos à fide resurrectionis abstrahat. Hic igitur armis vtatur pastor, aduersus cogitationes quæ Satanam immediatè autorem habent.

COGITATIONES ortæ à sensu, sunt quæ ab obiectis, quæ in sensus incurrunt, animis imprimuntur: seu quæ generantur quoties res nobis offeruntur, quib. animi nostri ad cogitandum excitantur: vt cum David vidit nudã fœminam, lauante se, commouetur animus, & quomodo eius amore potiatur, cogitat. Huc illud Augustini pertinet, qui in quodam loco dicit, mortem per quinque sensus, tanquam per fenestras, ad animam nostram ingredi. Quod quàm verum sit, docet experientia (proh dolor) in multis. De his ergo quinque fenestris ordine dicam, & simul ostendam ex scripturis, quomodo pius pastor eas occludere debeat, & adhibere solertem custodiam, ne hostis per ipsas ingrediatur.

PRIMA fenestra est visus. Hic præceteris

cateri
stus ap
nequa
Syraci
meme
quam
mum
stini:
est pra
chrũ a
& pe
prore
dibus
Sams
illect
Cher
pri lo
Qu
dend
per e
P
Qui e
proh
uerb
scit,
lor e
fœm
ocul
brof

caeteris singularem habet vim. Vnde Christus apud Matthæum: Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tenebrosum erit. Syracides: Nequius oculo quid creatum? memento quoniam malus est oculus nequam. Tritum quoque est prouerbum, Animum habitare in oculis. Huc illud Augustini: Impudicus oculus, animi impudici est prænuncius. Heua vidit pomum esse pulchrum aspectu, mox cogitat de eo fruendo, & per oculos concupiscentia in animum prorepfit. Dauid visis nudis Bersabeæ pedibus, mox de ea comprimenda cogitat. Samson visu ad amandam alienigenam est illectus. Augustinus exemplo Terentiani Chereæ usus est, qui incitatus pictura stupri Iouis, virgini vicium intulit.

Quomodo, quæso, hæc fenestra occludenda? Occludetur ista fenestra, ne mors per eam ingrediatur, varijs modis.

PRIMUM, cogitatione prohibitionis. Qui enim verè de pietate cogitat, diuinis prohibitionibus tangitur inprimis. Prouerb. 23. Ne intuearis vinum quando fluctat, & cum splenduerit in vitreo calice color eius. Syrac. 9. Auerte oculos tuos à fœmina compta. Et Psalm. 118. Auerte oculos tuos, ne videant vanitatem. Ambrosius: Cum videris aliena monilia, au-

rum, argentum, & concupieris vt extorqueas, intrauit mors per fenestram: claude ergo hanc fenestram.

DEINDE, claudetur hæc fenestra exemplis sanctorum. Pepigi, inquit Iob, fœdus cum oculis meis, ne alienam mulierem concupiscerent. Moses, Ioseph, Daniel, & multi alij, hanc fenestram amore castitatis clauferunt. Vt igitur pastor meus habeat ipse castam coniugem cupio, ne alienarum visu periclitetur.

AD HÆC, cogitatione periculi obstruetur hæc fenestra. Qui enim quid mala concupiscentia gignat attendit, maiori cura aduigilabit, ne incautus capiatur.

POSTREMÒ omnium maximè hîc requiritur, vt fugiamus occasiones: & si quando grauius pulsauerint obiecta mentem & cogitationem, confugiendum est ad Deum serua precatone, is nō sinet nos tentari supra vires nostras.

SECUNDA fenestra est auditus. Per hunc enim blanditiæ, adulationes, profanæ & turpes cantilenæ ingressæ, cogitationes excitant, & venena in cor transmittunt. Hinc propheta: Tibia & tympanū in conuiujs vestris, & opus Domini non respicitis. Ambrosius: Intrat etiam mors per fenestras aurium, si acquiescas loquenti.

Occlu-

Occlu
ri, ad
um ru
inuita
racide
lingua
T E
Q
Q
Ab
nisi fe
tur de
Co
sunt o
do ve
mus.
dam
quæ
fecer
pauli
frust
con
mor
men
C
ne h
tion
Phl
guir

Occludenda est ergo & hæc fenestra pasto-
ri, adeoq; omnibus pijs, ne inde in exiti-
um ruant. Salomon Prouerb. 1. ait: Fili, si
inuitauerint te peccatores, ne audias. Sy-
racides: Sepi aures tuas spinis, ne audias
linguam nequam.

TERTIA fenestra, est Odoratus.

QUARTA, Gustus.

QUINTA, Tactus.

Ab his minus periculi est pastori meo,
nisi fortè à gustu, de quo dicam, vbi age-
tur de eius externa cōuersatione & ciuili.

COGITATIONES ortæ à memoria,
sunt quando ea reuocamus, quæ aliquan-
do vel gessimus ipsi, vel audiimus, vel vidi-
mus. Harum rerum memoria, primum nu-
dam cogitationem ad mentem pertrahit:
quæ postquam aliquandiu morâ in animo
fecerit, excitatur affectus: huic si indulseris
paulisper, voluntatem secum rapit, vt iam
frustra voluntatem imperantem retrahere
coneris. Quare vbi talis cogitatio ex me-
moria rerum nascitur, mox ad aliud aciem
mentis conuerte, ne figat pedem.

COGITATIONES ortæ à complexio-
ne hominis, sunt variæ. Alijs enim cogita-
tionibus, obnoxius est Melancholicus, alijs
Phlegmaticus, alijs Cholericus, alijs San-
guineus. Hic vt pastor senserit suum mor-
bum,

C 3 bum,

bum, occurrat maturè, ne malum nimium serpat. Qui scit se Cholericum esse, ideoq; magis iracundum, refrenet naturam, cuius morbum nouit, & sic de alijs.

Dixi de cogitationib. malis, & ostendi aduersus eas remedia, & summa huc redit, vt illis occurramus legendo, canendo, orando, laborando, otium omne fugiendo. Verum cum non habeamus nisi malas cogitationes: Nam, vt Paulus inquit, 2. Cor. 3. non sumus idonei ad cogitandum quicquam tanquam à nobis: debet pastor totis viribus, puluerem malarum cogitationum, præcipuè oratione, excutere, & Deum seriò orare, vt ipse nobis pias & salutare cogitationes, suggerat. Is enim solus creat cor mundum.

Iam ad Affectus veniamus, de quorum proximis causis hætenus est dictum. Quæ quia de natura humana non possunt ita euelli, quin quædam vestigia relinquunt: fit vt sæpè suboriantur etiam in sanctis prauus affectus, atq; omnino accidit sicuti quidam ex sanctis patribus ait: Quemadmodum passerculus, pede alligatus, volare incipiens, in terram funiculo detrahitur: sic quoque mens hominis nondum affectibus liberata, & ad rerum cœlestium meditationem volare contendens, ab affectibus ducitur, & in terram detrahitur. Affectus

Affe
tradit
festuu
COR
haben
qui è
de pri
Co
ter est
deratu
rè can
trem,
pula, a
nes fe
Ex his
ac viti
mum
textu
& int
pester
in pri
re, no
conij
inqui
tem r
cauer
Vi
phila
cont

Affectuum suborientium disciplinam tradituri, initium sumamus à diuisione affectuum. Sunt itaque affectuum quidam CORPORALES, qui ab ipso corpore suas habent occasiones: quidam ANIMALES, qui è rebus externis proueniunt. Primum de priori dicamus genere.

CORPORALIVM AFFECTVVM mater est φιλαυτία, quam definiunt esse immoderatum & cœcum corporis amorē, & verè eam affirmant omnium malorum matrem, cuius primæ quidem proles sunt: crapula, auaricia, & vana gloria: quæ occasiones ferè ex necessitatib. corporis sumunt. Ex his deinde nascitur omnium malorum ac vitiorum catalogus. φιλαυτία enim, primum corporis curandi, & gubernandi prætextu, facit, vt homo sensim in voluptatis, & intemperantiæ foueã prolabatur. Hanc pestem (φιλαυτίαν dico) oportet pastorem in primis quantum fieri potest, contundere, ne propter nimium corporis amorem conijciatur anima in gehennam. Castigo, inquit Paulus, corpus meum, & in seruitutem redigo, ne quo modo cum alijs prædicauerim, ipse sim reprobus.

Vides mi pastor, quantum periculi cum philautia coniunctum sit. Quare grauiter contra illã depugnandũ est, sobrietate, ani-

mo præfenti contento, & vera humilitate.

P R I M A huius filia, quæ est γαστριμαργία, gulofitas feu crapula, corpori quidem grata est, fed grauat corda. Vnde Chriftus: Cauete ne granētur corda ueftra crapula, & ebrietate. Et fapiens: Vinum & ebrietas auferunt cor.

S E C V N D A filia auaricia eft, non minus perniciofa fuis amatoribus, quàm prima illa. Hanc Paulus vocat idololatriam, quia facit vt homo loco Dei fuis diuitijs confidat. Quare pij paftoris eft cauere, ne huius deterrimæ peftis veneno inficiatur, ac ita falute miserè excidat.

Sed quodnam afferet paftor contra iftã peftem remedium? Videamus finem, quo impellitur quis ad auarè cumulandas diuitias. Hic autem triplex eft. **P R I M V S**, amor voluptatis, quæ græcè φιλονομία dicitur. **S E C V N D V S**, eft κενοδοξία, gloriæ inanis affectatio. **T E R T I V S**, propulfatio inopiæ, quam fortè metuit.

Voluptati deditus amat diuitias, vt earum adminiculo indulgeat delicijs.

Ambitiofus, & inanis gloriæ cupidus, aurum expetit, vt eius præfidio clarus, & magnus, & honorandus habeatur.

Homo metuens futuram inopiam, cumulat per fas & nefas, vt eas conditas & celatas

celatas
 Et utem
 timefc
 fitum,
 ditore
 morus
 Fin
 rus an
 tatem
 Hos
 mente
 diffic
 ordin
 Qu
 luptat
 pafto
 gnita
 lutus
 uenti
 nulla
 ptate
 eand
 fed c
 quæ
 lam
 fmat
 ifto
 paft
 flia,

tate. celatas conseruet, aut famem, aut senectutem, aut morbum, aut exilium per-
 eyia, timescens, atq; in ijs plus spei habet repositum, quam in Deo omnium rerum conditore, qui vel extremorum & minutissimorum animalium curam habet.

gratus: Fines habemus, quos sibi proponit avarus animus in cumulandis diuitijs, voluptatem, ambitionem, inopiæ propulsationem. Hos si pastor contemnere potuerit, & è mente sua euellere, ipsam auariciam haud difficulter contemnet. Videamus proinde ordine remedia aduersus ista mala.

ula, Quid ergo remedij habes aduersus voluptatis plagam? Primum conferat pius
 rie- pastor turpitudinem huius pestis, cum dignitate hominis, qui Christi sanguine absolutus & redemptus, iam templum Dei uiuentis est. Gentiles philosophi dixerunt, nullam capitaliorem pestem, quam voluptatem, datam esse mortalibus. Quare & eandem affirmant indignam esse homine, sed concedendam esse bestijs. Quid iam, quæso, indignius est, quam maculare stollam illam sanctam, quam induisti in baptismo? quid fœdus, quam Dei templum isto fœtore Satanæ conspurcare? In pio pastore fides, charitas, patientia, modestia, iusticia, & cæteræ virtutes esse debent.

Quid, obsecro, in hoc virginum honestissimo cœtu, faceret turpissima & fœdissima meretrix voluptas? Verè dicit Plato, voluptatem escam malorũ esse. Sed multò verius is, qui affirmat præsentem vitam haurum esse Diaboli, opertum abominabili voluptate, tanquam esca, per quam seducti ad profundum trahuntur inferni.

Vide mi frater, qualis in se sit voluptas: vide quid cum ea coniunctum sit: vide eius finem: vide pœnam. Ipsa turpis est, coniunctam habet infamiã, famem sui habet, & transacta non satiat, finis eius est mala conscientia, pœna, infernus. Hæc mi pastor si perpendas, facilè hanc deterrimam pestem detestaberis, modò ores, ieiunes, legas casta, ac ocia vites, iuxta illud nostrum distichon:

Ores, casta legas, ieiunes, ocia vites,

Si servare voles corpora casta Deo.

Dixi de primo fine, cur avarus animus diuitias cumulet, & quomodo is contemni possit.

Sequitur secundus, qui est *κενοδοξία*, hoc est, gloriæ inanis appetitio. Hæc, quia ex diametro pugnat cum Christianismo, deberet meritò ab omnibus pijs contemni, non secus atq; cœnum fœtens, imò veluti virus Diaboli perniciosissimũ. Non enim potest

potest
stiana h
Han
lisco co
quid di
visu ho
hibetur
ne (inc
ram ho
dicat:
cere di
basilisc
iam no
tur ipse
inanis
ei oster
us ipse
cutiun
friuola
inutilis
moritu
gloria
quoda
dacta i
Bernh
turpitu
addam
ait: An
cordis

estis-
ima
olu-
ve-
ha-
abili
ucti
olu-
t:vi-
est,
ha-
s est
e mi
erri-
s,ie-
llud
nus
mni
hoc
a ex
de-
ni,
luti
nam
test

potest cum siti inanis gloriæ, stare Chri-
stiana humilitas.

Hanc inanem gloriam Bernhardus basi-
lisco comparat. Ita enim ait: De basilisco
quid dicemus? monstrosius cæteris, solo
visu hominem inficere & interficere per-
hibetur. Ni fallor vana gloria est. Videte
ne (inquit) iusticiam vestram faciatis co-
ram hominibus, vt videamini ab ijs. Ac si
dicat: Cauete oculos basilisci. Sed cui no-
cere dicitur basiliscus? Ei qui non viderit
basiliscum: alioqui si prior eum videas,
iam non tibi nocet (vt aiunt) magis mori-
tur ipse. Ita est fratres, non videntes necat
inanis gloria, cæcos, & negligentes, qui se
ei ostentant, qui se exponunt, & non poti-
us ipsi inspiciunt, non attendunt, non dis-
cutiunt illam, non vident deniq; quàm sit
friuola, quàm sit caduca, quàm vana, quàm
inutilis. Si quis eum intueatur hoc modo,
moritur basiliscus. Nec iam occidit eum
gloria, sed occiditur magis & occidit ei,
quodammodo versa in puluerem, imo re-
ducta in nihilum. Hæc scitè & eleganter à
Bernhardo sunt dicta, quib. satis graphicè
turpitude inanis gloriæ describitur. Huc
addamus & vocē prophetarum. Ieremias
ait: Arrogantia tua decepit te, & superbia
cordis tui. Cum enim (inquit Salomon)
super-

superbia, venit & ignominia. Et Petrus: Deus superbis resistit. Dominus in Evangelio: Qui se exaltat, humiliabitur.

Hæc & huiusmodi alia oracula Dei, pastorem refrenare debent, ne sinat se, inanis gloriæ stimulis incitari. Quæ si viderit parum proficere, consideret suas sordes, consideret pœnâ imminentem, proponat sibi exempla sanctorum patrum, qui istam belluam confecerunt: cogitet eam esse nunciâ Satanæ, & prænunciâ mortis. Ad extremum confugiat ad seriam inuocationem, & meminerit illius dicti, qui se exaltat, humiliabitur.

Tertius finis, cur avarus animus sibi diuitias cumulandas censet, est propulsatio futuræ inopiæ, quæ à diffidentia oritur. Hac ergo impulsus homo, sibi in futurum prospicere cogitat. O quam iniquum est tantam corporis habere curâ, abiecta omni salutis sollicitudine. Diffidentiam damnat Christus, & tu qui vice Christi fungeris, diffidentia tua excitaris, ad quærendas opes per fas & nefas? An non apertè contemnis mandatum Christi? an non manifestè promissionem ipsius conculcas? Mandatum est: nolite solliciti esse, quid edatis, & quo vestiamini. Mandatum est: quærite primum regnum Dei, & iusticiam

ciam

rus : ciam eius, hoc est, Dei. Promissio est : Pa-
 uan- ter cœlestis alit volucres cœli, nonne vos
 multò præstatis eis? Item : Nouit Pater
 , pa- vester cœlestis, quòd indigeatis his omni-
 nanis bus. Promissio est : & cætera omnia adij-
 t pa- cientur vobis. Sequatur ergo pius verbi
 , con- minister mandatum pastoris sui : Ne sitis
 t sibi solliciti de crastino. Abijciat Ethnicam dif-
 n be- fidentiam, ac certò statuatur, quòd Christus
 unci- non velit se deserere, præsertim cum scri-
 d ex- ptum sit, Non in abundantia hominis vita
 atio- eius. Auarus enim plærunque inter medias
 exal- opes esurit. Solent homines auari, vitæ
 bi di- quò quisq; ditior est, eò minus omnia pe-
 llatio rricula, atq; adeò ipsam mortem reformi-
 ritur. det. Huc illa diuitum arrogantia & supini-
 urum tas, quasi Deum ipsum in cistis & horreis
 im est inclusum, habeant in potestate. Contra
 a om- verò ostendit Dominus Lucæ 12. vt quispi-
 dam- am sit locupletissimus, adeò vt omni opū
 unge- genere redundet : tamen quod viuit, hoc
 encias minimè debere acceptum opibus suis,
 è con- cum ipsius vitam, ne temporis quidē mo-
 mani- mento, possint vllæ bonorum copiarū con-
 dedi- seruare. Vnus enim Deus qui vitam dedit,
 esse, eam scilicet quamdiu libuit, & fouere &
 datum extinguere, pro suo iure potest. Quorsum
 t iusti- igitur quispiam à diuitijs pendeat, vt ij
 ciam solent,

solent, qui ijs accumulandis tantopere sunt solliciti. Memineris ergo ô pastor, huius summi pastoris præcepti: Videte & caute ab auaricia. Abijce itaque diffidentiam, Christum veracem esse statue.

Atq; hi sunt fines, cur homines student cumulandis diuitijs, voluptas, inanis gloria, & propulsatio imminentis inopiæ. Hos qui extremè contemserit, facile animum suum ab auaritiæ sordibus purgabit.

Sed quâ fit, quod hæc tria, quæ scriptura abijcienda esse monet, adeò tamen hominum animos moueant, vt quàm paucissimi inueniantur, qui istis non capiantur? Caro nostra illa amat, ijsq; mens excæcatur eò magis, quò caro minus imperio spiritus subijciatur. Excitetur proinde spiritus, vt magis magisque auctus viribus, carnis ferociam domare, & suo imperio subijcere possit.

Hæc sint breuiter dicta de affectibus corporalibus, de philantia, eiusq; filiabus, à quibus omnia oriuntur mala & vicia: & de remedio aduersus venenum, quo homines incautos ista pestis inficere soleat.

Sequuntur AFFECTVS ANIMALES, Ira & Concupiscentia, de quibus nonnulla breuiter adijciemus.

IRA quid sit, notum est, eius genera
tria

tria n
m̄vis.
com
cundi
frequ
tione.
ius in
cultat
proda
animi
vindic
quære
nōros
nec o
genus
enim
malu
opto.
sancti
enim
Quar
Si Py
turba
indul
4. So
fram
dos d
non p
irasca

e sunt tria numerantur. Bilis, *χόλος*. Iracundia,
 huius *μῆνις*. Et Infensio, *κῆτος*. Bilis citò & facile
 auete commouetur, sed & leuiter sedatur. Ira-
 tiam, cundia, diuturnior animi commotio, ex
 frequente mali illati, iniuriæq; recorda-
 tione, continuum sumit pabulum, & ma-
 ius incrementū: & hæc magis animo oc-
 cultatur, abditaque latet, quàm exteriori
 prodatur indicio. Infensio, est exulcerati
 animi perturbatio grauior, opportunitatē
 vindicandi illatam iniuriam de industria
 quærens, & nancisci studens. Atq; ideo
κῆτος dicitur, quia *κείται*, hoc est, iacet, do-
 nec occasionem fuerit naçta. PRIMVM
 genus, sæpe necessarium est pastori: debet
 enim irasci vicijs. SECVDVM genus,
 spiritus, malum est, a quo alienum meum pastore
 nis fe- opto. TERTIVM, est pessimum, quod in
 iijcere sanctis diuturnum esse non potest. Pugnât
 enim cum lenitate, & patientia Christiana.
 Quare velim pium pastorem meminisse di-
 citi Pythagorici: Ollæ vestigium cinere
 turbato. Quo symbolo significat iræ non
 indulgendum esse. Et huius Pauli, Ephes.
 4. Sol non occidat super iracundiam ve-
 stram. Hic Paulus vult, ne nos nox iracun-
 dos deprehendat. Quoniam autem fieri
 non potest, quin in hac infirmitate sæpè
 irascamur, sequatur pastor consilium Da-
 uidis

uidis & Pauli : Irascimini , & nolite peccare : hoc est, si contigerit irasci, iram ita cohibete , vt ad facta non profiliat , aut moram aliquam in vestris animis faciat. Verum vt hoc malū studiosius cauere possit , pastor iniuria læsus, hæc meditetur. **P R I M V M**, cogitet, quoties ipse Deum offenderit , & tamen veniam expetierit. **S E C V N D O**, meminerit, quòd vbi non sit remissio iræ & offensæ , illic nec venia peccati apud Deum: iuxta parabolam de debitore, Matthæi 18. **T E R T I O**, recolat se etiam hominē esse, & posse alios offendere, ideoq; oportere se æquiorē esse in alios. **Q V A R T O**, perpendat, q̄ iratus sibi ipsi maximè noceat , turbando animum. **Q V I N T O**, æstimet malum , quod inde sequi potest. Vir iracundus, inquit Salomon, rixas prouocat : qui vero patiens est, mitigat suscitatas. **S E X T O**, sciat quòd magna sit virtus , iram reprimere. Vnde Ambrosius : Præclarum est , motū temperare consilio, nec minoris virtutis dicitur, cohibere iracundiam, indignationemque compescere, quàm omnino non irasci, cū plerunq; hoc leuius, illud fortius æstimetur. **S E P T I M O**, de damno, quod sequitur iram, cogitet. Per iram, inquit Gregorius, sapientia perditur , vt quid quoue ordine agendum

fit ne-

fit, nesci
sancti sp
lem & c
cum ira
habitat

Hæc
sunt, ve
tia gen
zelus p
ex virt
los me
tudini
stus, &
irasci l
vicium
nosme
gēter
ex am

Aff
dicitur
turalis

Co
plex e
aut ci
vacuu
satur.
quate
regur
corru

fit, nesciatur. Idem: Per iram, Spiritus
sancti splendor excutitur, qui super humi-
lem & quietum requiescere dicitur. Quia
cum ira subtrahit quietem, Spiritui sancto
habitationem claudit.

Hæc quæ hæcenus de ira à me dicta
sunt, volo intelligi de ira, quam impatien-
tia generat, non de illa laudabili ira, quam
zelus pius excitat. Illa enim ex vicio: hæc
ex virtute generatur. Ira per vicium, ocu-
los mentis excæcat: Ira per zelum, turpi-
tudini irascitur, vt Phinees, Paulus, Chri-
stus, & sancti multi sæpe zelo Dei sancto
irasci leguntur. Verum cauendum est, ne
vicium virtutis larua pingamus, fallentes
nosmetipsos. Videat ergo pastor, & dili-
genter examinet cor suum, an ira, qua æstuat,
ex amore Dei sit, an ex vicio impatientiæ.

Affectus animalis, qui Concupiscentia
dicitur, est duplex: Naturalis, & non na-
turalis.

CONCUPISCENTIA naturalis tri-
plex est. Aut enim circa cibum & potum,
aut circa ἀλυπίαν, vt quis dolore omni fit
vacuus, aut circa amorem Venerereum ver-
satur. Hi affectus naturales quidem sunt,
quatenus φέβω, νόμος ἢ ὄρθω λόγῳ, vt Plato ait,
reguntur & frenantur. Nam aliàs naturam
corrumpunt, & Deum grauitè offendunt.

D

NON

NON NATURALIS Concupiscentia, est rei alienæ appetitio, quæ peculiari lege Dei prohibetur: Nec concupisces domum proximi tui, nec desiderabis vxorem eius, nec seruum, nec ancillam, nec bouem, nec asinum, nec omnia quæ illius sunt. Syracides: Ne zeles gloriã & opes peccatoris. Non enim scis quæ futura sit illi subuersio. Hoc duplici freno volo pastoris mei concupiscentiam reprimi.

Est & alia diuisio Concupiscentiæ apud Paulum Gala. 5. vbi ait: Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. CARNIS vocabulo, per metonymiam intelligit corruptionem, & viciositatem humanæ naturæ, & impetus inde pululantes, qualis omnium est qui nondum sunt regenerati. SPIRITVS significat regenerationis gratiam, quam Spiritus Dei operatur in renatis, & impetus excitatos à Spiritu sancto in credentibus.

Breuitè, Concupiscentia carnis, est concupiscentia veteris hominis. Concupiscentia spiritus, est concupiscentia noui hominis, hoc est, regenerati, quatenus regeneratus est.

Concupiscentiam veteris hominis, definit Paulus Ephe. 2. esse per quam inclinatur homo, ad faciendum ea, quæ libent
carni

carni &
ingenij

In ha
partes v
caro, e
ἀλογον v
γικόν ap
vocabu

Con
esse, qu
rem ho
fit, vt i
ant. Ef
carnis
lat. 5.

Bon
bit ex
i. Con
Dei, q
viua q
rum a
tan su
rem co
pitam
flamm
impo
Ita de
tim di

atia, legem ingenij mentisq; arbitrium.

In hac definitione Pauli, duæ ponuntur partes veteris hominis, *σάρξ* & *διάνοια*. *σάρξ*, caro, ea est animi pars, quam Philosophi *ἄλογον* vocant. *διάνοια*, mens, quam illi *τὸ λογικόν* appellant. Sed frequentissimè carnis vocabulo, totus vetus homo significatur.

Concupiscentiam noui hominis, definitio esse, qua renati moliuntur deponere veterem hominem, & induere nouum, ex quo fit, vt iusticiæ & sanctimonix verè studeant. Effecta vtriusq; hoc est, & spiritus & carnis, recitat Apostolus, Ephes. 4. & Galat. 5.

Bonus itaq; pastor spiritum pijs excitabit exercitijs, iuxta illud Pauli, 2. Timoth, 1. Commonefacio te, vt exuscites donum Dei, quod in te est. Est autem donum Dei, viua quædam flamma, in cordibus renatorum accensa, quam nituntur caro & Satan suffocare. Paulus igitur suum pastorem commonefacit, vt illam flammam sopitam magis foueat & exuscitet. Nam vt flamma faciliè extinguitur, nisi flabello, impositis subinde nouis lignis, excitatur: Ita dona Dei & spiritus in renatis paulatim dispereunt, nisi assiduè exuscitantur.

D 2

Sed di-

Sed dicas. Quomodo excitentur illa dona? Homo renatus, donatus est Spiritu sancto, qui non est in homine ocium, sed flamma & agitatio diuina, repugnans Diabolo & carni, & accendens motus tales, qualis ipse Spiritus sanctus est.

Huiusmodi motus Spiritus, PRIMVM omnium cogitatione doctrinæ mouentur. DEINDE, in inuocatione per Spiritum excitantur. POSTEA, augentur exercitijs pœnitentiæ, consideratione nostræ infirmitatis, repugnando subitis incendijs affectuum, sustinendo certamina & pericula in officio & confessione. In huiusmodi exercitijs excitatur spiritus, crescant dona, & apparet imperium spiritus aduersus carnem. Quare hortor pastorem meum, vt diligenter insidias Satanæ & carnis caueat, ne extincta flamma Spiritus, rursus Satanæ & carnis laqueis implicetur.

Quidam ex patrib. dehortaturus Christianos à carnali concupiscentia, hanc pulcherrimam prosopopœiam facit. Quilibet Christianus in se habet paradysum. Adam, voluptatem paradisi, & serpentem. Paradysus, est verbum Dei, quo veluti fragrantia dulcissima, afficitur pia anima. Adam, est vetus homo & rea natura, quæ Satanæ fraudibus exposita & obnoxia est.

Volu

Volupt
sancti,
ma san
cui qui
culpa.
diæ m
scientia
si aliqu
ad arb
te app
Hac
tum q
detur.
TATI
menti
bus &
Est
turali
declin
tem
quo a
quan
est v
Mala
bona
cogit
tatur
ritus
esse

Voluptas paradisi, est participatio Spiritus sancti, qua mirum in modum afficitur anima sancta. Serpens, est carnalis voluptas, cui qui obedierit mortem sibi sua accersit culpa. Igitur non secus cauendæ sunt insidiae mundanarum & carnalium concupiscentiarum, quàm ipsius serpentis: quibus si aliquando captus fueris, maturè accurre ad arborem vitæ, Iesum Christū, ne morte apprehendat.

Hactenus sit dictum de affectibus, quantum quidem nostro instituto deseruire videtur. Sequitur DISCIPLINA VOLUNTATIS, de qua ideo breuius dicam, quia mentis, cogitationum, & affectuum motibus & consilijs obædire solet.

Est autem VOLUNTAS, facultas naturalis, qua aut appetitur, quod placet, aut declinatur quod displicet. Quatenus autem naturalis facultas est, à Deo est, & quo ad substantiam semper bona. Verum quantum ad habitum attinet, variat. Nam est voluntas mala, est & voluntas bona. Malam habemus ex corruptione naturæ, bonam ex gratia. Mala sequitur mentem, cogitationes & affectus carnis: bona comitatur mentem, cogitationes & affectus spiritus. Iam quicquid homo facit, bonum esse non potest, nisi ex bona procedat vo-

luntate. Quare vt pastor carnis voluntati renunciare: ita spiritus voluntatem facere, operosè studebit. Quæ spiritus voluntas, perpetua ad imperandum domina esse debet. Norma autem imperij verbo Dei continetur.

Sequitur **STVDIVM**, quod inter partes eas, quas animo subiecimus, postremum locum occupat. Hoc nihil aliud est, quam vt pastor, renunciata carne perpetuo studeat, vt pulcherrima harmonia consentiant, mens, cogitatio, affectus, & voluntas, vnicum scopum Deum sibi proponentes: Vt, quæ mens rectè intelligit, cogitet sedulo animus: quæ animus cogitat, ad illud rapiantur affectus: quæ pij affectus suadent, hoc serio imperet voluntas.

Hactenus de disciplina animæ: nunc de corpore pauca subijciemus.

In corpore suo pastor curabit, ne vel mollitie torpescat, vel duritie seu austeritate frangatur. Sicuti enim Deus vetat, ne præter modum indulgeamus corpori: ita quantum necesse est, illi dari præcipit, ne nimia inedia & duriori disciplina frangatur. Huc pertinet dictum Pauli Colof. 2. honorè habere corpori pro modo necessitatis præcipientis. Debetur autem honor corpori, quia domicilium & organon est
Dei.

Dei. C
crapul
nio de
telliga
discipl
recital
quæda
Est
ris: E
Christ
EP
est, &
Nam
uiter
ginan
emasc
tatio,
Hom
oivoxe
uenit
lum ij
Væh
num,
tem.
Cu
valet
phile
q̄ rec
mnia

Dei. Quare cauendum est imprimis, ne vel
crapula, vel inedia, aut nimis rigido iei-
nio destruat. Vt autem pastor melius in-
telligat, quid sentiendum sit de corporis
disciplina, genera exercitiorum corporis
recitabo, quorum quædam laudabilia sunt,
quædam extremè vituperanda.

Est itaq; quadruplex exercitium corpo-
ris: Epicureum: Pharisaicum: Politicum:
Christianum.

EPICVREVM exercitium pessimum
est, & planè hominis dignitate indignum.
Nam qui huic se dederunt, potando & sua-
uiter edendo, & molliter vestiendo se sa-
ginant, ac delicijs varijs quasi corpora sua
emasculant. Verè enim dictum est: Scor-
tatio, vinum, & ebrietas, auferunt cor. Et
Homerus ait: *οἷτ' αὐτῶν πρῶτον κακὸν εὗρετο*
οἶνοβαρείων, Hoc est, sibi ipsi primo malum in-
uenit vino grauatus. Et Esaias minatur ma-
lum ijs, qui ebrietatem sectantur, dicens:
Væh qui potentes estis ad bibendum vi-
num, & viri fortes ad miscendam ebrieta-
tem.

Cum ergò Epicureum viuendi genus, &
valetudinè lædat, & infame sit apud sanos
philosophos, & verbo Dei damnetur, vt
q; reddat hominem inutilem prorsus ad o-
mnia hominis officia: sit minister parcus in

D 4 cibo,

cibo, temperans in potu, vestibus ne luxuriet, vt possit esse idoneus ad cogitationes de Deo, & ad motus diuinos, & vt corpus possit esse durabilius & firmitus in senectute.

PHARISAICVM exercitium est, quo superstitioni ommissa doctrina de vera iusticia, remissione peccatorum, & satisfactione pro peccatis, se macerant ieiunio, longis preculis, chameunijs & alijs asperimis laboribus: putantes huiusmodi opera esse cultum Dei, iusticiam, & satisfactionem, & mereri remissionem culpæ & pœnæ. Hinc manauit Monastica vita & Eremitica, eorum qui in mandris suis durissimam vitam vixerunt, vt Iosaphat, Auenniri regis filius malè instructus ab hypocrita Barlaam suo magistro. Hic enim patre mortuo regni diadema suscepit quidem: sed subditis commendata religione Christiana, se abdidit in eremum. Vbi multis annis squalore, ieiunio, & durissimo victu se maceravit, vt isto pacto cœlum mereretur. Sic multi reges, & homines alij non mali, monasticam vitam elegerunt, vt in ea, ieiunio, preculis ad certam mensuram recitatis, sordidis vestibus, duris cubationibus satisfacerent pro peccatis suis, & mererentur cœlum.

Hoc suo facto quadrupliciter peccauerunt.

runt.
bus Pa
I N D
contu
nem e
exem
suis au
Sci
bend
citia
tur,
stiana
Pe
cipit
tia,
cum
amb
exer
in or
C
ex fi
cluf
nec
pitu
pigi
fide
lijs,
ribi
sub

luxu-
ones
rpus
ecta.
quo
iusti-
ctio-
nio,
sper-
ope-
ctio-
cenæ.
miti-
mam
iri re-
a Bar-
mor-
n: sed
ristia-
is an-
victu
erere-
ij non
, vt in
suram
oatio-
is, &
caue-
runt.

runt. PRIMVM, læsione corporum, qui-
bus Paulus præcipit honorem haberi. DE
INDE, falsis opinionibus. TERTIÒ,
contumelia in filium Dei, cuius satisfactio-
nem contemserunt. POSTREMÒ, malo
exemplo, quod cum multi secuti sunt, cum
suis autoribus malè perierunt.

Sciat ergò pius pastor, quo in loco ha-
benda sint huiusmodi hypocritarum exer-
citia, & potius vnum Abrahamum sequa-
tur, qui absq; omni dubio absolutù Chri-
stianæ perfectionis exemplar exhibet.

POLITICVM exercitium, est quod sus-
cipitur, vel habitus alicuius induendi gra-
tia, vt palæstricum, gladiatorium, techni-
cum: vel sanitatis conseruandæ gratia, vt
ambulationes, labores, &c. Huiusmodi
exercitia non improbantur, imò vtilia, &
in omni vitæ genere sunt laudabilia.

CHRISTIANVM exercitium, est quod
ex fide proficiscitur in bonum finem, ex-
clusa opinione cultus, iusticiæ, meriti &
necessitatis. Hoc genus potissimum susci-
pitur à pijs, quando sentiunt sua corpora
pigriora effici, & veluti languere circa de-
sideria carnis. Tum enim pij solent vigi-
lij, ieiunij, laboribus, lectionibus longio-
ribus se excitare, vt caro imperio spiritus
subijciatur. Verùm hoc exercitium dua-
bus re-

D 5 bus re-

bus regulis regi debet : quarum vna est Pauli, qui præcipit honorem, hoc est, curam habere corpori, seruato modo necessitatis. Altera est Athanasij. Bonum (inquit) est exercitium corporis, modò vera scientia & moderatione fiat. Vera scientia est, vt non suscipiatur cultus, aut meriti gratia : sed vt eo tantum corporis ferocia reprimatur, ne sit spiritui nimiù molestù. Moderatio necessaria est, vt nec impediatur necessaria officia, nec valetudinem lædat.

Dictum est de disciplina animi & corporis, & ostensum est quid pastor noster debeat fugere, vt quod contaminet corpus & animam : & quid debeat sectari, quo corpus seruetur castum, & animus purus. Iam vtrunq; coniungendum est. Neq; enim animus mundus esse potest, nisi castum sit corpus : neq; corpus castum, nisi animus sit purus.

Sit ergò animus purus, & corpus castum, vt alterius puritas alterius testetur castitatem : vt fiat id, quod Paulus optat suis Thessalonicensibus, cum ait : Ipse autem Deus pacis sanctificet vos totos, vt integer vester spiritus, & anima, & corpus inculpatè in aduentum Domini nostri Iesu Christi seruentur. Glorifica ergò & tu, ô pastor, Deum corpore tuo, & spiritu tuo
quæ

quæ fi
ne im
minu
imagi
strum
Nu
testis
quis p
est, e
ria tu
quea
densi
in te
dit. C
mori
timo
Q
hoc e
futur
nisi il
D
tenc
quæ
& qu
debe
& co
dis l
pius
priu

quæ sunt Dei, vt ita integer sis totus : caue ne impunè putes te euasurum, si oculos hominum lateant tua facta. Ipse enim Deus imaginem futuri iudicij, in vnoquoq; nostrum reliquit.

Nullus (forte dicis) accusat, nullus est testis factorum meorum, quis iudicabit? quis puniet? Conscientia tua iudicatrix est, eam audi, ausculta quid dicat : Memoria tua est testis factorum, vt ea negare nequeas : Ratio iudex præsens est, etiam in densissimis tenebris: Timor carnifex intus in te est, & ad casum cadentis folij se prodat. Quod enim conscientia accusat, memoria testificatur : & quod ratio iudicat, timor excruciat.

Quare hæc ita in te diuinitus fiunt? vt hoc domestico iudicio admoneat te Deus futuri sui iudicij; quod nequaquam euades, nisi illud matura pœnitentia anteuertas.

Dictum est, vt opinor, satis de prima parte nostræ instructionis, in qua ostendimus, quæ conueniat disciplina animæ pastoris, & quæ corpori: & quomodo totus homo debeat integer esse, quò sanctificetur Deus, & corpore, & spiritu pastoris. Iam coronidis loco adijciam precandi formulam, qua pius pastor ea precabitur quotidie, quæ in priuata eius vita, nostra requirit instructio.

P R E-

PRECANDI FORMULA.

DVLCISSIME Domine IESV
 CHRISTE, te inuoco: tu enim lux mea
 es: tu vita: tu salus: tu Deus meus viuus:
 Pater meus sanctus: Deus meus pius: ma-
 gister meus viuus: Pastor meus bonus: ad-
 iutor meus optimus: Te deprecor, tibi sup-
 plico, te rogo, vt per te ambulē, ad te per-
 ueniam, in te requiescam: fac vt per tuum
 auxilium sanctē, piē, & rectē viuam: men-
 tis meæ tenebras discute: cogitationes pra-
 uas cohibe: affectuum malorum flammam
 extingue: voluntatem peruersam tuo re-
 prime imperio: ac luce tua mentem illu-
 stra: cogitationes pias suggere: affectus
 bonos accende: & voluntatē meam ad te
 conuerte, vt quæ tu vis, velim & ego, Præ-
 terea, cum corpus meum domicilium sit
 animæ meæ, fac, quæso, vt illud tuo auxi-
 lio castum & mundū conseruem: quò ani-
 ma purgata in corpore mundo habitet:
 quò integer sim, anima, spiritu, & corpo-
 re: & te perpetuò in corpore, & in anima
 mea glorificem: tibi pastori meo, ac soli
 Deo, cum Patre & Spiritu sancto sit bene-
 dictio & gloria, & sapientia, & gratiarum
 actio, honor & virtus, & robur in secula se-
 culorum, Amen, Amen: FIAT, FIAT.

DE

DE
QV
&IN
lita
cum
cum
Nun
mitt
sum
strar
cipli
i. Tit
xim
uit, &
inqu
stos
C
am
disc
tota
Sun
I.
II.
III
III

DE SECUNDA PARTE,
 QVAE CONTINET INSTRV-
 ctionem, iuxta quam pastor suam
 domum & familiam
 regat.

INSTRVXIMVS pastorem nostrum so-
 litarium, & ostendimus quali cupiamus
 eum gubernari disciplina, quando solus se-
 cum agit, atq; eius vita soli Deo patet.
 Nunc ipsi de solitudine educio domū com-
 mittamus, monstremusq; , qua deceat ip-
 sum disciplina domum ac familiā admini-
 strare. Quam autem sit domestica hæc dis-
 ciplina necessaria pastori, Paulus ostendit
 1. Timet. 5. cum inquit: Si quis suos, & ma-
 ximè domesticos non curat, fidem abnega-
 uit, & est infideli deterior. Et Bernhardus
 inquit: Ne maledictio intret domum, cu-
 stos in porta disciplina ponenda est.

Cum itaq; pastori pio incumbit, vt su-
 am domum & familiam, pia & sancta regat
 disciplina, capita certa proponam, ad quæ
 totam disciplinam domesticam referam.
 Sunt autem hæc capita:

- I. Qualis vxor ducenda parochi.
- II. Affectus pastoris erga vxorem.
- III. Instructio vxoris & tractatio.
- IIII. Educatio liberorum.

v. Tra-

- V. Tractatio familiæ, hoc est, seruorum
& ancillarum.
- VI. Cura & prouidentia de victu & ne-
cessarijs.
- VII. Liberalitas in pauperes.
- VIII. Totius domus precandi ratio, &
tempus.

QUALIS VXOR DYCENDA
PAROCHO.

SALOMON dicit: Domus & diuitiæ,
hæreditas patrum est: à Domino autem
accipitur vxor prudens. Hæc verissima
gnoma monet, vt pastor ducturus vxorē,
ante omnia Deum roget, vt sibi vxorem
adiungat, cum qua pacificè, & in timore
Dei viuere possit. Multi iustas pœnas lu-
unt, qui non à Domino, sed à Baccho, &
Venere, vxores accipiunt. Quare pastor,
cum primùm animum ad coniugiū appli-
cuerit, seriò & ardentè oret Deum, vt ipse
sibi monstret, quæ futura est commoda.
Denique vbi à Domino cœpit vxorem pe-
tere, consilia amicorum, ac præcipuè pio-
rum adhibeat. Nam amor sapiissimè, etiã
in pijs, cæcus est. Et, iuxta Theocriti di-
ctum, quæ nō sunt pulchra, amor pulchra
apparent. Opus est ergò hic amicorū ocu-
lo & consilio.

Post-

Pos-
place
pastro
iungat
cum f
puell
legati
sum.
Deus
spere
se. V
cauet
hoc e
tea c
vel a
Qui
quam
domi
hone
tam v
amau
fuit c
& ho
rem
Le
cerd
cem
que
quia

Postquam autem monstrata est persona placens, rursus ad orandum se conuertat pastor, vt Deus, si futurum est è re sua, coniungat animos vera storga. Hoc autem cum senserit, non more lenonum animũ puellæ, aut viduæ explorabit: sed honesta legatione amicorum, petet ipsius consensum. Qui si negatus fuerit, non est, quam Deus illi donare decreuit: si consentit, speret eam diuinitus sibi monstratam fuisse. Verum interim hoc pastori diligenter cauendum, ne spontè accersat sibi malum: hoc est, ne eam ducat, quæ vel publicè antea corpus suum prostituit quæstus gratia, vel ab alio est stuprata, aut est suspecta. Qui autem hoc facit, prolibus suis, antequam nascantur, inurit infamiæ notam, ac domũ propriam perpetua ignominia dehonestat: vt interim taceam, vix fore tutam vitæ sociam, quæ alios antea turpiter amauit. Fieri autem posse fateor, vt quæ fuit corrupta, pœnitentiam agat, fiatq; pia & honesta matrona: tamen nolim pastorem meum tali spe periclitari.

Leuitic. 21. lex proponitur leuitico sacerdoti, his verbis: Mulierem meretricem aut stupratam non accipient, neque mulierem repulsam à viro accipient, quia sancti sunt Deo suo. Neque hoc tantum

tantum propter typum factū est, sed multo magis propter publicam honestatem, ut rectè Procopius interpretatur. Non enim solum pastoris est, ut fugiat manifesta mala: sed etiam ut declinet illa mala, quae famam ipsius suggillant. At quidā dicunt, opus misericordiae esse, si quis errantem reuocauerit, & ex vili scorto fecerit honestam matronam: Imo, quod melius est, e schola Satanæ in scholam Christi receperit. Nam pastoris domum scholam Christi esse oportet. Fateor quidem ista magna esse. Verum ut rarum est e scurra fieri bonum patrem familias: ita rarum est ab impudica scemina, fieri pudicam matronam. Χαλεπόν, inquit Theocritus, χορίων κῆρα γέσσει hoc est, difficile est canem gustasse intestina. In scholam Christi recepta meretrix, haud dubiè pudiciam & castitatem disceret, ut lupus fertur in scholam receptus, didicisse syllabicare, pa, & ter, interrogatus quid facerent p & a, respondit pa: rursus quid facerent t e & r, respondit ter. Hactenus non infeliciter in schola versatus est lupus, Verum cum idem iussus sit coniungere syllabas, pa, & ter, respondit, agnus. Quare ita? quia aliud os, animus aliud loquebatur. Os præceptoris vocem secutum est, sed quod in animo latuit tan-

dem

dem
iudic
retrix
s, t, &
ca: d
gere
dubi
subit
pudic
cont
sis est
lim t
tim e
tis, p
tace
steric

Q
is qu
tus e
ficin
verit
mia
crim

Q
Past
gent
pare
puel
ipsa

dem erupit. Simile periculum timendum iudico, si in scholam pietatis recepta meretrix, iuberetur syllabas facere, ex c & a, s, t, & i. & t, a, s. diceret quidem primum ca: deinde sti: tum, tas. Sed iussa coniungere has tres syllabas in dictionem, haud dubiè sonaret Amasius. Sed sit sanè quòd subito ex meretrice fieret matrona, ex impudica pudica, ex publica fœmina, vno contenta: (etsi huiusmodi metamorphosis est rara) tamen in pastoris domum nolim tale periculum sponte recipi, præsertim cum debeat esse alijs exemplum pietatis, pudicitiae, & honestæ famæ: vt interim taceam nonnullam labem adhærere ministerio, ex vxoris moribus viciosis.

Quare nullo pacto ferendum iudico, vt is qui ad sanctissimum ministerium vocatus est, cuiusq; domus debet esse veluti officina quædam omnis pietatis, castitatis & veritatis, ducat vxorem quæ publica infamia laborat, aut quæ alioqui ob aliquod crimen suspecta est.

Qualem ergo iudicas ducendam esse? Pastor ducturus vxorem quatuor hæc diligenter examinet. Num pij & honesti sint parentes puellæ, quæ placere cœpit. An puellæ mores, graues & honesti sint. An ipsa aliquod artificium sciat. An obnoxia

E   sit publi-

fit publicæ famæ. Parentes requiro pios & honestos, cum propter futuram affinitatem, tum propter spem de pietate & honestate vxoris ducendæ. Nam à bonis nasci boni solent. Deinde, mores in puella graues & honestos postulo. Sæpè enim fit, vt quæ nata est ex bonis parentibus, & cuius fama est illæsa, prodat tamen signis externis, qualis intus lateat animus. Philosophus quidam ait, non multum referre, quæ in parte corporis quis sit impudicus. Aliquando vultus & oculi, interdum incessus, nonnunquam vestitus, haud rarò lingua animum impudicum prodit. De impudicitia ex oculis cognoscenda, hoc modo Syracides: Impudicitia mulieris elucet in elatis ipsius oculis, atq; in palpebris eius cognoscitur. Hic Syracides mulieris oculos, libidines eius indices, & in supercilijs certa signa esse dicit. Atq; ita vultu & oculis, prodit puella, quod occultum esse putat. Benigni oculi, summam animi pulchritudinem comitari solent: procaces oculis, animo etiam procaci sunt vt plurimum.

Quare pastor vxorem ducturus, pudicis oculis præditam quærat. Ea enim videtur ingenio ad temperantiam, iusticiam, pudicitiam, continentiam, ad omnem deniq; virtutem nata. Incessus quoq; haud rarò

rarò a
& imp
matus
vndar
aërem
as exp
dunt a
dicitia
enim
dent,
nis no
mi in
gua &
ces fo
Conti
est file
quaci
re, &
ornar
Ha
dit, vt
pudic
tiam
guan
Non
tum t
eam c
pro c
in par

rarò animi vicia prodit. Nam & superbiæ & impudiciæ signum est, arte veluti formatus incessus. Multæ cum incedunt, in vndarum more torquent corpus: multæ aërem occipitio feriunt: aliæ alias ineptias exprimunt, quibus impudicum produnt animum. Præterea, Vestitus & pudicitia & impudicitia testis esse solet. Quæ enim fœminæ nimium cultui vestium student, & præcipuè si status sui & conditionis non habent rationem, libidinem animi in veste pingunt. Maximè omnium lingua & sermo, animi character est. Loquaces fœminæ apud omnes, infames sunt: Contra singulare mulierum ornamentum, est silentium, sicuti & Ajax suæ obiecit loquaci fœminæ. Pauca, inquit, mihi loquere, & grauia. Mulieribus enim silentium ornamento est.

Haftenus de moribus. Summa huc redit, vt puella ducenda pastori in vxorẽ, sit pudica facie, incessu composito ad pudicitiam & grauitatem, vestitu decenti, & lingua minimè petulanti. De artificio restat. Non est vtile pastori, eam ducere, quæ tantum nata ad deuorandum videtur. Quare eam quærat, quæ muliebria artificia nouit, pro conditione suæ personæ, quæ assuevit in parentũ a dib. ea curare & administrare,

quæ ad matronarum officia pertinere videbuntur. Breuiter, fit talis, quæ, si res postulauerit, victum honestè quærere possit suis manibus, honesto aliquo artificio. Non enim decet, vxorem pastoris ocio ditam esse: quales solent esse, quæ apud parentes nimis tenerè sunt educatæ. Nam pastor cum sua vxore, ad quamuis fortunam paratus esse debet.

Sequitur fama publica, cuius etiam rationem habere debet pastor. Etsi enim cum ea sint salua, de quibus iam diximus, hoc est, si nata est puella ex honestis parentibus, si bonis moribus est prædita, si honestum aliquod artificium nouit, fama honesta comitari solet: tamen vtile est, eam etiam in consilium adhiberi. Illa enim verè honesta est, de qua fama veretur mentiri. Verum si fama aliquid contra ea, quæ foris videntur, ferat, prudenter circumspiciendum, vt quid veri sit inquiratur. Nam sæpe vsu venit, homines vana loqui, idque vel beneuolentiæ, vel odij affectu ductos, vt verè Nazianzenus refert. Quare hic prudens circumspectio adhibenda est.

Dixi qualem velim pastorem meum quærere sponsam, quam cum nactus fuerit, debet in timore Dei & sponsalia & nuptias celebrare, & inuitare filium Dei suis precibus,

bus, v
noua
vinur
facul
auge

A

V

festu
rem

Deu
man

Si

mor

vt vi
datã

ritat

Si

spex
Ada

mo

vt pi

prop
refo

enin
nem

I

neq

bus, vt aspera, quæ fortè inciderint in ista noua societate, velit mollire, & aquam in vinum conuertere, hoc est, tenues ipsorum facultates, sua benedictione prosequi & augere.

A F F E C T V S P A S T O R I S
E R G A V X O R E M.

V T A V T E M pastor sciat, qualem affectum oporteat ipsum habere erga uxorem, quam iam accepit, respiciat cum ad Deum, à quo uxorem petijt, tum ad primam coniugij institutionem.

Si ad Deum respexerit, admonetur amoris erga donum Dei. Non enim debet vt vilem contemnere, quam scit sibi à Deo datã esse: imò potius vero & sincero charitatis affectu prosequi.

Si ad primam coniugij institutionem respexerit, animaduertet Heuam de costa Adam extructam esse, & datam fuisse Adamo in uxorem. Debet igitur eam amare, vt propriam carnem: debet eam fouere, vt propriam costam: debet illam imbecillum refocillare, vt proprium membrum. Quis enim tam crudelis est, vt suam ipsius carnem amare, fouere & reficere non velit?

Deinde, quia Heua non de Adæ capite, neq; de pedibus est facta, sed ex latere est

formata, admonetur pastor de rebus tribus: videlicet, quòd vxor non sit domina sua, quia de capite non est sumta: Nec serua, quia non est de pedibus formata. Sed quod sit socia, quia de medio, hoc est, de latere prodierit. Vt igitur non debet pastor, imperium in vxorem habere vt in seruam, nec illi subijci vt seruus: ita debet ex lege instituti coniugij, eam vt propriam carnem, atq; sociam vitæ, intimo amore complecti. Hic amor fundamentum erit reliquorum officiorum in tota vita.

INSTRVCTIO VXORIS.

INSTRVCTIONEM vxoris, hic intelligo eam informationem, per quam consuetudo coniugum amabilis, dulcis, & sine omni molestia reddi possit. In primo enim congressu, iaciendum est fundamentum futurae consuetudinis in tota vita.

Primum itaque pastor vxorem nactus, diligenter instruat eam, & veluti de nouo paciscatur cum ea, de constantia & perseverantia in vera pietate: hoc est, quòd velint vnà Deo obedire, statuantq; se pietatem omnib; rebus mundi velle antepone-
re. Hoc iacto primo instructionis fundamento, omnia postea erunt faciliora.

Hinc amicitiam mutuam pendere doce

at. Nul-

at. Nu
pote
neat
cum
viola
dem
tus a
mutu
Q
tatis
dem
quæ
in au
rum
tron
infig
rum
Orn
facit
neq;
grat
indi
verb
In
mut
dera
con
tem
in h

at. Nulla enim stabilis & firma amicitia esse potest, nisi à Deo ortum habeat. Admo-
neat omnem inimicitiam inter coniuges, cum pacto pietatis pugnare: quod pactū violare summa temeritas est. Adhæc ex eodem fundamento doceat vxorē, quòd virtus ac morum probitas, inter coniuges mutuam oblectationem pariat.

Quare vt pastor ipse virtutis ac probitatis exemplum, vxori esse debet: ita eandem sedulo hortetur, vt in eius vita morū quædam probitas reluceat, doceatq; non in auro & splendidis vestibus, sed in morum probitate, præcipuum honestæ matronæ ornamentum esse situm: iuxta hoc insigne Cratetis dictum, de ornatu mulierum. Ornatus est, inquit, quod ornat. Ornat autem quod ornatiorem vxorem facit: facit autem ornatiorem neq; aurum, neq; smaragdus, neq; coccus, sed quæcūq; grauitatis, modestiæ, & ingenui pudoris indicium addunt. Hoc comprobet pastor verbis Petri, 1. Pet. 3.

Instituatur præterea pastor vxorem, de mutua *ἀμενεια*, hoc est, de æquitate & moderatione: qua vterq; alterius æqui boniq; consulat mores & errores. Hanc æquitatem omnino necessariam esse doceat. Nam in hac naturæ imbecillitate multa errata in

cidunt, quæ nisi mutua condonatione tege-
rentur, horrendi tumultus orirentur, & ci-
tò fieret alienatio animorum inter coniu-
ges: præsertim cum Diabolus insidiatur
coniugibus, & præcipuè incumbit, vt con-
iuges suo veneno inficiat: quò postea inde
prodeant homines, apti ad propagandum
Satanæ regnum. Multus ergo sit pastor,
præsertim adhuc primo amore feruente, in
cõmendanda vxori hac mutua *ἀγαπῆ* to-
to vitæ tempore necessaria. Hanc mode-
rationem amor mutuus alet, fouebitq̃: fa-
ciat quoq̃, vt coniuges non nimis acutè al-
ter in alterius vicia, introspiciant: sed vt
multa aut non animaduertant, aut si ani-
maduerterint amore mutuo tegant. Si
quando necessaria est admonitio, efficien-
dum vt ea ex amore proficisci videatur.
Adhæc doceat vxorẽ, si opus esse videtur,
vt piè & sedulò præstet officium, non tan-
quam in conspectu hominum, sed vt in cõ-
spectu Dei. Postremò & voce, & exemplo,
doceat pastor vxorem pietatis exercitia,
inuocationem, gratiarum actionem, sacras
ceremonias reuereri, &c. de quibus rebus
infra fortasse plura.

Hæc sit breuis instructio, qua pastor su-
am vxorem, quam ducit iuuenulam, in-
formare potest: qui tum demũ efficaciter
eam

eam i
q̃ ab
Sec
quaq̃
vbi co
sive c
menc
Petat
tueat
Quo
beat

Po
ne D
Deo
ne, &
ter tu
In
mum
puer
uitat
Frustr
fuscip
dede
custo
D
uoca

eam instruet, si ipse præierit exemplo, & quæ ab uxore requirat, ipse primus faciat.

Sed vnum ferè prætermissem, quod ne quaquam omittendum fuit. Uxor pastoris ubi conceperit, admoneatur à marito, vt siue cubitum eat, siue surgat, Deo commendet, quod benedicente Deo cõcepit: Petat vt ipse sua potentia & bonitate asit, tueatur, ac foueat quod conceptum est. Quomodo autem infans natus educari debeat, iam dicendum est.

E D V C A T I O L I B E - R O R V M.

POSTQVAM pastor videt benedictione Domini auctam familiam, non cessabit Deo gratias agere, pro tanta benedictione, & orabit, vt Deus quod dedit clementer tueri velit.

In educatione autem puerorum, sit primum fundamentum, inuocatio Dei pro pueris. Nisi enim Dominus custodierit ciuitatem, frustra laborat, qui ædificat eam. Frustra itaq; omnis cura æducandæ sobolis suscipitur, nisi Deus manum adhibeat, & dederit pueris aduersus Satanam angelos custodes.

Deinde, hoc iacto fundamento de inuocatione Dei pro pueris, summa pastoris

E 5 cura

cura esse debet, vt vnà cum lacte natus infans incipiat balbutire Iesu nomen. Illa enim dulcis appellatio, prima cum fuerit in infantis ore, spes est vt in reliqua tota vita illuc maneat, non sine maximo fructu. Vbi autem puer fari cœperit, mox precandi formulam à Christo præscriptam discat, eamq; sæpius recitet, & præcipuè cum itur cubitum, cum surgitur manè, & in principio & in fine prandij & cœnæ. Hanc vbi aliquo tempore vsu firmauerit puer, addatur symbolum: mox decalogus: postremò doctrina de sacramentis.

Porrò vbi ætas maior accesserit, hoc est, circa septimum annum, pater incipiat puerum docere, de creatione, de lapsu primorum parentum, de peccato propagato à primis parentibus in totum genus humanum. Deinde proponat Christi beneficia, quomodo ipse propitiator peccati sit, cuius propitiationis testimonium & sigillum est ipse baptismus. Hic doceat pastor puerum accuratè de baptismo: ostendat baptismum testimonium esse ablutionis peccatorum, per sanguinem Christi: ostendat baptismum perpetuam concionem pœnitentiæ esse: ostendat baptismum, signaculum esse beneficiorum Christi, & vitæ æternæ. Admoneat puerum de candida veste, quæ

ste, qu
ipsum
vestit
poste
ditar
patri
Hi
proli
do ac
muli
prob
quan
scrip
puell
Pr
ram
dece
laud
pare
mod
uere
cum
C
quat
roru
in di
trad
P
ris,

ste, quæ ipsi imposita fuit in baptismo, quæ ipsum in tota vita admonebit, quòd & sit vestitus iusticia Christi, & quod debeat in posterum candidam & sanctam vitam meditari. Hæc omnia melius discunt pueri, si patris vitã videant doctrinæ respondere.

His iactis pietatis rudimentis, masculæ proli proponat pater literas discēdas, modo ad eas aptus videtur: fœmellæ opera muliebria: nisi fortè placet, quod non improbo, eam institui in literis, vt possit aliquando sacros libros, vernaculo sermone scriptos, legere. Nam vt Latinè discant puellæ non suadeo.

Præterea habeat pastor singularem curam morum in liberis. Si quid quod non decet agant, puniat: si officium faciant, laudet: moneat quàm honestè domi erga parentes & familiam se exhibeant: quàm modestè foris erga alios se gerant: qua reuerentia excipiant senes: quo candore cum paribus conuersentur.

Cæterum vt rem ad numeros reuocem, quatuor potissimum in institutione puerorum spectanda sunt, quæ Paulus, etsi in diuersis locis, de puerorum educatione tradit.

PRIMUM, quid parentes debeant pueris, exponit.

DI-

DEINDE, quid caueant parentes in puerorum educatione, docet.

TVM, quid in pueris sit culpandum, admonet.

POSTREMÒ, quorum puerorum mores sint laudabiles, monstrat.

Ad Ephesios sexto, quid parentes debeant pueris his indicat verbis: Patres educate liberos vestros, in disciplina, & correptione Domini. Breue quidem præceptum est, sed multa continet. Vult enim vt à curis liberi sancta institutione formentur, ac sanis admonitionibus corrigantur subinde: vult eos enutriri in disciplina & correptione, non quauis, sed Domini: vult vt discant præcepta pietatis, ciuilia morum instituta: vult eos proficere in timore Dei: vult eos informari in veritate, iusticia, temperantia, pudore.

Proinde pastor, cui prolem donauit Dominus, in his sit sedulus: enutriat suam sobolem in disciplina, & monitis Domini: & simul addat domesticum exemplum, ne quid turpe dictum à se audiant, ne quid turpe factum in se videant: imò potius det operam, vt se viuum exemplar omnis pietatis & probitatis habeant.

Quid parentes in puerorum educatione cauere debeant, apostolus in eodẽ capite

osten-

osten
iram
ne im
spere
fit de
ad C
mum
ta, m
re, a
crita
bera
infla
deat
suor
seue

Q
Paul
elige
dit. I
luxu
ma r
ria e
luxu
tion
gog
gnif
uia,
la sa
tia e

ostendit, cum inquit: Vos patres ne ad iram prouocetis filios vestros. Vult Paulus ne immodica sœuitia parentes filios exasperent. Hinc enim nascitur odium: ex quo fit demum vt iugū prorsus excutiant. Ideo ad Coloss. additur: Ne despondeant animum. Ingenua enim tractatio, & moderata, magis liberos retinet in parentum timore, atq; etiam obsequendi studium & alacritatem illis auget: contra durities & illiberalis austeritas, eos ad contumaciam inflammat, & pios affectus extinguit. Studeat ergo pastor, vt disciplina puerorum suorum comitate sit temperata, ne nimia seueritate vsus, pueros perdat.

Quid in pueris culpandum sit, idem Paulus in Epistola ad Titum, vbi agit de eligendo Episcopo, hoc est, pastore, ostendit. Liberos habens non obnoxios crimini luxus, aut contumaces. Duo vicia grauissima notat, ἀσωτίαν & inobœdientiam. ἀσωτία omnem intemperantiam significat, vt luxuriam, lasciuiam, prodigalitatem, heluationem, &c. Clemens in secundo Pædagogico, dicit ἀσωτίαν dici quasi ἀσωσιάν, vt significetur finis eorum, qui luxuriæ, lasciuix, heluationi dediti sunt. Illis enim nulla salus reliqua est, seipso sua intemperantia extremè perdunt. Aliud vicium quod

culpat

culpat in pueris, est inobœdientia, ex qua prius illud nascitur. Cum igitur Paulus non vult eligi vllum pastorem, cuius liberi sunt luxuriosi & contumaces, det operam pastor, vt prudenti moderatione, pullulantia in liberis vicia corrigat. Si enim tempestiua & prudens disciplina adhibetur, nemo tam distorta est natura, quin flecti possit. Verum si inueteratum fuerit malum, frustra corrigere studebis. Principijs ergo obsta. — Laudabiles mores puerorum qui sint, indicat Paulus 1. Timoth. 3. vbi loquitur de eligendo pastore. Qui (inquit) filios habet, cum omni subiectione, & reuerentia seu honestate, aut castitate. Omnia enim hæc, Græca vox *σευβήτης* complectitur. Vult ergo in summa, liberos pastoris moribus esse ad omnem obœdientiam, reuerentiam, castitatem, modestiam, & gratuitatem compositis, ita vt patris quasi ingenium referant.

TRACTATIO FAMILIAE,
SERVORVM ET AN-
CILLARVM.

GENERALIS regula, iuxta quam oportet Christianos dominos agere cum suis seruis & ancillis, traditur Ephes. 6. hisce verbis: Et vos domini eadem facite erga seruos,

seruos
iracur
rum e
accep
nerali
rea et
domi
pheta
maru
ante c
sta, sit
qui di
ad rel
lent v
morib
magis
mar p
Hæ
curet
suetac
castit
D
placit
las sua
enim
num,
T
dat p
est, ræ

seruos, remittentes minas, seu laxantes iracundiam, scientes quod & vester ipsorum dominus est in cœlis, & personarum acceptio apud Deum non est. Huic generali regulæ subesse debet pastor. Præterea etiam cogitabit, quod non sit tantum dominus in sua familia, verumetiam Propheta & Episcopus, qui debet curam animarum suæ familiæ habere. Curet igitur ante omnia, ut sua familia sit pia, sit honesta, sit fidelis. Neque ferat seruum & ancillam, qui disciplinæ domesticæ, etiam quantum ad religionem attinet, subesse recusant. Solent ut plurimum serui accommodare se moribus dominorum suorum: quanto magis par est, ut pij pastoris mores exprimat pia familia.

Hæc sit ergo PRIMA regula, ut pastor curet ut habeat piam familiam, eamque assuescat ad humanitatem, temperantiam, castitatem, & alias virtutes.

DEINDE, iuxta Pauli regulam pastor placidè & amanter foueat seruos & ancillas suas, tanquam conseruos Dei. Habent enim domini & serui communem Dominum, quem suspicere debent vtrique.

TERTIÒ, iuxta præceptum Pauli reddat pastor suis seruis & ancillis, τὰ αὐτὰ hoc est, τὰ δίκαια, iuxta distributinam iusticiam.

Neque

Nec enim sic habeat pastor obnoxios sibi seruos, quin sciat se vicissim illis obnoxium esse. Seruis laborantibus reddat iustam mercedem, eos foueat ac complectatur in Domino.

QVARTO & postremo, curet pastor vt sui serui publicas ceremonias frequentius accedant. Hac enim ratione & seruis præstat paternum beneficium, & alios exemplo inuitat, ad similem humanitatem erga suos.

C V R A E T P R O V I D E N T I A
D E V I C T V E T N E -
C E S S A R I I S .

CVM hæc vita opus habeat necessarijs adminiculis, vt conseruari possit, non debet pastor ea media contemnere, quæ Deus ordinauit.

Qui in vrbe habitat pastor, stipendium suum certum nouit, quod vt rectè dispenset, opus est singulari prudentia, ne vel sordidus videatur, vel prodigus. Vtrunque viciu indignum est pastore. PRODIGALITATI medebitur, si perpendat & computet exactè, quantum per annum requiratur ad honestam familiæ sustentationem. AVARITIÆ, si Deo fidat, non creaturæ, & statuatur ex benedictione Domini

ni ro-

ni rob
pastor
suis re
alijs p
regula
regnu
& præ

Qu
bet ac
quære
ad cu
ram d
mane
testat
nediè

lucru
mis a
dens
res pe

Quo
gratia
spina
vsu ve

Deur
enim
certit
& viu

Co
pasto
appo

ni robur esse pani. Qui autem ruri habitat pastor, & habet agros & decimas, potest suis rebus studere, vt habeat quo suis & alijs possit benefacere. Sed non discedat à regula Christi, qui ait: Quærite primum regnum Dei: meminerit primam curam & præcipuam esse debere salutis.

Quia autem, vt dixi, hæc vita opus habet adminiculis iuxta Dei ordinationem, quære potest pastor facultates, eisq; quæ ad cultum victumq; necessaria sunt, operam dare, modò intra limites sui officij maneat. Quod autem hoc liceat pastori, testatur promissio Dei, qui promittit benedictionem piè laborantibus. Proinde & lucrum, quod pastori ex suis agris & decimis accedit, potest & debet pastor vt prudens œconomus conseruare, & postea vt res postulauerit prudenter dispensare.

Quod si facultates creuerint, agat Deo gratias, ac simul Deum precetur, ne sibi in spinas & laqueos conuertantur: quod sanè vsu venire solet ijs, qui solidum fiducia in Deum fundamentum non iecerunt. Qui enim fiduciam collocant in diuitiarum incertitudinem, naufragium fidei fecerunt, & viua fiducia in Deum vacui sunt.

Consilio proinde Dauidis obtemperet pastor. Si affluent, inquit, diuitiæ, noli cor apponere.

F Est

Est itaq; PRAECIPVVM, ne diuitiarũ huius seculi cupiditate ducatur pastor.

DEINDE, ne ijs animum aut fiduciam adijciat.

TVM, vt pro ijs gratias datori agat.

PRAETEREA, vt eas nec auarè cumulet ac retineat, nec prodigaliter effundat: sed eas dispense, iuxta regulam fidei, & charitatis.

POSTREMÒ, vt sit paratus eas à se abdicare, quoties Deo libuerit.

LIBERALITAS IN PAUPERES.

DE officio pastoris quantum ad curam eleëmofynarum attinet in vsus pauperum, suo loco dicetur: Hic tantum de eleëmofyna ac liberalitate agam, quam ipse de suo faciet, & præstabit egenis. Nam & pastor communi præcepto subest, quo iubemur esse liberales erga pauperes.

Præceptum autem hoc est: Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosq; induc in domum tuam. Si videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Et peculiariter Paulus præcipit suo pastori, vt sit hospitalis, seu, vt in Græco est, φιλόξενος: hoc est, amanter complectens peregrinos, eos fouens, ac recreans suis facultatibus.

Vt
litate
mni
causa
dand
rali p
Ca
ad lib
& va
P
rit v
Nun
cipu
moc
huic
S
sæpi
repe
as, p
fyna
ius r
29.
pau
mit
T
ham
Iob
tur,
nus

Vt autem meus pastor magis ad liberalitatem excitetur, huc adijciam quæ in omni eleëmofyna spectanda sunt: vt sunt, causæ eleëmofynæ, affectus dantis, modus dandi, fines & præmium eleëmofynæ, liberali pectore præstitæ.

Causæ quæ impellent pastorem nostrum ad liberalitatem erga egenos, sunt multæ & variæ, quarum nonnullas recitabo.

PRIMA. Christiana professio requirit vt abundant pij in omni opere bono. Nunc autem eleëmofyna est vnum ex præcipuis operibus, quibus proximo commodare possimus, quare pastor sciat se huic communi legi subesse.

SECUNDA. Mandatum Dei, quod sapius in prophetis & apostolicis literis repetitur. Frange esurienti, inquit Esaias, panem tuum. Christus: Date eleëmofynam, ac ecce omnia munda vobis. Huius mandati admonet nos Syracides cap. 29. Propter mandatum, inquit, assume pauperem, & propter inopiam eius ne dimittas eum vacuum.

TERTIA. Exempla sanctorum, vt Abraham patris nostri, & aliorum multorum. Iob de sua erga pauperes liberalitate testatur, cum ait: Foris non permansit peregrinus. Ostium meum patuit peregrino, cap. 31.

QVARTA. Eleëmofynæ puræ æstima-
tio apud Deum, 2. Corinth. 6. λειτουργία di-
citur. ad Hebr. 13. θυσία, hostia appellatur.

QVINTA. Proximus ipse, qui caro tua
est. Propheta dicit : Et carnem tuam ne de-
spexeris. Qui enim indigentem proximum
non iuuat, se omni charitate vacuum o-
stendit. Huc illud Ioannis dictum : Qui
habuerit substantiam mundi, & viderit fra-
trem suum necessitatem habere, & claus-
erit viscera sua ab eo, quomodo charitas
Dei manet in illo ?

SEXTA. Cogitatio pœnæ eorum, qui
non tanguntur calamitate egenorum.

Primum enim, incurrunt in iram Dei.
Ab inope, inquit Syracides, ne auertas o-
culos tuos propter iram. Deinde, maledi-
ctioni pauperum subiacent, iuxta illud :
Maledicentis tibi in amaritudine animæ
exaudiatur deprecatio eius. Præterea, si
imploranti te non succurris, idem à Do-
mino expectabis. Prouerb. 21. Qui obturat
aures suas ad deprecationem pauperum,
ipse clamabit & non exaudietur. Adhæc,
Impius in pauperes spoliabitur donis quæ
habuit, iuxta illud : Non habenti aufere-
tur ab eo quod habet : hoc est, ei, qui non
vitur donis Dei rectè iuxta voluntatem
Dei, auferuntur ei dona. Exempla multa
suppe-

supp
rien
catic
uite
mal
quæ
cruc
do a
tem
stor
egen
A
& c
ξία :
cepi
min
A
ame
Hila
luce
I
qua
hor
C
reg
abu
par
& f
tus

suppeditant historiæ, & quotidiana experientia. Prouerb. 3. Qui despicit deprecationem pauperis, patietur inopiam. Breuiter, cum ira Dei & maledictione omne malum coniunctum est. Omitto pœnam, quæ in posteritatem extenditur. Qui enim crudelis est in pauperes, eius liberi aliquando aut mendicabunt, aut aliam calamitatem experientur. His causis perpensis, pastor sit pro ratione suarum facultatum in egenos & exules liberalis.

Affectus dantis eleëmofynam, sit purus & castus, non infectus hypocrisi aut *κρυδοξία*: quæ vicia, omnia opera, ratione præcepti bona, inficiunt, ita vt habeantur abominabilia in conspectu Dei.

Ardeat itaque affectus, amore Dei, & amore proximi: sit hilaris animus dantis. Hilarem enim datorem diligit Deus: præluceat fides: sit scopus gloria Dei.

In modo eleëmofynarum spectentur, quantitas, *ισότης*, æstimatio dati, discrimen hominum, dominium dantis.

Quantitas eleëmofynam moderetur ad regulam. Tobix 4. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si parum, libenter impartiri stude. Et 2. Corinth. 8. Nunc vero & facto perficite, vt quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita & perficiendi

ex eo quod habetis. Etenim si prius assit promptus animus, is acceptus est pro eo, & habeat aliquis, nō pro eo quod nō habet.

Isotus requiritur etiam in modo eleemosynæ, iuxta illud 2. Cor. 8. Sed pari conditione hoc tempore, abundantia suppleat illorum defectum, ut & illorum abundantia vestrum defectum suppleat, ut sit æqualitas: quantum quidem ad usum attinet, non quantum ad possessiones. Hæc æqualitas non requirit paria pro paribus ab eo, cui das eleemosynam: sed spectat symmetriam totius corporis Ecclesiæ. Hæc enim est in Ecclesia iuris analogi ratio, ut dum ultrò citròq; singuli inter se cōmunicant, pro mensura donorum & necessitatis, ex mutua collatione efficiatur apta symmetria, tametsi alij plus, alij minus possideant, & distributa sint inæqualiter dona.

Aestimatio datæ eleemosynæ, non pendet ex doni magnitudine, sed ex animi liberalitate: ut vidua quæ misit in Gazophylacium duo æra, præfertur à Domino ijs, qui maximas donationes obtulerunt. Si enim assit promptitudo, ex eo quod quis habet acceptus est.

Discrimen quoq; oportet habere hominū, in quos eleemosyna eroganda est. Et si enim omni indigenti succurrendum est, iuxta

iuxta
discer
hostes
memb
lam P
simus
erga c
mesti
in qu
Eccle
dem
chara
mine
dum
mniu
bene
uerta
Q
quoc
tene
te, i
deri
sto.
ptur
qui
hoc
tant
F
hi:

iuxta parabolam de Samaritano : tamen discernendū est inter domesticos fidei , & hostes religionis. Illis quidem , vt Christi membris, primum est dandum, iuxta regulam Pauli Galat. 6. Dum tempus habemus simus benefici erga omnes, maximè verò erga domesticos fidei. Vocat autē eos domesticos fidei , qui per fidem sunt in eadē, in qua nos , familia Domini : Hoc est , in Ecclesia, eundem Christum, & eandem fidem nobiscum profitentes. Est enim fides character familiæ Dei. His vero , quia homines sunt , suo quoq; loco est succurrendum , ne fame & nuditate pereant. Sed omnium primum inchoandum est à summo beneficio, vt tuis precibus & doctrina cōuertantur ad Deum.

Quantum autem ad dominium attinet , quod in modo etiam spectandū dixi , hoc teneatur præceptum. Dominium sit penes te, iuxta Salomonis consilium : Fontes tui deriuentur foras : & tu dominus eorum esto. Idem requirit septimum legis præceptum. Pessimè ergo faciunt Anabaptistæ, qui volunt æqualitatem bonorum *ἐκτῆσσι* : hoc est, in possessione : cum eam Paulus tantum requirat in *χρήσει* , hoc est , in usu.

Fines eleëmofynæ pastoris debent esse hi :

F 4

P R 1 -

PRIMVS. Gloria Dei. Hanc enim in
omni opere nostro principaliter spectare
oportet. Iste erit scopus omnium nostrarum
actionum, vt paulò antea admonuit.
Debes ergo non tuam gloriã quærere, vt
prædiceris ab hominibus liberalitatis no-
mine, sed Domino da gloriã, qui te æco-
nomum fecit, vt iuxta ipsius verbum dis-
penses quæ dedit.

SECUNDVS finis, est relaxatio inopiæ
proximi, quem non ex specie, quæ incurrit
in oculos, æstimabis, sed ex ea quam intus
gerit, qua refert imaginẽ Dei, & est mem-
brum eiusdem corporis tecum, cuius ca-
put est Dominus noster Iesus Christus.

TERTIVS finis, esse potest prouocatio
aliorum ad similem erga egenos liberalita-
tem. Huc Christi dictum Matthæi 5. Sic
luceat lux vestra coram hominibus, vt vi-
deant vestra bona opera, & glorificent pa-
trem vestrum qui est in cœlis. Et illud Pau-
li 2. Cor. 9. Et ex vobis zelus prouocauit
complures.

Quòd autem Christus dicat, Matth. 6.
Non nouerit sinistra tua quid faciat dex-
tra: non hoc vult vt nemo te videat libe-
ralem esse erga pauperes, sed vt non, sicut
hypocritæ faciunt, quæras tuam laudem
& gloriam.

Præmi-

Præmium eleëmofynæ, liberali pectore præstitæ, est multiplex. 2. Cor. 9. promittitur vt liberales in pauperes, in omne opus bonũ abundant. Ita enim clementissimus Pater rectum vsum vnus doni, compensat multis nouis donis, iuxta illud Matth. 6. Dominus dabit mercedem in propatulo. Et Psal. 41. Beatus qui intelligit super egenum & pauperẽ, in die malo liberabit eum Dominus. Salomon: Fœneratur Domino qui miseretur pauperi, & vicissitudinem suam reddet illi. Paulus 2. Corinth. 9. Qui seminat in benedictionibus, in benedictione & metet: hoc est, qui benignè liberalis est, benignitatem consequetur. Esaiæ 58. Cum effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt vt meridies, & requiem tibi dabit Dominus Deus tuus semper.

T O T I V S D O M V S P A S T O R I S
P R E C A N D I R A T I O E T
T E M P V S.

Q V O T I D I E manè fiat in ædibus pastoris precatio, præsentibus vxore & liberis cum ipso pastore.

Pueri PRIMVM alta voce recitent Catechismum, hoc ordine.

F 5

Pri-

Primum, Decalogum.

Deinde, Symbolum Apostolicum.

Tertiò, verba institutionis baptismi.

Quartò, verba cœnæ.

Postremò, Dominicam orationem, idque flexis genibus & cõplicitis manibus, vt in conspectu Dei.

DEINDE sequatur vxor eodẽ modo.

Quod vbi factum fuerit, addat pastor exhortationem ad vxorem & liberos, vt diem istum transigant in timore Dei, scientes se ambulare coram oculis Dei.

AD HÆC precentur pueri, ante prandium & post prandium, ante cœnam, & à cœna.

Ituri cubitum, rursus recitent, vt manè, totum Catechismum. Quo facto pater cõmendet ipsos Deo breui oratione.

Hoc ipsum, quod de pueris dixi, optarim etiam in reliqua familia fieri. Neq; deberet hîc auaritia pastorum tanta esse, vt hoc pijsimũ familiæ exercitiũ negligeret. Verum si hoc impetrare nõ possum à meo pastore, hoc saltem iure peto, vt omni Sabbatho vesperi examinet suam familiam, & audiat singulos recitare doctrinam Catechismi: diebus quoque Dominicis & festis exploret, quid vxor, quid liberi, quid reliqua familia didicerit ex Euangelica lectione,

atione

Hæc

te nost

quom

am piè

omnis

nus ne

pastor

hac or

P I

Q v

mine

test: t

vxore

atione

ego, v

cundr

offici

scis, ni

curi st

cum t

labor

igitur

stes o

sanct

tuo s

in fut

Fiat

atione, quæ eo die est proposita.

Hæc breuiter sint dicta de secunda parte nostræ instructionis, in qua exposuimus, quomodo pius pastor debeat suam familiam piè & sanctè administrare. Verum quia omnis labor noster inanis est, nisi Dominus nobiscum operetur, velim vt quotidie pastor suam Deo commendet familiam hac oratione.

P R E C A N D I F O R M U L A.

Q V O N I A M nulla domus nisi te, Domine Iesu Christe, conseruante, stare potest: te supplex rogo, vt domum meam, vxorem, liberos & familiam, tua protectione conseruare digneris. Da, quæso, vt ego, vxor mea, liberi, ac tota familia secundum tuam voluntatem, singuli nostrum officium faciamus. Cum enim tu nos pascis, nihil nobis deest: cum tu nos regis, securi sumus, & nemo nobis nocere potest: cum tu nos laborantes adiuuas, fructum laborum percipimus vberrimum. Nobis igitur adesse digneris: pelle Diabolos, hostes ordinationis tuæ: da nobis custodes, sanctos tuos angelos: ac rege nos semper tuo spiritu, vt perpetuò te in hac vita, & in futura celebremus, Amen, Amen: Fiat, Fiat.

D E

DE TERTIA PARTE,
DE CONVERSATIONE PASTORIS POLITICA,
& externa.

AVTOR Epistolæ ad Hebræos ait: Confidimus quod bonam habemus conscientiam, in omnibus cupientes honestè conuersari. Permagni enim refert, qualis sit pastoris conuersatio: quæ si fuerit honesta, & congruat cum sana doctrina, vtraque manu putandus est ædificare Ecclesiam Dei, hoc est, & sana doctrina, & honesta vita. At si conuersatio cum doctrina pugnat, quod dextra manu, hoc est, doctrina, extruit, id sinistra, hoc est, mala vita, destruit, & demolitur.

Volo igitur disciplinæ publicæ conuersationis præcepta, meo pastori præscribere, vt in singulis partibus habeat quid sequatur.

Præcepta generalia multa extant, quæ præcipiunt sanctam & honestam conuersationem, vt benè audiat verbum: & prohibent malam conuersationem, ne verbum malè audiat apud hostes doctrinæ. Et Paulus vult, vt in tota vita ita agamus, vt retineamus fidem & bonam conscientiam: quam qui repudiant, naufragium circa fidem fa-

dem
Estot
ces si
us qu
ferua
amat
colur
nocer
doctr
mala
ad Ap
Sic lu
videa
patre
Cu
uersa
minu
verbi
lux m
um,
ritate
ad Ti
rum
Hu
quæ
nesta
omn
Ve
posse

dem faciunt. Huc & illud Domini dictum :
 Estote prudentes sicut serpentes, & simpli-
 ces sicut columbæ, Per prudentiam (vt pi-
 us quidam interpretatur) caput saluum
 seruate : per simplicitatem, castos mores
 amate. Serpentes sitis, in cauendis malis :
 columbæ in simplicitate morum, & vitæ in-
 nocentia. Per prudentiam deuitate falsam
 doctrinam : per simplicitatem deuitate
 mala opera hominum. Huc & illud Christi
 ad Apostolos, quibus pastores succedunt :
 Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt
 videant vestra bona opera, & glorificent
 patrem vestrum, qui est in cœlis.

Cur autem pastoris vita & externa con-
 uersatio, sit maiori cura regenda, ipse Do-
 minus rationem reddit, Matth. 5. his
 verbis : Vos estis sal terræ. Item : Vos estis
 lux mundi. Et Paulus : Esto typus fideli-
 um, in sermone, in conuersatione, in cha-
 ritate, in spiritu, in fide, in puritate. Et
 ad Titum 2. Te ipsum præbe typum bono-
 rum operum.

Huiusmodi præcepta passim occurrunt,
 quæ à pastoribus requirunt sanctam & ho-
 nestam conuersationem, & pacificam cum
 omnibus hominibus vitam.

Verum quia hæc generalia dicta, non
 possunt à quouis rectè accommodari ad
 singu-

singulas partes vitæ in externa conuersatione, volo ea singulis actionibus particulatim accommodare, & ostendere, quid in vita communi, quid in cœtu Ecclesiastico, quid in consilijs & deliberationib. spectandum sit. De his tribus capitibus, eo quo proposita sunt, ordine dicam.

QVID IN VITA COMMUNI
SPECTANDVM SIT
PASTORI.

HOC CAPVT etiam dispertiamur in plures partes, vt, veluti in anatomia, singula conspiciantur distinctius. In vita itaque communi sciat pastor quomodo cum maioribus, paribus, & inferioribus agendum sit, vt honesta cum illis & laudabilis sit eius conuersatio: sciat quoque qualis adhibenda sit moderatio in vestitu, gestibus, verbis, cibo, & potu, seu in conuiujs, vbi inuitatus fortè fuerit: sciat præterea, qualis in contractibus candor requiratur. His explicatis qualis debeat esse conuersatio pastoris, quantum quidem ad comunem vitam attinet, constabit.

Quomodo ergo cum maioribus, paribus, & inferioribus aget pastor? Quoties cum maioribus in cōgressu siue colloquio agendum est, habere oportet pastore rationem

tionem
quibus

Si
natura
buen
Hone
tibi in

præst
non f
ficij c
strati
& ali

debit
corp

Q
etate
etene
rant
cipit
Seni
patr

H
conu
anim
ad e
vent

V
tum
sus

tionem & dignitatis & ætatis eorum, cum quibus agit.

Si in dignitate aliqua constituti sunt natu grandiores, vt superiores omnes, tribuendus, est illis honor quem lex præcipit: Honora præpositos tuos. Hoc est, ijs qui tibi in aliquo dignitatis gradu constituti præsent, honorem debitum exhibe: Hic non spectanda est personæ qualitas, sed officij dignitas. Reddat igitur pastor magistratui civili, Regi, præfectis, consulibus, & alijs qui publico magistratu funguntur, debitum honorem, idq; corde, verbis, & corporis gestu.

Qui in nulla dignitate sunt, sed tantum ætate antecedunt, vt patres sunt completendi: & patrum nomine, si nulla laborant infamia, compellendi. Ita enim præcipit Paulus suo Timotheo, 1. Timoth. 5. Seniore[m] ne increpaueris, sed obsecra vt patrem.

Hæc comis & affabilis cum maioribus conuersatio, conciliat pastori hominum animos, facitq; vt libentius audiatur, vbi ad eam, quæ officium pastoris concernunt, ventum fuerit.

Verum contra cum pastor nec magistratum honorat, nec ætatem reueretur, odiosus redditur omnibus, & sua temeritate animos

animos hominum à se alienat, & in suspi-
cionem & notam superbiæ incurrit: quod
vbi factum fuerit, actum est postea de to-
to ipsius ministerio.

Quando cum iunioribus agendum est,
eadem spectanda sunt, dignitas & ætas.

Si in dignitate aliqua est iunior ætate,
præstetur ei debitus à pastore nostro ho-
nor & reuerentia, nulla habita ætatis ratio-
ne, sed officij, cuius causa honorandus est.

Si absq; dignitate publica aliqua viuit,
fraternum affectû erga ipsum declarabis,
ac non secus quàm fratrem tractabis. Hoc
quoq; præceptum Pauli est 1. Timoth. 5.
Iuniores, inquit, vt fratres. Hæc pia &
blanda compellatio, animos iuniorum ad
mutuum amorem flectit.

Si agendum est cum mulieribus gran-
dioribus natu, tractandæ sunt vt matres
blandè & ciuilitè.

Si cum iunioribus, tractandæ sunt vt
sorores.

At si cum pueris, eos excipias filiorum
& filiarum compellatione.

His humanitatis testimonijs, in congres-
su quotidiano conciliabit sibi pastor bono-
rum animos, & parabit sibi viam & autori-
tatem, ad ea demum cum fructu agenda,
quæ ad officiû ipsius pertinere videbuntur.

Hæc

Hæ
melio
quoti
Sec
flori
potu
uia ve
singul
rum c
magi
dior
Ve
stiam
Dei.
rentu
tur h
Ac
quam
pitud
um,
Veru
it, ob
missi
ste, ne
qua a
Hit
symb
Prim
grati

Hæc ideo breuius à me dicta sunt, quia melius in laudatis exemplis conspiciuntur quotidie.

Sequitur de moderatione seruanda pastori in vestitu, gestibus, verbis, cibo, & potu, si fortè ad bonorum honesta conuiuia vocatus fuerit. Nam in his requiritur singularis disciplina: præsertim in hac morum corruptione, quando disciplina est magis quàm oporteret laxata, & languidior natura.

Vestitus pastoris, grauitatem & modestiam præ se ferat: sicut decet ministrum Dei. Cogitet pius pastor de primorum parentum primis vestibus, vt inde admoneatur humilitatis & timoris Dei.

Adam innocens, nudus incessit: postquam autem lapsus fuit in peccatum, turpitudine animi in corpore reliquit vestigium, quam folio ficæ tegere conatus est. Verum quia oculos Dei fallere non potuit, obiurgatur primùm: deinde, data promissione seminis, noua à Deo donatur veste, nempe pellicea: quæ typus fuit vestis, qua agnus Dei tegit hominum peccata.

Hinc pastor cogitet, vestem qua tegitur, symbolum esse, cum peccati, tum gratiæ. Prima vestis peccati nos admonet, secunda gratiæ, modò gratiæ vestem induamus.

G Quoti-

Quoties igitur pastor manè se induit, humiliet se coram Deo, cogitans se lapsum fuisse in Adamo, & peccatum non potuisse tegi folio fici, hoc est, industriã & arte hominis. Deinde cogitet de filio Dei, qui nos sua innocentia tegit, in cuius rei typum olim pelliceæ vestes datæ sunt primis parentibus.

Si hæc prudens pastor cogitauerit, facile intelliget, quid in veste deceat, & quid non.

His nihil adijcerem, nisi viderem mores quorundam pastorum nimis leues esse: qui nec quid natura, nec quid sua conditio requirat, perpendunt.

Bernhardus conqueritur, suo tempore multos magis studuisse cultui vestiũ, quam virtuti. Id nos longe rectius cõqueri, imo deflere possemus. Nam illa disciplina quæ Bernardi adhuc tempore viguit, prorsus est abolita. Videmus enim, in nullo hominum ordine, seruari istam veterem in vestitu grauitatem: sed quotidie nouas vestienti formas excogitari, quibus proditur animi inconstantia, & leuitas: & ostenditur quod mascula illa virtus, extincta iam sit, quæ fuit in nostris maioribus.

Sed de his frustra conqueror. Vix enim sperandum est, vt reuocet mundus pedẽ,
ab ista

ab ista
tim cu
ciplin
Et
nostr
men
conte
In
πov pe
Tò
gitet
ditio
nauta
ciuis
vni ef
Tant
Mi
fima
non
garu
Hic f
alijs
Na
gesta
plica
ret, 7
si for
rum
M

ab ista sua leuitate & inconstantia : præsertim cum iam natura est languidior , & disciplina, vt dixi, dissolutior.

Etsi autem parum me effecturum, hac nostra de vestitu instructione confido : tamen spero bonos meum consilium non contemturos. Dicam igitur quid sentiam.

In veste consideranda sunt duo : τὸ ἄξιον personæ, siue decorum, & Usus vestis.

Τὸ ἄξιον seu decorum, est vt pastor cogitet quid se deceat pro suæ personæ conditione. Aliud est τὸ ἄξιον militis, aliud nautæ, aliud mulieris, aliud nobilis, aliud ciuis, aliud rustici, aliud pastoris : & quod vni est ornamento, alij sæpe dedecori est. Tantum valet decorum personæ.

Militi conuenit, vestem gestare breuissimam, & iam in hac morum corruptione non datur apud multos vicio, si vela caligarum infra genua se etiam extendant. Hic si oblonga vteretur veste, meritò se alijs deridendum propinaret.

Nautæ congruit, laxas & dependentes gestare caligas, & veste talari absq; omni plicatura vti. Hic si militis vestem sumeret, τὸ ἄξιον suæ personæ non seruaret : nisi fortè lenitas isti generi hominum decorum afferat.

Mulieri nobili si sinuoso syrmate terram

G 2 verrit,

verrit, hodiè non datur vicio. Si idem faceret pastoris vxor, maximum probrũ esset.

Cum nobilis se catenis aureis & annulis ornat, maximè si in senatu sit Regni, aut eques auratus, (nam aliorum luxui patrocinari nolo) decorum suæ personæ seruat: quod nec Deo, nec hominibus (modo absit animi superbia) displicere potest. Idem si imitaretur ciuis aut rusticus, quid magis culpandum?

Ita ciuis, rusticus, artifex, &c. decorum in vestitu conueniens suæ personæ seruantes, laudantur. Qui contrà faciunt, meritò ridendi sunt.

Ad eundem modum, imò multò magis decet pastorem, vt seruet decorum, suæ personæ & officio conueniens.

Relinquat igitur militi vestem nates non regentem, velaq; caligarum: relinquat aulico acuminatos illos & oblongos pileos: relinquat nautis, suos pannos: relinquat nobilibus matronis sua syrmata, suas catenas, holosericum, margaritas, annulos, & reliquum ornatum, qui iam penè maior est, quàm vt stulticia & leuitas mundi aliquid adijcere possit. Relinquat & ciuibus suum decorum.

Quid ergò à pastore requiris? τὸ ἀρέπον.

Quodnam est illud? Hoc situm est in vestis

vestis
Fo
conu
fit co
diciu
nimis
vanit
riat o
nicæ
flis f
sæ, n
deflu
pona
milit
empl
Pr
est, d
bia d
na hu
mis p
ergo
relin
tum
ad su
Po
est. N
cæru
us au
pam

vestis forma, precio, & color e.

Formam appello, decentiam quandam conuenientem grauitati personæ: (vt quæ sit constantiæ & Christianæ humilitatis indicium) vt vestis nimis non diffuat, nec nimis sit stricta, nec quolibet alio modo ad vanitatem parata. Corona indusij non feriat occipitium, vt in multis videmus. Manicæ non sint sectæ transuersè, & rursus filis sericis connexæ. Caligæ non sumtuosæ, nec velis, quæ sunt leuitatis symbola, defluentes. Breuiter, forma vestium componatur ad grauitatem, constantiam, humilitatem, iuxta laudatorum pastorum exempla: & summo studio caueatur luxus.

Precium etiam in decoro seruandum est, de quo facilè erit statuere, modò superbia de mente exulat, & ibi vera & Christiana humilitas locum habet. Petrus vestes nimis preciosas in fœminis reprehendit, quis ergo eas in ministro verbi feret? Quare relinquat pastor alijs holosericum, vndulatum pannum, & alia quæ ad pompam & ad superbiam facere videntur.

Postremò, color in decoro spectandus est. Nec alba, nec rubra, nec viridia, nec cærulea congruunt pastori, sed nigra potius aut alius coloris, qui minimè ad pompam facere videtur. Verum hîc consuetu-

do & laudata exempla adhibeantur in cō-
siliū. Aurum, argentum, vniones, & pre-
ciosos lapides relinquat pastor alijs: hæc
enim ipsum non ornant, sed turpiter fœ-
dant, & alijs deridendum propinant.

Verum hîc quæri potest de gradibus
ministorum, alij sunt superintendentes,
alij præpositi, alij pastores, alij sacellani, vt
vocant: an non igitur decorum in his gra-
dibus seruandum? Respondeo. Si sunt
omnes pastores vt audire volunt, studeant
se inuicem antecellere, virtute, pietate, la-
boribus in officio, vera humilitate, & mu-
tua beneuolentia, & nō quærant sibi auto-
ritatem, auro, gemmis, preciosis vestibus,
annulis aureis, &c. Hoc consiliū diui Ia-
cobi est, quod meo etiã pastori commen-
datum volo.

Hæc sint de vestibus pastoris & ornatu
dicta, iuxta τὸ πρότερον personæ.

Sequitur Vsus, qui est duplex.

PRIMVS, vt tegat corpus, & eas par-
tes quas natura iubet tegere.

SECUNDVS, vt arceat frigus.

Sed huic duplici vsui ita accommodan-
da est vestis, ne violetur τὸ πρότερον.

Monachorum & Eremitarum impia
somnia detestamur, qui religionis non mi-
nimam

nima
ritie
G
nebo
fente
scitur
datus
duce
indic
quoc
na co
dit. I
tia, g
rum
store
tione
cia a
V
form
seruo
com
Sing
offic
D V
ter &
actio
iam
pler
stus

nimam partem in forma, vilitate, & durtie vestis collocarunt.

GESTVS sequuntur, de quibus admo-
nebo breuiter. Syracides cap. 19. in hanc
sententiam ait: Ab aspectu quisq; cogno-
scitur, & ex vultus obiectu intelligitur cor-
datus. Suus cuiusq; habitus, ac rictum di-
ducens risus, incessusq; hominis qualis sit
indicant. Hac sententia significat sapiens,
quod vt quisq; animo est affectus, ita exter-
na corporis conformatione maximè osten-
dit. Hinc multa indicia prudentiæ, stulti-
tiæ, grauitatis, leuitatis, cæterorumq; mo-
rum & motuum animi. Quare oportet pa-
storem, gestuum corporis singularem ra-
tionem habere. Gestus enim externi & vi-
cia animi produnt, & virtutes indicant.

Vt autem gestus eò rectius à pastore
formentur, duo tradam præcepta, quæ si
seruentur, gestus videbuntur ad virtutem
compositi. PRIMVM præceptum sit:
Singula membra corporis suum teneant
officium, neq; vsurpent alienum. SECUN-
DVM: Singula membra suum opus decen-
ter & modestè perficiant. Nam si membra
actiones suas & officia confundunt, aut et-
iam id quod iustè agere debent non ex-
plent, viciosus redditur & culpabilis ge-
stus. Hinc est quod Salomon inquit: Homo

apostata, vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pedibus, loquitur digito, prauo corde machinatur malum.

Oculorum ergo sit *PRIMA* disciplina, vt illi modestiam singularem præ se ferant. Conditi enim sunt oculi vt eis videamus: hoc munere fungantur decenter.

SECUNDA, sit faciei seu vultus. Nam cum facies disciplinæ sit speculum, temperanda est & moderanda in gestu suo, vt nec proteruè exasperetur, nec molliter dissoluatur, sed habeat semper rigidam dulcedinem, & dulcem rigorem.

TERTIA sit cæterorum membrorum, videlicet vt singula suis fungantur officijs, nec munera confundant. Vt autem quid velim melius intelligatur, exempla subijciam, quib. peccatur contra nostram regulam.

Sunt quidam, qui nisi buccis patentibus auscultare nesciunt, &, quasi per os sensus verborum ad cor descendere debeat, palatum ad verba loquentis aperiunt. Nōnulli in agendo vel audiendo, quasi canes sitientes linguam protendunt, & ad singulas actiones velut molam labia torquēdo circumducunt. Alij inter loquendum digitos scalpunt, supercilia erigunt, & oculos in orbem rotantes ineptiunt. Sunt qui rem aggressuri caput iactant, comam excutiunt,

unt,
quasi
sint,
venie
inter
apert
incip
epti
vole
eode
deor
remi
non
& ho
auis
pulas
Qu
vano
diem
uis ag
Al
lasciu
alij in
cund
vt ab
onib
noru
dabi
boru

*Per
seros
dictum*

unt, vestimenta expandunt. Haud pauci quasi ambæ aures ad audiendum factæ nõ sint, alteram tantum collo detorto, voci venienti exponunt. Inuenias quosdam qui inter loquendum, vno oculo clauso alterũ apertum habent. Nec desunt qui dum fari incipiunt, corrugant nares. Multi adeo inepti sunt, vt incedentes nauigent brachijs, volent corpore, ac triforme monstrũ vno eodemq; tempore exprimant. Pedib. enim deorsum dum in terra ambulant, lacertis remigant, & corpore in aere volant. An non hoc monstri simile, fingere in se simul & hominis incessum, & nauis remigium, & auis volatum. Quid referam illos qui scapulas inter eũdũ erigũt ad aures ferè vsq;.

Quid dicam? mille sunt laruz hominum vanorum, qui scedè inter loquendum, audiendum, incedendum, cubandũ, & quiduis agendo leuitatem animorum produunt.

Ab his turpibus gestibus, quorum alij lasciuiam, alij negligentiam, alij pigritiam, alij inconstantiam, alij superbiam, alij iracundiam, alij leuitatem declarant, cupio vt abstineat pastor, ac in omnibus actionibus naturam ducem, & exempla bonorum virorum, quorum mores sunt laudabiles, imitetur. Iam ad disciplinam verborum veniamus.

De sermone Paulus in hunc modum præcipit. Ephes. 4. Nullus sermo putris ex ore vestro egrediatur, sed si quis est commodus ad ædificationem quando opus est, ut gratiam auditoribus afferat. Et ad Colos. 4. Sermo vester semper cum gratia sit sale conditus, ut sciatis quomodo oportet cuique respondere. Ex his Pauli verbis quinque licebit colligere sermonis præcepta. Quorum primum continet qualis sermo sit vitandus. Secundum, qualis sermo diligendus. Tertium, quale condimentum sermonis sit adhibendum. Quartum, quibus accommodandus sit sermo. Quintum, quis sit sermonis finis. De quibus ordine dicam.

Qualis, quæso, sermo est vitandus? Putris, hoc est, talis, à quo aut nullus fructus, aut malus certè expectandus est. Ex scurrili sermone & insulso nullus fructus provenit. Scurrilitas impudentiam, & vanitatem habet coniunctam. Insulfitas verò, stupor est nimius, & indignus homine. Inter hæc duo vicia Philosophi collocant medium, quod est lepos, qui est in sermone hilaritatis & asperitatis moderatio. Ex sermone obscæno, iactabundo, virulento, sycophantico, & falso, pessimus nascitur in auditoribus fructus. Quare pastor
in quo-

in quo
huius
Qu
com
opus.
aut n
dictu
citur
pote
rū ali
Ab il
bonu
pasc
do q
Q
uio,
quen
tio n
versu
hoc
lius
Q
tum
sem
re si
niat
dur
ra fa
spit

in quotidiano congressu hominum, fugiat
huiusmodi sermonem.

Qualis sermo est deligendus? Bonus &
commodus ad ædificationem, quando est
opus. Vt enim putris sermo dicitur, à quo
aut nullus aut malus fructus prouenit, vti
dictum est: ita commodus seu bonus is di-
citur, à quo fructus ædificationis sperari
potest. Alludit apostolus ad arbores, qua-
rū aliæ sunt putres, aliæ bonæ & integræ.
Ab illis aut nullus aut malus, ab his semper
bonus fructus expectatur. Cogitet ergo
pastor, tum demum loquendum esse, quan-
do quod dicat facit ad ædificationem.

Quidam cum interrogaretur in conui-
uio, cur non loqueretur alijs omnibus lo-
quentibus: Quia, inquit, nihil habeo silen-
tio melius. Et apud Euripidem extat hic
versus: ἢ λέγει τι κρείττον σιγῆς, ἢ σιγὴν ἔχει,
hoc est, aut loquere quicquam silentio me-
lius, aut tace.

Quale debet esse sermonis condimen-
tum? Respondit Paulus: Sermo vester
semper cum gratia sit sale conditus. Qua-
re sic? Ne corruptionis odor ad alios ve-
niat. Veteribus sal amicitiae symbolū fuit,
durationis gratia. Corpora enim solidio-
ra facit, & diutissimè conseruat: vnde ho-
spitib. ante alios cibos apponi solitū, quo
ami-

amicitiæ firmitas ac perseuerantia significaretur. Quare pleriq; ominosum habent, si sal in mensam profundi contigerit: contra verò faustum, si vinum atq; id merum effusum sit. Hinc intelligi potest condimentum salis eò spectare, vt sermo sit solidus, non leuis aut inconstans: sit sapidus, non insulsus aut ineptus: sit custodia ac conseruatione dignus, non dignus vt vnâ aurem ingressus abeat per aliam.

Breuiter sermo sale conditus, significat sermonem à recto iudicio profectum, tempestiuè enunciatum, & commodè rebus, de quibus agitur, applicatum.

Est & dignum memoria, quod vetustas discernat salem candidum à nigro, & candidum dicit esse Mercurij, vt sunt dicta, quæ beneuolentiâ augent. Vt Alexandri dictum: Regium est beneficientem ferre maledicta. Nigrum autem salem dixerunt esse Momi, vt sunt venenatæ reprehensiones. Hunc salē Momi vult Paulus abesse, cum dicit: Cum gratia sit sale conditus sermo, Alludit enim ad cibos, qui tum demū grati sunt, quando nec insulsi sunt, nec falsissimi. Huc illud Pythagoricum pertinet: Salem ne transgrediaris.

Quibus accommodandus est sermo?
Auditoribus, inquit Paulus. Inciuile enim
est ver-

est ve
scult
perfe
tum
res b
Se
Dup
tia, &
D
opor
entia
qui l
loqu
Q
hoc p
cit ci
facile
inde
Q
ex co
sitè
pote
ter m
rursu
aliter
gisset
Hæc
dent
orati

est verba profundere, vbi nullus est qui auscultat. Inciuilius adhuc loqui, vbi omnia perstrepunt clamoribus. Quare pastor tum demum loquatur, vbi auditores aures benignas & patentes præbent.

Sed quis huius sermonis conditi finis? Duplex finis in Paulo proponitur, Scientia, & Gratia.

De scientia ait: Vt sciatis quomodo oporteat cuius respondere. Hæc ergo scientia duo continet commoda, vnum eius qui loquitur, alterum eorum cum quibus loquitur.

Quantum autem ad illum qui loquitur, hoc percipitur commodum. Qui se assuefacit circumspectis sermonibus, non incidit facile in multas absurditates, in quas subinde labuntur homines loquaces & garruli.

Quantum autem ad auditores attinet, ex continuo vsu acquireret sibi rectè & appositè respondendi peritiam. Aliter enim potentibus mundi est respondendum, aliter mediocribus, aliter humilibus: aliter rursus mansuetis, aliter iracundis. Nathan aliter agit cum Dauide adultero, quam egisset cum stabulario: eiusdem sceleris reo. Hæc non adulationis sunt indicia, sed prudentiæ signa & modestiæ, quæ præcipuè in oratione pastorum requiruntur.

Grati-

Gratiam præterea requirit Paulus in sermone, ne dicacitate & scurrilitate auditoribus simus molesti, sed potius ut eò nostrum dirigamus sermonem, ut pium fauorem & benevolentiam nobis conciliemus, ac ea quibus gratia nobis piè accedit, cum omni modestia dicamus: ita tamen ne huius gratiæ prætextu officium quod sæpe requirit asperiores sermonem, negligamus.

Dixi ex Pauli sententia quid sit in sermone vitandum, quid sectandum, quale condimentum adhibendum, quibus accommodandus sermo, & qui sint sermonis fines. Nunc autem quò plenior sit sermonis disciplina, distinctionem eorum, quæ ad sermonem requiruntur, cum breui declaratione, subiiciam.

In sermone itaque hæc sunt obseruanda. Quid, cui, ubi, quando, & quomodo dicatur.

Quid autem dicendum sit, primum hac generali distinctione discernatur. Noxia, inhonesta, inutilia, nunquam dicantur à pastore: Contra quæ profunt, & quæ sunt honesta, & utilia prudenter dicantur.

Noxia voco, quæ animos auditorum, vel in errorem, vel in prauitatem perducunt, vel etiam quæ aliorum famam lædunt.

Inhonestam appello, quæ vel illius qui lo-

qui est,

quitu
absen
In
audie
Co
berar
næ fa
Ho
& ab
Vt
di aff
De
Nam
quasi
no. Ie
hiber
Qu
ret, a
tur.
tem,
deat
vel d
sit.
do &
Si pr
dispi
ne n
tion
enim

quitur, vel illorum, quibus fit sermo, vel absentis dignitati non conueniunt.

Inutilia sunt, quæ nec loquentibus, nec audientibus profunt.

Contra profunt, quæ vel ab errore liberant, vel à prauitate abducunt, vel alienæ famæ parcunt.

Honestæ sunt, quæ dicentis, audientis, & absentis dignitati congruunt.

Vtilia, quæ profunt, & aliquid commodi afferunt auditoribus.

Deinde, Cui dicatur obseruandum. Nam qui narrat verbum non audienti, quasi excitat dormientem de graui somno. Ideo prudentia singularis etiam hîc adhibenda est, iuxta hanc distinctionem.

Qui cum alio loquitur, primùm cōsideret, an propter se, vel propter illum loquatur. Si propter se, hoc est, suam utilitatem, vtpote doctrinæ, aut consilij causa, videat an ille cum quo loquitur talis sit, qui vel doctrina, vel consilio sibi utilis esse possit. Nihil enim stultius est, quàm à rudi doctrinam, & consilium à stulto petere. Si propter illum, qui audit, loquitur quis, dispiciat an talis sit ille, qui vel suo sermone non indigeat, vel ita malignus, vt oratione melior reddi non possit. Salomon enim dicit: Qui arguit impiū, generat malum

lum sibi. Noli arguere derisorem, ne ode-
rit te. Argue sapientem, & diliget te. Item:
Doce iustum, & festinabit accipere.

Deinde petiturus consilium ab alio, re-
gulam sequatur, quam præscribit Syraci-
des cap. 37. Ne consilium capias cum mu-
liere de ipsius pellice: de bello, cum meti-
culoso: de permutatione, cum mercatore:
de venditione, cum emtore: de gratitudi-
ne, cum homine maligno: de humanitate,
cum inhumano: de quouis opere, cum pi-
gro: de perfectione instituti operis, cum
annuo mercenario: de opera multa nauan-
da, cum ignauo seruo: ne attendas his in
vlla deliberatione suscepta.

Hic proponit sapiens certa hominum
genera, cum quibus non est deliberandū,
consiliumq; capiendum. Ex quibus regula
generalis colligitur: Neminem qui alicuius
priuati cōmodi studijue rationem pro-
positam habet, ea in re de qua deliberan-
dum est, esse in consilium adhibendum.
Animum enim omni ira, amore, inuidia,
cupiditateq; vacuum, consiliarius ad deli-
berationem afferre debet.

Quare & pastor meus diligenter caueat,
ne ab ijs consilium petat, qui affectibus in-
dulgent potius, quam ratione & pruden-
tia consulunt.

Ter-

Te
Nam
stant
gustiu
cit, p
tur in
nem
de re
alijs r
vana
inuer
ra &
Qu
do d
Salon
Mala
verb
auter
doce
tame
cide
Sa
deer
labia
quat
bia i
rum
quar
& co

Tertio, obseruandum dixi vbi dicatur. Nam non est decorum, quæ ad forum spectant, in locis sanctis tractare. Vnde Augustinus in oratio nihil agendum esse dicit, præter id quod sacrum est. Pastor igitur in templo loquatur de reb. ad religionem spectantibus: extra templum, cum de religione, vbi res postulauerit, tum de alijs rebus vtilibus. Loca autem in quibus vana, ociosa, & superflua dici debeant, inueniri non possunt, quia Domini est terra & plenitudo eius.

Quartò obseruandum proposui, Quando dicatur. Est tempus tacendi (inquit Salomon) est tempus loquendi. Idem ait: Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo, Prouerb. 25. Et si autem tempus loquendi quod sit, prudens docebit experientia, & experta prudentia: tamen quædam huc ex Salomone & Syracide ascribam dicta.

Salomon dicit: In multiloquio non deërit peccatum: Qui autem moderatur labia sua, prudentissimus est. Proinde nunquam est tempus multiloquio. Item: Labia iusti considerant placita, & os impiorum peruersa. Item: Qui prius respondet quam audiat, stultum se esse demonstrat, & confusione dignissimum. Et Syracides:

H Si est

Si est tibi intellectus , responde proximo :
 sin minus , sit manus tua super os tuum.
 Idem: Priusquam interrogas, ne vituperes
 quenquam: & cum interrogaueris, corripere
 iuste. Priusquam audies , ne respondeas
 verbum, & in medio seniorum ne adicias
 loqui. Et rursus Salomon : In auribus in-
 sapientium ne loquaris, quia despicient do-
 ctrinam eloquij tui. Item : Ne conten-
 das cum pessimis , & ne æmuleris impios.
 Item : Vir sapiens si cum stulto contende-
 rit, siue irascatur, siue rideat, non inueniet
 requiem.

Hæc de tacendi & loquendi tempore
 confusus dixi , quia prudens experientia,
 & experta prudentia , vt dixi , hæc melius
 docebit.

Restat quod vltimo loco proposui,
 Quomodo dicatur. Modus autem loquen-
 di, vt ait Gregorius , in tribus consistit. In
 gestu , in sono, in significatione.

GESTVS sit modestus & humilis. So-
 nus demissus & suavis. Significatio verax
 & dulcis. Modestiam debet habere gestus
 loquētis, vt nec inordinatè, nec impudicè,
 nec turbulentè inter loquendum membra
 moueat, ne vel oculorum nutibus, vel ali-
 qua minus decenti conformatione, siue
 transmutatione vultus , gratiam sermonis
 fœdet.

fœde
 stus
 serm
 tibu
 S
 strep
 res f
 fend
 pro
 mus
 res
 S
 sus
 bñ,
 citu
 diu
 De
 qui
 citu
 E
 qua
 am
 suo
 S
 uiu
 de
 be
 no
 in l

faceret. Debet & humilitatem habere gestus loquentis, ut apud auditores gratiam sermo eius inueniat. Thraſonicam in dicentibus arrogantiam, omnes oderunt.

SONVS loquentis sit demissus, ne vel strepitu, vel immoderato clamore auditores suos, aut iniuste terreat, aut iuste offendat. Suavis quoque debet esse sonus, ne pronuntiationis asperitate, tanto fiat animus audientium onerosior, quanto ad aures durior venit, & iniucundior.

SIGNIFICATIO, hoc est, sermonis sensus, ideo debet esse vera, quia fallax verbum, etsi compositè, ornatè, & facundè dicitur, tamen noxium est, ideoque ut primo diuisionis membro diximus, est fugiendum. Debet præterea significatio esse dulcis, quia plerumque & veritas auditori amara efficitur, ubi dulcedo non est in verbis loquentis.

Hæc sint de disciplina sermonis dicta, quæ si pastor obseruauerit, gratiam sibi & amicitiam, & grauitatis laudem sermone suo conciliabit.

Sequitur de disciplina pastoris in conuiujs seruanda. Etsi præcepta quæ hætenus dedimus, etiam pastorem in conuiuio gubernare possunt: tamen seorsum hac de re non nihil adijciam. Video enim complures in hac parte grauitè peccare.

H 2 In con-

In conuiuijs itaq; spectentur hæc: Locus, tempus, conuiuij genus, conuiuæ, colloquia, edendi bibendiq; modus, hilaritatis moderatio, & morandi tempus. Ad hæc membra referamus præcepta de disciplina pastoris, quam seruandam esse in cõuiuijs iudicamus.

Locus conuiuij si fuerit obscurus, aut infamis, fugiendus est pastori. Nullo enim pacto decet, vt pastor in tabernis, aut lupanari, aut in hominum infamium domo conuiuam agat. Nam hac ratione non solum suæ personæ, verumetiam ministerio inureret infamiæ notam, ac ita suam famam periclitari permetteret, & ministerium probro afficeret. Quare si quando ad huiusmodi loca fuerit inuitatus pastor, modestè se excuset, cum declaratione gratitudinis & beneuolentiæ, & simul precetur, vt conuiuis ipsis cedat conuiuium bene, & caueatur omnis Dei offensio.

Tempus conuiuij sit opportunum. Opportunum dico, quod nec noctu fit, nec tempore sacrorum in templis, nec tempore communis luctus.

Nocturna conuiuia semper fuerunt infamia. Videntur enim potius turpitudinis gratia instituta, quàm honestæ hilaritatis.

Sacrorum tempore celebrata conuiuia,
in con-

in co
ergo
storo
T
oper
quæ
Hoc
mun
iuxta
C
Hon
H
eunc
hilar
vel n
sunt
locu
iusta
diur
à G
in ei
F
quæ
qua
brò
bran
nia
ferc
alijs

in contumeliam cedunt ministerio. Illis ergo interesse debent nulli pij, nedum pastores Ecclesiastici.

Tempore communis luctus conuiujs operam dare, signum est malignæ naturæ, quæ calamitatibus publicis non afficitur. Hoc enim tempore, melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiujs, iuxta Ecclesiastæ sententiam, cap. 7.

CONVIVIORVM genera sunt duo :
Honestæ & Inhonestæ.

HONESTÆ dico, quæ vel amicitia in eundæ confirmandæ causa, vel honestæ hilaritatis gratia, vel gratulationis ergò, vel moris gentis seruandi causa instituta sunt. Hæc tantisper honestæ voco, donec locus & tempus seruantur debita, & non iustæ hilaritatis modum conuiuæ transgrediuntur. Conuiuia amicitia causa instituta à Græcis dicuntur ἀγάπαι, propterea quòd in eis mutua fouebatur charitas.

Hoc nomine etiam dicuntur conuiuia, quæ pauperibus refocillandis instituuntur : qualia solent in Lolandia patria mea crebrò fieri. Qui enim illic aut nuptias celebrant, aut puerperia, aut alioquin solennia conuiuia, pauperibus mensas aptant, fercula apponunt non minus lauta quàm alijs conuiujs. Ac si quis conuiuator pau-

peres non admitteret, aut non benignè tractaret, non solum auarus, verumetiam in Deum impius, in pauperes crudelis haberetur. Hunc morem etiam in Scania, Iutia, Fionia, & Selandia, in quibusdam esse locis constat. Hunc morem commendabit pastor, & inuitabit conuiuatores ad humanitatem erga pauperes, commendans ipsis præceptum Domini, qui ait: Cum facis conuiuium, voca claudos, pauperes, cæcos: & beatus eris, quia non possunt vicem rependere tibi. Retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

Hac sententia multa continentur. Primum, probantur à Christo honesta & pia conuiuia. Deinde, monemur vt cum hilares esse velimus cum amicis & familiaribus, non negligamus pauperes, sed eos quoque in nostrum recipiamus conuiuium. Tertio, promittitur merces à Deo, quia pauperes non possunt vicem rependere: eamque mercedem dicit reddendam esse in resurrectione iustorum.

Quod autem Dominus dicit: Cum facis prandium, noli vocare amicos tuos, non eò pertinet, ac si Dominus vetaret conuiuia agitari inter cognatos & familiares: quòd sanè barbarum & nimis austum esset. Quid enim, quæso, inhumanius, quàm
à men-

à me
mine
tantu
in mi
ri ch
char
itacq
excl
H
uiuia
num
hom
pera
viriu
hilar
C
ptia
exe
leba
uis
re d
tion
S
din
nos
tes
& i
rur
uar

à mensa hospitali excludere amicos, & homines arcere ab omni comitate? Sed hoc tantum vult Dominus ostendere, officijs in mundo vsitatis, minimè veram probari charitatem. Quare hortatur ad veræ charitatis officia erga pauperes. Probat itaq; sic conuiuia Christus, si pauperes non excludantur.

Hilaritatis honestæ causa instituta conuiuia, non improbantur: sed inter honesta numero, quæ potissimum exhibere solent homines, post aliquem laborem honestè peractum. Idq; potissimum reficiendarum virium causa, per honestam & moderatam hilaritatem.

Gratulatoria conuiuia, qualia sunt nuptiarum & puerperiorum, commendantur exemplis sanctorum patrum. Illi enim solebant gratulationis ergò, amicos conuiujs excipere. Laban nuptiarum solenni more dies celebravit. Abraham in die ablactationis filij Isaac, grande conuiuium fecit.

Solent etiam conuiuia fieri ex consuetudine gentis, certo anni tempore, qualia nos in nostra patria vocamus fraternitates. Hæc conuiuia modò absit superstitio, & insana ebrietas, culpari non possunt. Verum in huiusmodi conuiujs modum seruari suadebit pius pastor.

H 4 Ad hoc

Ad hoc genus refero ea conuiuia, quæ in synodis agitari solent à pastoribus, finitis consultationibus & sacris: de quorum modo probo sententiam D. Petri Palladij piæ memoriæ, qui in suis synodalibus de illis præcepta conscripsit. Hactenus de honestis conuiujs.

INHONESTA conuiuia uoco, quæ libidinis & ingurgitationis causa instituuntur, quæ potius porcis Epicuri conueniunt, quàm Christi ouibus. Ab his dehortatur Salomon Prouerb. 23. Noli, inquit, esse in conuiujs potatorum, neq; in comessationibus eorum. Comessationes autem dicuntur, nocturna post cœnam instituta conuiuia, & alia quæuis intempestiua & inhonesta. Habent autem nomen comessationes à Como, quem Deum agnouit gentilitas, & præsidem nocturnarum saltationum. Hic dicebatur coli à iuuenibus, qui coronati noctu cum facibus musicisq; instrumentis, ad amicarum fores saltandi canendiq; gratia concurrebant, procaciterq; lasciuebant, ut fores nonnunquã effringerent. Hunc morem turpissimum, in hac clara Euangelij luce, non pauci sola ganea nobiles reuocant.

Huiusmodi itaque Lapitharum conuiuia, pius uerbi præco nunquam vel præsentia,

sentia
datè
alicu
licet
potã
minu
lim
Sed
vobi
tater
spera
pote
forte
Pa
qui a
Vinu
H
rum
C
ant h
tuæ.
acer
di lib
& sib
pon
In
Na
Et ill
guas

sentia, vel signo approbet, imò potius cordatè reprehendat ac damnet, non veritus alicuius personam. Multos (proh dolor) licet audire gloriantes, quòd possint compotatores suos potando superare, ac non minus eo nomine sibi tribuunt, quàm olim Achilles qui Hectorem pugna vicit. Sed Esaias illis canit *Ἐπιφθυσμα*: Veh vobis (inquiens) qui confurgitis ad ebrietatem sectandam, & potandum vsq; ad vesperam, vt vino æstuetis. Item: Veh qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.

Pastor ergò potius auscultet Syracidi, qui ait: In vino virum te non exhibeas. Vinum enim multos perdidit.

Hæc sint dicta de generibus conuiuiorum: sequuntur colloquia conuiuialia.

COLLOQUIA CONVIVALIA seruiant honestæ hilaritati, & ædificationi mutuæ. Absit futilitas, absit garrulitas, absit acerbitas, absit malè de absentibus loquendi libido: sit pastor moderatus in verbis, & sibi Catonis distichon vt regulam proponat:

Inter conuiuas fac sis sermone modestus.

Ne videare loquax dum vis urbanus haberi.

Et illud Syracidæ: In conuiuio vini ne arguas proximū, nec eum in sua læticia vitu-

H 5 peres.

peres. Hic recolat pastor præcepta disciplinæ sermonis, de quibus supra dictum est.

Qualem autem oporteat in conuiujs honestis esse EDENDI ET BIBENDI MODVM, ex ijs quæ dixi facile intelligitur. Sed hoc addo, quòd concertationes potandi, & ἀριθμοποιία, quæ (proh dolor) iam nimis vsitatæ sunt, nequaquam sint ferendæ inter Christianos.

Quidam meritò apud Homerum laudatur, qui conuiujs suis vina abundè apposuit: sed neminem neque ad bibendum, nisi perquam humaniter in initio conuiuij inuitauit, neque ad certamen potandi conuiuas compulit. Est enim nimis barbara consuetudo certare poculis, nequaquam hominis dignitati conueniens, nedum filijs Dei, & pastoribus gregis Christi, qui vice Christi funguntur.

Hanc ergò barbaram consuetudinem, Deo inuisam, homini probrosam, pastor relinquat Lapithis & barbaris, qui Christi nomen ignorant: neque hic sinat se consuetudine vinci.

HILARITATIS MODERATIO necessaria est in conuiujs. Nam cum hilaritas modum excedit, in insaniam vertitur. Huc illud Anacharsis, qui primum quidem poculum sanitatis: Secundum voluptatis:

tis: T
nia e
Pyth
tione
N
exce
H
cant
ἀγαθὴ
hilar
Sy
ritat
anim
stus
moc
tem
anat
alijs
fus:
C
pho
cum
ac c
mo
Nec
can
pre
nea
S
222

tis: Tertium contumeliæ: Quartum insania esse dixit. Atq; ideo non immeritò Pythagoras, ebrietatem insaniam meditationem affirmavit.

Non igitur oportet bibendi modum excedere iustæ hilaritatis limites.

Homerus hilaritatem conuiuorum in cantu & salutatione collocavit, quæ vocat *ἀναθήματα δαίμων*, ornamenta conuiuij, ad exhilarandos conuiuas adhibita.

Syracides cap. 31. potum vini ad hilaritatem non vituperat, cum ait: Laticiam animi & hilaritatem parit potus vini iustus, & opportunus. Iustum vocat, qui modum non excidit. Opportunum, qui temporis habet rationem. Homericæ illa anathemata, si fuerint moderata, pastor in alijs ne reprehendat: sed ipse ab ijs profusus absteineat.

Quid ergo de philothesijs, & symperiphoris sentiendum? Philothesias, quæ sunt cum amicitia signum præbibimus alicui, ac deinde poculum porrigimus, laudo: modò ad exhauriendum nemo cogatur. Neq; symperiphoras, cum ordine dicitur, canitur, bibitur, in honesto consortio reprehendendas iudico: modò conuiuæ manent intra modestiæ terminos.

Sed quia difficile est modum seruare, suadeo

suadeo vt pastor Socratem imitetur, qui ait: Alij viuunt, vt edant & bibant, ego vero edo & bibo, vt viuam.

Ego soleo inter piorum & Epicureorum conuiuia, hoc discrimen statuere. Boni viri & integri, sæpè bibunt vt sedeant diutius, honestæ & piæ colloctionis ergò. At porci de grege Epicuri, hoc est, homines ventri dediti & voluptatis mancipia, sedent diutius, vt bibant copiosius. Hinc sæpè accidit, vt nonnihil hilaritatis modum excedant pij & boni viri, quod in illis tamen vicio omnino non caret: non tamen est temerè damnandum, modò in fœdam ebrietatē non fuerint prolapsi. Nam illud Pauli præceptum Catholicum est, seruandum in omnium piorū conuiujs: Ne inebriemini vino, in quo luxus est: sed impleamini spiritu, loquentes inter vos mutuo per Psalmos, & hymnos, & cantiones spirituales, canentes & psallentes in corde vestro Domino. Hic Apostolos *ἀψαλμῶντα* recitat conuiuij Christiani, ignota Homero, quæ sunt Psalmi, hymni, & cantiones spirituales: & antithesin facit inter hilaritatem ex ebrietate ortam, & hilaritatem sanctam, quæ ex pijs carminibus & Psalmis in piorum cœtu oritur. Cum autem in corde dicit, non hoc vult Apostolus, vt quisq̃

oohem)

intus

intus
um c
D
iung
gua
de hi
M
p v s
sed t
tim p
Ni
pasto
strem
est, r
curat
iusm
nis co
te du
rè m
nem
la
scrib
serua
Pr
sordi
tur,
cupio
De
non p

intus & apud se sine lingua canat, sed serium cordis affectum requirit.

Duo ergò in cantionibus piorum coniungi debent, pius cordis affectus, & lingua quæ affectibus excitandis seruit. Hæc de hilaritatis modo sint dicta.

MORANDI IN CONVIVIO TEM-
PVS, non protrahatur ad insanix initium, sed tantum ad hilaritatis medium: præsertim pastori, in quem alij oculos conijciunt.

Nihil fœdus esse, aut dici potest, quam pastorem insanix pocula exhaurire, & postremum esse qui domum abeat. Qui talis est, mihi videtur indignus, qui caprarum curam habeat, nedum ouium Christi. Huiusmodi à Iuda apostolo, maculæ in fraternis conuiujs dicuntur: vt qui pro voluptate ducentes in diem frui delicijs, & se miserè maculant, & alijs macularum occasionem præbent.

Iam locus postulat, vt disciplinam præscribamus, quæ in contractibus pastori est seruanda.

Primum itaq; caueat pastor, ne quærat sordidum quæstum, seu, vt Paulus loquitur, ne sit *αιχρονισθης*, hoc est, turpiter lucri cupidus.

Deinde, ne implicet se negotijs ad se non pertinentibus, qui hoc faciunt, *πλυ-*

ωράγμο-

ἀπάγμορες sunt, quos vel Isocrates damnat, qui *πολυπραγμοσύνη* opponit *ἡσυχίαν* ad quam Paulus Thessalonicenses hortatur, obtestans eos per Dominum nostrum Iesum Christum.

Tum, ne suo exemplo comprobare videatur, quæ in alijs culpet: ne sit caupo: non exercent mercaturam: non emat ut maioris rursus vendat: sed sit *ὠνταρχὸς*, & sua vocatione contentus: viuat ex suis decimis & agris. Si quid autem supersit, partem iustè vendat: partem reseruet in vxoris & liberorum vsu: partem eroget, sicuti supra dictum est, in vsu pauperum.

Caueat ne quicquam cuiquam debeat, nisi quod naturali iure debeat omnibus, hoc est, dilectionem & benevolentiam.

Vice plurium præceptorum, sint honestorum pastorum exempla.

Præterea, pastor fugiat forenses lites, ac potius mediocre patiatur iacturam, quam ut lites sequatur, quæ ministerio non parum obfuturæ sunt.

Breuitè, in omnibus actionibus & contractibus sit pastor candidus, nihil auarè agat. Debet enim auaritiæ non solum crimen, verum etiam suspicionem magis fugere, quam ullam pestem. Auaritiæ enim labe, cum ministros ipsos exponit obrectationibus

tion
brun
pafte
& m
H
de di
vita,
Nan
fit cu
lis ef
verb
mus
in or
Nun
mus
in E

Qv

C

greg

burn

facr

tres

plis

Ex

re p

Aug

tionib. hominum, tum ministerio ipsi pro-
brum conciliat & inuidiam. Caueat igitur
pastor, ne sua auaritia & seipsum perdat,
& ministerium reddat hominib. inuisum.

Haecenus visi sumus nobis satis dixisse,
de disciplina seruanda pastori in cōmuni
vita, & familiari hominum consuetudine.
Nam & ostendimus quomodo agendum
sit cum singulis hominū generibus, & qua-
lis esse debeat moderatio in vestitu, gestu,
verbis & conuiujs. Atq; etiam declarau-
mus qualis cādor requiratur à pastoribus,
in omnibus vitæ actionib. & contractibus
Nunc proximo loco sequitur, vt explicem-
mus, qualem se pastor exhibere debeat,
in Ecclesiastico piorum cœtu.

Q V I D I N C O E T V E C C L E S I A -
S T I C O S P E C T A N D V M
P A S T O R I .

C O E T V M Ecclesiasticum voco, con-
gregationem Ecclesiæ, ad audiendum ver-
bum, ad precandum, ad percipiendum
sacramenta, congregatam. Sunt enim hi
tres fines, cur pij in ædibus sacris seu tem-
plis conueniant.

Ex quo patet, qua in re oporteat excelle-
re pastorem in cœtu Ecclesiastico. Nam, vt
Augustinus ait, ita oportet pastorē excel-
lere

lere in omnibus, vt cæteri præ illo grex esse videantur.

Primum ergò sciat pastor, quòd in templo, vbi cōgregatur Ecclesia, debeat quàm attentissimè verbum Dei audire, quoties concionatores audiendi sunt. Quidam inepti totum tempus, quo prædicatur verbum, consumunt nunc colloquijs, interdū lectionibus, sæpe somno, ac si ad se non pertineret mandatum Dei, quo omnes iubentur ipsius audire verbum. Horum error est corrigendus, nisi iram Dei velint incurrere, & maiorem damnationem.

Quidam autem hoc faciunt, ne videantur ab illis discere. Horum superbia odio digna est. Quidam alias fortè causas prætendunt. Verum pio pastori consulo, vt omnes suos auditores pietatis declaratione (absq; tamen hypocrisi) & audiendi diligentia superet. Hinc enim copiosissimum percipit fructum.

Primum enim confirmatur voce docentis in doctrina.

Deinde etiam discere potest aliquando ab eo, qui præ ipso idiota videtur. Sæpe enim Deus per infimos ea mysteria aperit, quæ sapientissimi suo acumine non potuerunt eruere.

Mos fuit beato Luthero, & sanctissimæ
memo-

men
simè
si sur
do
Pr
dien
Po
cum
re ve
tiam
D
neris
Eccl
nece
priu
bus
cis,
In
clesi
ca &
bolc
rann
uent
fiæ r
ctri
cem
prop
rega
in ve

memoriæ Philippo Melanthoni, diligentissimè audire cõcionatores. Et sapè confessi sunt se & consolationibus erectos, & in doctrina confirmatos aliorum voce.

Præterea gratum est Deo officium audiendi verbum.

Postremò exemplum prodest. Nam cum homines pastorem ipsum auidè audire verbum animaduertunt, ipsi ad diligentiam maiorem excitantur.

Deinde pastor meminerit, & sui muneris esse, in cœtu Ecclesiastico, vnà cum Ecclesia precari. Hic veniat ei in mentem necessitas Ecclesiæ: cogitet de publicis & priuatis calamitatibus: cogitet de hostibus Ecclesiæ, Diabolo, tyrannis, & hæreticis, & flagitiosè viuentibus.

In his cogitationibus ardentè cum Ecclesia Deum inuocet, vt ipse mitiget publica & priuata mala: vt reprimat hostes Diabolos: vt homines hostes, hæreticos, & tyrannos, aut sua bonitate conuertat, vt saluentur, aut suo iudicio coërceat, ne Ecclesiæ ruinam inferant: vt scandala tollat doctrinæ & morum: vt Ecclesiæ largiatur pacem: vt confirmet fideles in pio & sancto proposito: vt doctores Ecclesiæ suo spiritu regat: vt magistratum nostrum conseruet in vera pietate: vt omnes status & ordines

I homi-

hominum, vinculo pacis coniungat: vt Ecclesiastico, politico & œconomico statui afsit. Breuiter, vt suum regnum quotidie adaugeat, & regnum Satanæ magis magisque destruat. Hæc petat pius pastor quàm ardentissimè, & suo Ecclesiam exemplo ad precandum inuitet.

Adhæc cum Ecclesia congregatur etiam ad participationem sacramentorum, sit quoq; pastor in hac parte diligens: declaret suam fidem: edat confessionem: percipiat cœnam Dominicam sæpe cum alijs, vt auditores ipsius exemplo confirmati & moti, pluris faciant sacramenta Ecclesiæ. Qui autem pastores rarò cõmunicant, exemplo suo faciunt, vt sacramenta veniant paulatim in contemptum.

Propter hæc tria, hoc est, verbum, preces, & sacramentorum participationem, habet & Ecclesia congregata certas ceremonias, recitantur Psalmi, canuntur & alia pia cantica: quæ omnia adhibentur, vt sint veluti flabella quædam, quibus spiritus hominis ad pietatis meditationem excitetur. His quoq; ceremonijs pius pastor adesse debet. Canat ergò cum alijs, & ostendat se istis carminibus affici.

Impleamini, inquit Apostolus, spiritu, loquentes inter vos mutuò per Psalmos & hymn

hym
& p
dici
prol
ficat
de p
deb
piet

H
stor
quit

Q

C

do
gra
nam

A
nes
tio

A
elec

A
red
feru

E
fena

hymnos, & cantiones spirituales, canentes & psallentes in corde vestro Domino. Cū dicit, Canentes & psallentes in corde, non prohibet ore canere & psallere: sed significat oris cantum nihil prodesse, nisi ex corde proficiatur. Ex corde ergo prouenire debet: & dum ore canitur, cor magis ad pietatem veluti flabello excitatur.

Hæc sint breuiter dicta de disciplina pastoris in Ecclesiastico cœtu seruanda. Sequitur de consilijs & deliberationibus.

Q V I D I N C O N S I L I I S E T
D E L I B E R A T I O N I B V S
spectandum Pastori.

C O N S U L T A T I O N E S Ecclesiasticæ, aut doctrinæ controuersæ causa, aut ministerij gratia, aut eorum ergò, quæ vel ad doctrinam, vel ad ministeriū pertinent, fieri solēt.

Ad doctrinam examinandam collationes de controuersis articulis, & dijudicatio necessariae sunt.

Ad ministerium pertinent, ministrorum electio, vocatio, approbatio, ordinatio.

Ad vtrumq; , ceremoniæ, disciplina, & reddituum Ecclesiasticorum dispensatio referuntur.

Existimo nullam causam offerri posse senatui Ecclesiastico, quin sub his generib.

contineatur. Dicam igitur qualis disciplina pastori sit commoda in his iudicij Ecclesiastici partibus.

Consultatio de doctrina controuersa, modesta debet esse, in qua pastor non tam victoriam quærat, quam veritatem, imitatus Socratem, qui suum aduersarium ante disputationis ingressum admonuit hac sententia: Non tam quærat uter nostrum vincat, quam inquiratur veritas.

Quando ita pastor animo affectus est, audiat aliorum sententias, & collationes scripturarum. Ipse autem modestè, cum rogatus fuerit, suam dicat sententiam.

Qui collationes scripturarum non admittunt, & ex illis nolunt interpretationem, quæ sit consentanea cum tota scriptura, peti, in multa absurda incidunt.

Qui legit Pauli dictum: Qui laborat manducet, & ita his verbis adhæret, ut ex collatione non ferat interpretationem ullam, quæ generale dictum, ad certam speciem restringit, is infantibus, qui agere nihil possunt, negabit victum. Quo facto quid potest esse immanius?

Sic multi sæpe vnum dictum arripiunt, cuius cum verba mordaciter retinent, vim faciunt interdum articulis fidei.

Quare in controuersis articulis, opus est pru-

est
eru
vni
M
le. I
lati
mn
plu
C
di
ho
co
plic
ne
dec
pra
ga
on
cle
ru
At
pie
de
tri
do
tin

est prudenti collatione, ex qua collatione eruetur verus dicti sensus, congruens: cum vniuersa scriptura.

Moses dicit: Non facies vllum sculptile. Hoc dictum qui apprehendit, nulla collatione facta cum alijs scripturæ locis, damnabit Salomonem, qui sculpturis templum Dei ornauit.

Quare ex collatione discendum, vtrum dictum ἀπὸ τῶν accipiendum sit, an κατὰ τὸ: vt hoc Salomonis factum, (vt ex collatione constat) κατὰ τὸ accipiendum est, non simpliciter.

Deinde in dijudicatione cauendum est, ne pugnet interpretatio cum aliqua lege decalogi, aut articulis fidei. Ideo Paulus præcipit, vt interpretatio sit fidei analoga, hoc est, congruat cum primis religionis axiomatis.

Est & adhibenda in consilium puræ Ecclesiæ sententia, & audiendi sunt illi, quorum doctrina & pietas multis est probata. At illi qui æmulationis zelo potius quàm pietatis studio, subitò velut è tenebris prodeunt, nequaquàm sunt illis conferendi, qui triginta aut quadraginta annos, puritatem doctrinæ voce & scriptis propagarunt.

Intra hos limites si meus pastor se contineat, rectè facit, & paci tranquillitatique

Ecclesiæ consulit. Contra qui suas quas concepere sententias, mordicis tuentur, & nolunt audire aliorum iudicia: atque illi qui tanquam oracula admirantur, quæ iam sparguntur à nouis magistris, contra summorum virorum in Ecclesia auctoritatem, tranquillitatē Ecclesiæ turbant, & rei sunt schismatis in Ecclesia, & suo tempore iustas poenas Deo dabunt.

Si deliberationes instituuntur de ministerio, similem adhibeat pastor prudentiam: cum alijs eligat, non affectu raptus, aut fauore aut odio corruptus, quos iudicauerit vtilis esse Ecclesiæ: cum alijs vocet electos, ordinet, & probet, maturo adhibito iudicio, semperque spiritu Deum precetur, ut ipse consilia & euentus gubernet.

Cum de ceremonijs agitur, consulat pastor, ne Ecclesia oneretur multis ceremonijs.

Si quæ abolendæ sunt, diligenter attendat, quid vicij habeant. Nam sicut leges in Rebus publicis, ita in Ecclesia ceremoniæ, non facile sine offensione vulgi mouentur. Quare cautio adhibenda, ne abrogatio plus pariat mali quam boni.

Si quæ sunt nouæ insti uendæ, videat prudenter, ne sint pueriles nimium, aut ociosæ, aut superstitiosæ, aut ineptæ. Nullæ enim

læ
fa
te

la
re
ho
ste
ne

git
sto
in

pra
Se
pa
tu
ro

qu
ne
be
lo
adi

be
nit
vir

læ enim ceremoniæ admittendæ, nisi quæ faciunt ad pietatem alendam, & grauitatem, in sacrorum tractatione.

Etsi autem ego consultius iudico, vt nulla prorsus ceremoniarum in mediocriter reformatis Ecclesijs mutatio admittatur: hoc tamen consilium dedi, vt cogitet pastor, quò sit respiciendum, vbi deliberationes instituuntur de ceremonijs.

Disciplina sequitur, quæ mores corrigit. Quoties de hac agitur, meminerit pastor modestiæ, quæ cum adest, non facilè in corrigendis aliorum moribus peccabit.

Huius disciplinæ moderandæ regulam præscribit Paulus Timotheo, his verbis: Seniore[m] ne increpes, sed adhortare vt patrem: iuniores, vt fratres: mulieres natu grandiores, vt matres: iuniores, vt sorores, cum omni castitate.

Hoc est, Si accusatus fuerit senior aliquis, & fuerit conuictus alicuius peccati, ne seuerè, tanquam dominium in eum habens, ipsum increpes: sed ita agito cum illo, vt intelligat ex animo bono & amico admonitionem proficisci.

Quidam cum peccantes corrigere debent, ita austerè agunt, ac si omnem humanitatis sensum exuissent: ac se tum demum viros cordatos, ac strenuos in ministe-

rio haberi volunt, vbi fortè pauperulum aliquem, qui lapsus est, pro sui animi impotentia, rabiosis verbis prostrauerint.

Sed Paulus vult correctionem temperari humanitate atq; clementia. Nemo enim libenter admittit censorem, qui hostili videtur agere animo. Contra, nemo non facile recipit vel duriorē increpationem ab eo, quem scit se non odisse.

Iuniores, vt fratres: hoc est, Si iuniores fuerint accusati, & alicuius sceleris conuicti, ne eos increpes vt hostes, sed eos corrigas, vt te ex fraterno amore agere intelligant.

Mulieres natu grandiores, vt matres: hoc est, Si contigerit mulieres grandæuas peccare, vel loquacitate, vel obtrectandi libidine, aut alia quauis ratione, ne sis in eas nimis seuerus, & durus, sed eas potius adhortando corrigas.

Iuniores, vt sorores, scilicet adhortare. Hoc est: Si contigerit iuniores fœminas, vel ignorantia, vel infirmitate, vel ætatis vicio delinquere, ne sis in eas austerus: sed ita moderare correptionē, vt videatur ex fraterno corde proficisci. Nam vt medicina temperata aliquo dulcore facilius ab ægroto percipitur: ita correptio, quæ candidi amoris significationem habet, libentius

bentius admittitur & efficacior est. Discernendum tamen est inter adulationis pestem, & erroris dulce remedium. Illa enim mortis, hoc vitæ & sanitatis causa est.

Addit in fine: Cum omni castitate: quod ad omnia membra illa quatuor, quæ præcedunt, referendum est. Nam hæc particula significat, castam grauitatem adhibendam esse, quæ non sit contaminata vlllo priuato affectu.

Sunt qui gaudent de lapsu eorum, quos aliquando oderunt, aut qui se aliquando læserunt: vt postea lapsos pro libidine animi, sæuis possint obruere & confundere verbis: sed ista correptio non est casta & grauis, sed adulterata prauis affectibus, & ex leuitate animi faucij proficiscens.

Paulus itaq; pastori in corrigendis vicij, lenitatem & moderationem cōmendat. Nam vt medicina, quæ sua natura aliquid amari habet, mitigatur aliquo addimento, vt eam ægrotus non auersetur: ita seueritas, quæ necessaria est in corrigendis vicij, temperanda lenitate, ne qui peccauit, correptionis asperitate territus, nullam correctionem admittat.

Cum de reddituum dispensatione, deliberationes à senatu Ecclesiastico fiūt, duo caueat pastor. Vnum, ne auarè videatur

agere. Alterum, ne ex affectu aliquo privato reditus Ecclesiæ velit distribui. Vtrumq; vicium est in pastore minimè ferendum. Quare iustè agat pastor.

Si stipendiorum causa agitur, sit norma distributiua iusticia, secundum proportionem Geometricam.

Si pauperibus ex superfluis aliquid est tribuendum, pietatis ac necessitatis, & nõ amicitia habeatur ratio. Solent enim homines, amore & odio moueri multum: sed pastor hanc sequatur regulam: Cum ab amicis, quæ non licent postulantur, iusticia & pietas anteponatur amicitia.

Hæc sint dicta de tertia parte disciplinæ pastoralis, qua regatur in externa & politica hominum conuersatione.

D E Q V A R T A P A R T E,
Q V A E C O N T I N E T O F F I C I V M,
S E V L E G I T I M A M P A S -
cendarum ouum Christi
rationem.

V E R E dixit quidam ex patribus, regimen animarum esse artem artium: sentiens & difficilimū esse opus, & requirere singularem peritiam.

Multi, proh dolor, pastores agere volunt,

lunt, cum ipsi potius, vt ab alijs pascantur, indigent.

Tales non mouentur ouium salute, sed proprijs commodis stimulantur, quibus melius esset, si nunquam nati fuissent. Nam horrendam iram Dei sibi thesaurisunt, in diem iræ & reuelationis I E S V C H R I S T I.

Hi sanè non tam sollicitè quærent onus, cui pares non sunt, si cogitarent, qualis sit res ouile Christi: si perpenderent, quàm pulchra, & Deo grata sit ouium Christi societas: in cuius medio Dominus ille est, cui sol & luna famulantur, cui asunt ministri eius, milia milium, & decies centena milia: si intelligerent, quantæ molis sit, Christianam condere gentem: hoc est, regnum Christi erigere, & Satanæ palatia demoliri.

Ratiocinationes, inquit Paulus, euerimus, omnemq; sublimitatem, quæ extollitur aduersus cognitionem Dei: & captiuam ducimus omnem cogitationem, ad obcædiendum Christo.

Cum igitur tam augustum sit pastoris officium, tam arduum, tam periculosum, tam diuinum, operæ precium est rectè institui pastorem, vt sciat partes sui officij: ne cum pastor ouium Christi haberi velit, lupus sit

pus sit pessimus, qui oues miserè dilaniet
& 2º vero ouili abducat.

Ego itaq; constitui summa qua possum
diligentia, pastorem Dominici gregis in-
struere, atq; eius officij partes explicare,
quò certa illi norma agendi, ex verbo Dei
desumpta, constet. Princeps pastor Christus
mentem & calamus gubernet, A M E N.

Vt autem certa cum ratione susceptum
opus expediam, quatuor ordine sum ex-
positurus.

- I. Quodnam sit pastoris officium.
- II. Quanam sit potestas ministrorum.
- III. Præmium rectè præstiti officij.
- IIII. Pœna neglecti muneris.

Interrogatus quis quodnam sit pasto-
ris officium: breuiter quidem, & rectè re-
spondere potest, Pascere: sed pascendi ars,
& huius partes, non tã facilè explicantur.

Vt autè pastor meus perpendat, quàm
sit augustum, diuinum, & magnificum pa-
storis officium, PRIMVM titulos pastoris,
quos tribuit ei Spiritus sanctus, recitabo.

DEINDE, quid illum mouere debeat
ad diligentiam in officio, ostendam.

TVM artem pascendi, & eius partes ac-
cedam, vt non tantum in genere intelliga-
tur, quale sit pastoris officium: sed vt, ana-
tomia videlicet facta, omnes eius partes
conspiciantur.

Inter

Inter multos titulos, quos Spiritus sanctus tribuit verbi Dei præconibus, hi sunt ex præcipuis: Prophetæ, speculatores, tuba Dei, præcones Dei, legati & serui Dei, testes Dei, episcopi, œconomi mysteriorum Dei, architecti, lux mundi, sal terræ, piscatores hominum, seminatores seu agricolæ, præbyteri, pastores, &c.

Hi tituli, & huiusmodi alij multi, non solum dignitatem ministrorum verbi commendant, verumetiam illorum officium, pulcherrimis similitudinibus pingunt. Hos ergo titulos breuiter explicabimus.

PROPHETAE dicuntur, cum quia prædicunt futura, iuxta decretum Dei de salute credentium, & damnatione reprobatorum: tum quia oracula Dei, & prophetias veteres exponunt populo. Hac appellatione monentur ministri Dei, ut nihil de suo proponant Ecclesiæ, sed tantum id quod locutus est Deus, iuxta pactum Dei cum leuitis.

SPECULATORVM appellatio, utrumque regimen comprehendit, & præfectorum & ministrorum verbi, quos Dominus, veluti binos in corpore oculos, ad regendam Ecclesiam instituit. His, si prauis sunt, nulla pestis potest Ecclesiæ esse deterior. Contra, si boni, nihil melius, nihil iucundius, nihil denique optatius contingere potest.

Verum

Verum ministri verbi peculiariter speculatores dicuntur, propterea quòd veluti in specula còstituti sunt, vt pro salute populi vigilant. Quemadmodũ enim tempore belli in excubijs collocantur vigiles, ne ciues inopinantes opprimãtur ab hostibus: ita in Ecclesia sunt ordinati ministri, vt hostium insidias anteuertant, & auertant. Monet ergò hæc appellatio ministros verbi de duabus rebus: nempe de hostib. Ecclesiæ, qui insidiantur doctrinæ, & morib. singulorum in Ecclesia: & de excubijs quas agent ministri, ne isti hostes per insidias inuadant Ecclesiam & vastent. Quales isti, quæso, sunt speculatores, qui vicijs suis indormiunt, & perpetua ebrietate madent.

TUBA DEI etiam dicuntur ministri verbi, vt Esaia 58. Quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo peccatum suum, & Israëli iniquitatem suam. Hac appellatione significatur, quòd diuini verbi præcones bellum perpetuum indicere debeant impijs.

Admonentur itaq; hic ministri Dei vehementiæ & seueritatis, qua maximè hypocritæ opus habent, qui sibi placent in vicijs suis, donec seuerius arguantur, atq; in lucem protrahantur. Si enim ministri verbi de lege & Euangelio solum verba facerēt,
atq;

atque ostenderent, quæ sit regula benè & sanctè viuendi, commendarent cultum Dei, vicia quoque reprehenderèt, nulla adhibita vehementia, quid efficerent apud hypocritas? Meminerint ergò ministri verbi, quòd sint veluti tuba quædam, qua vocantur homines, ad bellum aduersus Diabolum & peccatum.

PRAECONES DEI dicuntur, iuxta illud : *κηρυξαι*, hoc est, veluti præcones proclamate. Hac voce admonentur, quòd prædicatio Euangelij sit vniuersalis, & quòd ministrorum sit hanc prædicationē non celare quosdam, & alijs reuelare : sed debent toti mundo Euangelium prædicationis pœnitentiæ proponere, & omnibus pœnitentibus remissionem peccatorum in salutem annunciare.

Legati præterea & Serui DEI dicuntur.

LEGATI quidem, quia nihil de suo afferent, sed tantum quod habeant in mandatis, annunciare debent : idque ijs ad quos missi sunt. Qui enim sua annunciant, aut quæ Deus non mandauit, Satanæ sunt legati, non Dei.

SERVI vero, vt quæ Domini sunt current, & non propria agant.

TESTES adhæc appellântur: Eritis, inquit, mihi

mibi testes in omni Iudæa. Nam cum verbum Domini in scripturis testimoniū Domini dicitur, rectè qui istud annunciant testes Dei appellantur. Dicitur autem verbum testimonium, quia nobis de Dei voluntate testatur. Hinc tres admonitiones sumat pastor. Primam, quòd voluntas Dei non aliundè sit quærenda, quàm ex eius testimonio, hoc est, verbo tradito in Prophetis & Apostolicis scriptis. Secundam, quòd securè damnetur, quicquid de religione censent homines, vel præter vel contra verbum Dei. Tertiam, vt caueat pastor, ne hoc testimonium occultet, aut non rectè applicet: sed det operam, vt sit testis Dei fidelis, sicuti testimonium ipsum fidele est, sapientiam præstans paruulis.

EPISCOPI, generale quoq; hoc nomē est omnium ministrorum verbi, tametsi vsus iam obtinuit, vt ijs, qui ad alios respectum habent, vt rectè faciunt officiū, hoc nomen tribuatur. Quare non nihil videtur contemni lingua Spiritus sancti. Quod enim is commune facit omnibus, vsus tribuit quibusdam. Nomen autem Episcopi, intentum notat, apud Platonem præsidem & inspectorem operarū in singulis hominum ordinibus & statibus significat. Vnde nomen translatum est ad ministros verbi,
quia

qui
vt
sec
dic
qu
tit
do
qu
ma
gil
mi
qu
ce
de
dr
ca
&
tra
Ep
pl
pa

ta
gu
co
fu
sic
vo
sto

quia eorum munus est inspicere, & curare, ut & doctrina sana conseruetur, & mores secundum doctrinæ normam forment auditores. Apud Homerum 10. Iliados: Is qui aliò ad explorandum quid agatur mittitur, voce Episcopi significatur. Apud Indos Episcopi fuerunt, quorum erat videre, quid in quaq; regione fieret, ut cognita ad magistratum referrent. Fuit & Atticus magistratus Episcopus, hoc est, prætor, qui mittebatur ad ius dicendum, in ea oppida, quæ sub ditione Atheniensium erant. Ciceroni ad Atticum, Episcopus est ad quem delectus & negocij summa refertur. Andromacha apud Homerum, Hectorem vocat Troiæ Episcopum, hoc est, defensorem & præsidem. Atq; hæc significata aptè transferuntur ad eos, quos hodiè vocamus Episcopos. Hi enim mittuntur aliò, ad explorandum quid & quomodo agatur, in ijs parochijs, quæ suæ fidei sunt commissæ.

Penes hos ius dicendi autoritas est, iuxta verbum expressum, & piæ disciplinæ regulam: idque in ijs diœcesibus, quæ ipsis commissæ sunt. Ad hos delectus & negotij summa pertinet. Hi sunt defensores & præfides. Ecclesiarum, sed nequaquam *ἀντιπύλοιοι*. Debent enim summo monarchæ Christo rationē suæ administrationis reddere.

K O B C O .

OECONOMI, idq; myſteriorum Dei,
 dicuntur, I. Cor. 4. Sic vos exiſtmet homo
 vt miniſtros Chriſti, & œconomos myſte-
 riorum Dei. PRIMVM Paulus hîc Euan-
 gelij præcones, miniſtros appellat. DE IN-
 DE miniſterij genus exprimit, cum eos
 œconomos vocat, idq; myſteriorum Dei:
 quo ſignificatur, non latius patere eorum
 officium, quàm vt myſteria Dei diſpen-
 ſent: hoc eſt, quæ Dominus illis mandaue-
 rit, de manu, quod aiunt, in manum tra-
 dant, non autem quod ipsis libitum fuerit.
 Et quia œconomi ſuorum dominorum
 clauſes habent, vt pro arbitrio dominorũ
 claudant & aperiant, dicuntur miniſtri
 verbi clauſes à Domino accepiffe, quibus
 clauditur & recluditur regnum cœlorum,
 quod hac fit ratione. Quando prædicatur
 Euangelium pœnitentiæ & remiſſionis
 peccatorum per Chriſtum, applicant œco-
 nomi Dei vnã clauem, qua aperitur re-
 gnum cœlorum. Quod ſi illi qui audiunt
 verbum, adhibent verbo fidem, accedit et-
 iam clauis altera. At ſi auditores fidem non
 adhibent, dicuntur œconomi claudere re-
 gnum cœlorum, iuxta dictum: Qui non
 crediderit, condemnabitur. Hæc clauium
 Eccleſiæ ſpiritualis poteſtas eſt, de quibus
 poſtea ruruſ dicentur plura.

AR-

ARCHITECTI, I. Cor. 3. Tanquam sapiens architectus fundamentum posui, secundum gratiam Dei mihi datam, alius autem superædificat. Porro unusquisque videat quomodo ædificat. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter hoc quod positum est, quod est Iesus Christus.

Hæc collatio tria docet. Christum esse fundamentum. Ecclesiam esse ædificium: ministros verbi esse architectos.

Hi ergo monentur, ne extra fundamentum ædificent, sed omnia ad normam fundamenti exigant. Proinde hinc non solum dignitas ministrorum verbi & officium indicatur, verum etiam ædificandi modus.

L V X M V N D I, Matthæi 5. Vos estis lux mundi. Etsi autem omnes conuersi, & luce cœlestis doctrinæ illuminati, filij lucis dicuntur, & iubentur lucernas ardentes manibus gestare, ne errent in tenebris: tamen quia præ alijs lucere debent ministri Evangelij, tribuit eis Christus hoc elogium, quibus & præcipit, ut suam lucem sinant lucere. Sic luceat, inquit, lux vestra coram hominibus. Est autem lux doctrinæ, & lux morum: utraq; lucere debet in ijs, qui legitimi ministri haberi volunt.

SAL TERRAE: hic titulus significat munus ministrorum verbi esse salire terram: quia

scilicet, nihil nisi insipidum habent homines, donec sale doctrinæ cœlestis conditi fuerint. Caveant ergo ministri verbi, ne ipsi insulsi sint, qui alios salire sale doctrinæ & vitæ debent. De salis metaphora supra dictum est.

PISCATORES HOMINUM, Matth. 4. Sequimini me, faciam vos piscatores hominum. Rete & verbum, piscatio & prædicatio, piscatores & prædicatores, mare & mundus, inter se analogiam habent.

Vt rete multas maculas habet: ita verbum multa testimonia & exempla.

Vt in piscatione capiuntur magni & parui pisces: ita prædicatione sapientes & insipientes, nobiles & ignobiles, diuites & pauperes, conuertuntur ad Deum.

Vt piscatores tota laborant nocte, vt capiant pisces: ita ministri Euangelij toto vitæ tempore conabuntur homines adducere Christo.

Vt mare est procellosum, & sæpe piscatoribus minus propitium: ita mundus nõ cessat ministris Euangelij negociũ faceffere.

Admoneantur itaq; ministri Euangelij, & summæ industriæ in officio adhibendæ, & periculi à fluctibus mundi: sed nihilominus retia sua iaciant in nomine Christi. Is enim faciet vt piscatio nõ sit futura inanis.

SEMI-

Hi
M
S
nis
fer
cat
mi
D
pe
ter
fer
tu
tu
de
de
m
n
ac

ne
ti
n
ti
g
a

P
n

SEMINATORES ET AGRICOLAE.

Hic titulus de quatuor admonet. **P R I M V M**, quòd homines comparentur agro. **S E C V N D V M**, quòd verbum Dei seminis rationem habeat. **T E R T I V M**, quòd seminatores & agricolæ symbolicè prædicatores notent. **Q V A R T V M**, quòd seminis vis & incrementum, hoc est, verbi Dei efficacia, à Deo sit. Ut enim agricola perfunctus est suo munere, postquam in terram iecit semen, & nō potest facere, ut semen fructum ferat: ita verbum prædicatum non fert fructum, nisi diuinitus rigatum fuerit aquis cœlestibus. Et ut agricola debet terram subigere, stercorando, arando, occando, plantando: sic & res se habet ministrorum. Debent enim corda hominum legis prædicatione arare, & aptare ad recipiendum semen cœleste.

P R E S B Y T E R I, hoc est, seniores. Hic non tam ætatis quàm honoris & ordinis titulus est. Monentur igitur hac appellatione præcones verbi, ut iuuenilem incōstantiam & leuitatem fugiant, & eam secentur grauitatem, quæ poterit ipsis autoritatem apud populum conciliare.

P A S T O R E S deniq; vsitatissimè in scripturis dicuntur ministri verbi: quemadmodum etiam rectores rerum publicarum

apud Prophetas & Homerum. Hæc appellatio & officium, & curam, quæ varia & multiplex est, & conditionem eorum, qui Euangelium audiunt, exprimit.

OFFICIUM, est pascere gregem Christi pabulo cœlesti, quod est verbum Dei.

CURAM, est, ne vel à lupis rapiantur oves, vel morbis infestentur, sed ut & tutæ sint in ouili, & sanæ: hoc est, minimè infectæ veneno peruersæ doctrinæ, aut labemorum prauorum.

Conditio auditorum verbi, similitudine ouium indicatur, quarum aliæ alijs implicantur incommodis. Quælibet enim suos patitur hostes, suas insidias, sua certamina. Hanc vepres, spinæ, sentesq; dilacerant. Hanc æstus vrens, hanc bruma rigens scrutant. Hæc infixæ est in limo profundi. Hæc ex altis rupibus præcepit. Adhæret huic veterna scabies. Alteri contagiosa societas morbum affricat. Sicq; fascinatio morbidarum transit in teneriores agriculos.

An non hic actum est de ouibus, nisi peritia pastoris & cura succurrat?

Non aliter se habet res, in cœtu hominum audientium vocem Euangelij. Hic opinionum varietate veluti laceratur. Hunc tentationes transuersum agunt: alius impatien-

patientia frangitur : nonnulli immerſi voluptatibus hærent : non pauci quotidie in noua ruunt flagitia : ſunt qui aſſuetis peccatis ita induruerunt , vt ab eis liberari nõ poſſint. Nam , vt Auguſtinus ait , natura & conſuetudo , hæc duo coniuncta robuſtiſſimam faciunt & inuictiſſimam cupiditatem. Multi , proh dolor , aliorum inficiuntur contagine , atq; ita morbus peruadit etiam in pueros , qui ſtatim cum lacte parentum vicia imbibunt.

Cum ergò tanta ſit ouium Chriſti infirmitas , oportet ſanè haud ſegnem eſſe paſtorem , qui his omnib. malis peritè medebitur. Neq; quiſquam fideliter præfici ouili Chriſti poterit , niſi qui his malis profligandis totis viribus , nocte dieq; , voce , exemplo , & precibus laborat.

Incumbit profeſſo bono paſtori , non ſolum vt oues aggreget , ſed etiam vt lupos abigat. Quid enim profuerit Euangelij vocem interdum proferre , ſi ad manifeſtas Satanæ impoſturas conſueat paſtor.

Sed vnde paſtori tanta alacritas , vt huic tam difficili & periculoſæ ſe committat functioni ? Vnde tam ſerium paſcendi oues Chriſti ſtudium ? profeſſo qui curam ouium Chriſti in ſe recipit , non impulſus vera cauſa , quæ ſola conſtantem , laborioſum ,

riosum, & alacrem in subeundis tot pro ouibus Christi molestijs reddere potest, nō solum deficiet pertæsus molestiæ, verum etiam cura ouiuū abiecta se ipse potius curabit quàm oues: quemadmodū multi qui de pastorū titulo gloriantur, hodiè faciūt.

Quænam ergò est sola illa causa, quæ hanc diligentiam pastori parit? Amor principis pastoris nostri Domini Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro ouibus suis. Hic enim, vt est Ioannis 21. Petro dicit: Amas me. Et respondet: Amo te. Eiq; refertur: Pasce agnos meos. Et hoc iterum, & hoc tertio: significans neminem aptum esse ad pascendas oues Christi, nisi qui Christi amore ducatur. Hinc Augustinus: Sit amoris officium, pascere Dominicum gregem, si fuit timoris indicium negare pastorem. Qui hoc animo pascunt oues Christi, vt suas velint esse, non Christi, se conuincuntur amare, non Christum: vel gloriandi, vel dominandi, vel acquirendi cupiditate, nō obœdiendi & subueniendi, & Deo placendi charitate. Contra hos ergo vigilat toties inculcata ista vox Christi, quos Apostolus gemit sua quærere, non quæ Iesu Christi. Nam quid est aliud, diligis me, pasce oues meas, quàm si diceretur: si me diligis, non te pascere cogita, sed oues meas, &

as,
ria
un
ne
te
pa
m
ci

ve
de
Ha
id
be
ca
m
vo

qu
sto

vt
&
Et
pe
&
ve
(i

as, & sicut meas pascere, non sicut tuas: gloriam meam in eis quære, non tuam, dominium meum, non tuum: lucra mea, non tua: ne sis in eorum societate, qui pertinent ad tempora periculosa, seipsum amantes. Et paulo post: Non ergo nos, sed ipsum amemus, & in pascendis ouibus eius, ea quæ sunt eius, non ea quæ sunt nostra, quæramus.

Habes ex Christi dictis, & ex Augustini verbis, quæ causa impellere sola potest & debet pastorem, ut rectè faciat officium. Hæc causa amor Christi est: hic amor, ut idem Augustinus ait, in tam magnum debet spiritualement crescere ardorem, ut vincat etiam mortis naturalè timorem, quo mori volumus, & quo cum Christo viuere volumus.

Ex his etiam pulchrè licet colligere, in quo conueniant, & in quo discrepent pastor & mercenarius.

Conueniunt primùm in vocatione. Nam ut pastor legitimam vocationem habet: ita & mercenarius. Deinde conueniunt in doctrina. Vterque enim verbum Dei docet. Et Augustinus ait: Mercenarij Christum prædicant, & per eos vox Christi auditur, & sequuntur oues non mercenarium, sed vocem pastoris per mercenarium. Audite (inquit Augustinus) mercenarios ab ipso

Domino demonstratos. Scribæ (inquit) & Pharifæi, super cathedrâ Mofi fedent, quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite. Quid aliud dixit nisi per mercenarios vocem pastoris audite? Sedendo enim cathedram Mofis, legē Dei docent, ergo per illos Deus docet: fua verò illi fi velint docere, nolite audire, nolite facere. Certè enim tales fua quærunt, nõ quæ Iefu Chrifti.

Proinde cõmunia hæc duo habēt pastor & mercenarius, vocationē & doct̃inam.

In quo ergò differunt pastor & mercenarius? In quatuor funt diffimiles. In caufa, in ftudio, in vita, in periculo.

IN CAUSA. Pastor enim amore ardentis Chrifti & gloriæ regni ipfius, impellitur ad paftoratus officium, & perpetuò eo amore ardet, nihil magis habens in votis, quàm vt principi paftori gratificetur. Mercenarius verò interdum fortè amore Chrifti tangitur, fed tepido admodum, magis autem alijs mouetur emolumentis.

IN STUDIO. Pafitoris cura tota huc incumbit, vt Chrifto quærat oues, vt Chrifto quærat gloriam, vt Chrifto quærat lucra. Mercenarius verò fibi quærit oues, etfi voce Chrifti, fed oues tamen ipfum non fequuntur, fed paftozem Chriftum: fibi quærit gloriam, fibi quærit lucrum.

IN

I N V I T A. Pastoris vita est doctrinae exemplar. Pastor dicit : Imitatores mei estote, sicut ego Iesu Christi. Etsi autem nemo est tam iustus, quin septies in die cadat : tamen ἀνέγκλητος esse oportet pastorem, ut illi nullum crimen obijcere possis. Formatur igitur semper mores suos ad regulam verbi, ut non tantum voce doceat, sed etiam vita & moribus.

Sic sancti patres fecerunt : sic hodie faciunt, qui verè Deum timent. Sunt humiles, sunt iusti, sunt modesti, sunt temperantes, sunt hospitales, sunt mansueti, sunt graues, benè præsumt familiæ, sunt liberales, & alijs ornati sunt virtutibus, quas Paulus scribens Timotheo, requirit in Episcopo seu pastore.

Contra vero mercenarius dicit : facite sicut doceo, nolite facere sicut ego facio. Noui quendam insulsum hominem, qui istam vocem sæpè suis inculcat auditorib.

Mercenarij ut plurimum sunt elati, semper auari, turpi lucro dediti, intemperantes, superbiâ animi luxu vestium produnt, & multis alijs laborant vicijs. Quare doctrinam eorum audiamus, ac vitam fugiamus. Cœlū ædificant voce, vita infernum.

I N P E R I C V L O. Pastor opponit se lupis, vigilat, & obseruat ne fures veniant, & fu-

& furentur. At mercenarius viso lupo fugit, quia mercenarius est, & oues ad ipsum non pertinent.

Verum hic non immeritò aliquis obijciat, An non Christus interdum fugit? An non mandauit discipulis suis: Cum persecuti vos fuerint in vna ciuitate, in aliam fugite? An non Paulus ipse fugit, demissus in corbe per murum?

Iam cum certum sit nec Christum mercenarium fuisse, nec apostolos reliquos, necesse est vt nō de quauis fuga intelligendum sit, quod Dominus de fuga dicit.

Sciendum itaq; est, quòd sit fuga corporis, & fuga animi. Illa interdum licita est, hæc nunquam.

Sed quænam animi est fuga? Cum aliquis ab officio præstando fugit. Et hæc fuga quadruplex est, iuxta quadruplicem inuasionem lupi, in ouile Christi. Nam quicumq; verbi minister, vlla de causa se non opponit sophisticæ, tyrannidi, flagitijs, hypocrisi: is mercenarius est & nō pastor.

Pastor enim verus, primùm opponit se sophisticæ, defendendo veram doctrinam, & reprehendendo confutandoq; falsam. Sed mercenarius ad hanc lupi inuasionem timet, non audet defendere veram doctrinam, ne aliquid de terrenis commodis amit-

amittat. Quare vel conuiet ad falsam doctrinam, vel saltem vt deberet non reprehendit. Quod cum facit, fugere dicitur, non quidem corpore, sed animo, quia officium deserit.

SECUNDÒ, Bonus pastor opponit se tyrannidi, cum voce, tum precibus. Mercenarius verò tyrannis adulatur, & vicia virtutis larua induit, quo nihil vsitatius est.

TERTIÒ, Bonus pastor opponit se flagitijs grassantibus, accusando & excómunicando eos, qui suis moribus peruersis Ecclesiã offenderunt. Contra mercenarius de sua sollicitus quiete, ne hiscere quidem audet. Qua quidem ratione fugere dicitur.

Sed fortè aliquis talis mercenarius obijciat. Ecce hic sum, non fugi. Respondet Augustinus: Quia tacuisti, fugisti: tacuisti, quia timuisti.

QUARTÒ, Bonus pastor opponit se hypocrisi, quando laruam externam hypocritarum detrahit, & ostendit quàm turpis sit facies peccati. Sed mercenarius lupum hunc fugit, non audet offendere quenquã, ne in hominum odia incurrat.

De fuga corporis dico, quòd interdum sit licita, vt antea præcepto Christi & exemplis ostensum est: Idè tum demum, si tyranni persequuntur aliquem, & insidiantur

tur vitæ eius. Hic licet pio pastori fugere manus tyranni, vt postea, si id fieri potest, reuersus, magis profit viuus, quàm mortuus prodesse potuisset.

Illicita autem fuga, est quæ vel priuatæ securitatis causa suscipitur, vel difficultatis tædio attentatur, vel maioris quæstus gratia arripitur. Breuiter, Omnis fuga, quæ non habet causas, quas licitæ fugæ esse diximus, illicita censenda est.

Hinc etiã colligi potest, quantum ab his differant fures, & latrones. Hi nec vocati sunt, nec doctrinam afferunt. Fures partem doctrinæ occultant, latrones additionibus suis trucidant. Verum si breuius discrimen memoriæ causa placet, hoc accipe. Pastor quærit quæ Christi sunt: mercenarius quærit quæ sua sunt. Fur occultat. Latro spoliat. Lupus rapit ac dilaniat.

Postquam autem ostendimus (propositis quibusdam titulis, quibus insigniuntur pastores in scripturis sanctis) quàm augustum sit pastoris officium, & in qua re sit in genere positum, ac inde descendimus ad monstranda discrimina inter pastorem, & mercenarium, vt hoc pacto per collationem inquireremus, quantam pastoris curâ esse pro ouibus Christi oporteat, qui summi pastoris ardenti amore inflammatus,
salu-

salu
rian
ad i
Chr
C
P R
paf
I
paf
exp
C
est,
cer
pab
ita
scit
fou
f
fca
cla
iuc
di
I.
I I
I I
I I

salutem ouium sibi commissarum, ac gloriam Dei & non suam quærit: accedamus ad id quod proposuimus, ac pascendi oues Christi artem & eius partes expendamus.

Quò autem id fieri possit commodius, PRIMVM in genere ostendam quid sit pascere.

DEINDE, partes quibus continetur pascendi ratio enumerabo, atque easdem explicabo.

Quid ergo est pascere? Hoc nihil aliud est, quàm homines verbo vitæ alere, & reficere. Sicut enim terrenus pastor suas oues pabulo pascit terreno, ac fomentis reficit: ita spiritualis pastor suas oues pabulo pascit spirituali, ac fomentis spiritualibus fouet.

Verum quia hoc in genere dictum, obscurius est, explicatius per partes idem declarabo, vt res euoluta & explicata melius iudicari possit.

Partes itaq; , quibus continetur pascendi ratio, sunt hæ:

I. Docere gregem Christi verbum Dei.

II. Ministrare illi sacramenta.

III. Regere ipsum disciplina.

IIII. Precari pro grege.

v. Cu-

v. Curam pauperum habere.

vi. Formam gregis esse.

Hæ partes, vt officium pastoris indicant: ita illustre discrimen constituunt inter ministros Euangelij, & gubernatores rerum publicarum, vt non sit opus multis, ad explicandum discrimen, inter politicum magistratum, & pastorem Ecclesiæ. Quod tamen discrimen cum de potestate pastoris dicendum erit, clarius cernetur.

DE DOCTRINA.

IN HAC prima pascendi parte, quæ continet pabulum præcipuum ouium Christi, quod est ipsissimum verbum Dei, quædam veluti elementa (ex quibus docendi ratio componitur) proponam, & de clarabo.

Sunt autem hæc :

PRIMUM. Quænam sit doctrina, qua pastor veluti spiritali pabulo oues Christi pascet.

SECUNDUM. Qua perspicuitate & simplicitate eadem doctrina sit proponenda, ne frustra in aërem abeat.

TERTIUM. Quæ sit recta doctrinæ sectio, siue orthotomia verbi.

QUARTUM. Quid sit fugiendum pastori inter docendum.

QUIN-

QVINTVM. Qualisnam improbatio falsæ doctrinæ in pastore requiratur.

Quænam est ergo doctrina, qua veluti pabulo quodam spirituali pastor suas oves pascet? Hæc doctrina est in libris Mosis, & in Prophetarum, Apostolorum, & Euangelistarû scriptis comprehensa. Hæc enim sola habet testimonium infallibile, quod sit à Deo profecta. Quicquid est præter hanc doctrinam, non est vt necessarium proponendum Ecclesiæ Dei. Quicquid pugnat cum hac doctrina, ipsissimum virus Diaboli est, qui primos nostros parentes in paradiso decepit.

Huius doctrinæ in Propheticis & Apostolicis scriptis comprehensæ, & certam demonstrationem de eius veritate, & solidum *σῶμα*, seu corpus, tenere pastorem oportet. Illa faciet, vt pastor non fluctuet, opinionibus Mahometicis, Iudaicis, & Epicureis. Hoc efficiet, vt doctrinam certis capitibus comprehensam teneat, ac quoties opus est, ad ista capita confugiat.

Demonstratio doctrinæ Ecclesiæ, nititur duobus certissimis principijs, quorum prius externum, posterius internum appellare soleo.

Externi testimonij partes sex sunt:

PRIMA. Patefactio diuina multiplex,
L in qua

in qua voce Dei hæc doctrina sæpe est
proposita ac repetita.

SECUNDA. Operatio miraculorum,
hoc est, operum, quorum autor creatura
esse non potuit, sed solus Deus. Hæc mira-
cula addita sunt doctrinæ velut authentica
quædam sigilla, quorum *νευφᾶν* fuit missio
Spiritus sancti in die Pentecostes, qua ve-
ritas Euangelij Christi confirmata est.

Hic utile fuerit pastori omnia miracula,
quæ in veteri & in nouo Testamento edi-
ta sunt, memoria tenere, vt ea rectius ap-
plicare ad vsum, quoties res postulare vi-
detur, possit.

TERTIA. Euentus Prophetiarum. De-
us quos vocauit immediatè ad ministeri-
um in veteri Testamento, ornauit dono e-
dendi miracula, vt ea essent testimonium
diuinæ vocationis. Quando enim euentus
respondebat prophetijs, conuincebantur
homines de veritate Dei.

Daniel doctrinam pœnitentiæ & remis-
sionis peccatorum proposuit Chaldæis,
quam Deus præsentibus auditoribus con-
firmavit liberatione prophætæ miraculosa
à specu leonum: & eandem posteritati
commendauit euentu prophetiarum de
quatuor monarchijs.

Sic prophetia Iacob de sceptro Iudæ
certi-

certificat nos de tempore, quo nasci debuit Messias.

Diligenter itaq; pastor cum prophetijs conferat euentus. Quos cum videt respondere prophetijs, certum testimoniũ habet, quòd verbum, quod huiusmodi prophetæ docuerunt, habeat ipsum Deum autorem.

QVARTA. Consensus omnium doctorum Ecclesiæ, qui habent diuinitus testimonium suæ vocationis. Quales sunt, Moses, Prophetæ, Helias, Helizeus, Esaias, Ieremias, &c. Christus qui à prima promissione, elapsis ferè 4000. annis venit, & prophetias compleuit: & quæ Moses veluti breuibus aphorismis cõplexus est, quæ que prophetæ longioribus concionibus explicarunt, ipse clarius docuit, & Apostolis suis, quorũ vocatio multis miraculis est confirmata, tradidit. Hic consensus manifestè conuincit animos nostros de veritate doctrinæ, quæ sonat in nostris Ecclesijs.

QVINTA. Duratio Ecclesiæ, in tot & tantis furoribus Diabolorum & hominum. Huc Christi dictum accommoda: Portæ inferorum non præualebunt aduersus eam. Hanc promissionem cum euentus comprobet, satis conuincimur de doctrinæ certitudine.

S E X T A. Cruenta victoria plurimorum martyrum, qui hanc doctrinam suo confirmauerunt sanguine, atq; ideo dicti sunt martyres, hoc est, testes.

Internum principium, per quod demonstratur veritas doctrinæ religionis nostræ, est arrhabo spiritus in cordibus piorum, qui obsignat doctrinam.

Hæc demonstratio est doctrinæ Ecclesiæ, quæ sapè & seriò cogitanda pastori est, atq; alijs commendanda sæpius.

Porro huius doctrinæ *obsigna* quoddam, & veluti corpus, tenere pastorem oportet, quod huic capiti subijci debet.

Quemadmodum propter peccatum homines (qui ad imaginem Dei creati fuerunt) à Deo damnati, à reatu per fidem Christi liberantur : ita liberati Deum vero cultu in hac vita, in societate Ecclesiæ, colere debent, quò tandem resuscitatis corporibus immortalitate donentur.

Ad hoc caput totum doctrinæ corpus referendum est, & aptè distribuenda sunt membra huius corporis, & singula suis locis collocanda.

Deinde singulorum membrorum veluti anatomia quædã instituenda est, quæ constabit methodo didascalica, nunc simplici, nunc composita. Singulorù definitiones,
diuisio-

diuisiones, descriptiones, exemplaq; teneantur, vnà cum aliquot illustribus de singulis membris scripturæ pronuntiatis.

Hoc corpus cum pastor sibi parauit, facile erit, cum vsus postulat, inde docendi materiam petere.

Huius corporis membra, quotidiana lectione fouenda, & veluti alenda sunt: quò crescant in vtilem magnitudinem. Et quæcunque faciunt ad complementum huius corporis, suis locis sunt signanda, vt inde peti possint, quoties res postulauerit.

Postquam pastor hoc doctrinæ corpus instructum habet, proximo loco, qua perspicuitate & simplicitate sit instituendus populus, obseruandum est. Hic si pastor sibi gloriam Dei, & ædificationem Ecclesiæ proposuerit, vtili perspicuitati & simplicitati operam dabit. At qui contra faciunt, & suam quærunt gloriam, pompam orationis & *εὐμορφίας λόγων* sectantes, conantur *καὶ νῦν* dicere, quò apud imperitos in maiori sint precio. Vt igitur pastor solius Dei gloriam quærat, & ædificationem Ecclesiæ spectet, omnino necessarium est.

Perspicuitatis hæc præcepta sint:

Primum, summam rerum, de quibus diciturus est, pastor eruditè comprehensam, auditoribus proponat.

L 3

Dein-

Deinde, hanc summam partiatur in partes.

Tum, partium particulas apud se disponat, ne memoria excidant.

Singula confirmet dictis & exemplis, similibus, & contrarijs.

Posthæc colligat rursus summam, ostendat doctrinæ usum ac commendet.

Simplicitas requirit, vt rem sæpius eandem inculcet, eadem iisdem verbis semper tradat, quantum quidem id fieri potest: ac hoc potissimū requiro in doctrina Catechismi, quæ debet esse simplicissima.

In fine concionis repetat præcipua concionis membra, ac ea accommodet auditoribus, exhortando, consolando, accusando, monendo, pro vt intellexerit opus esse. Etsi autem hæc doctrinæ accommodatio utilis est in tota concione: tamen eius proprius locus in peroratione est.

Verum quoniam frustra docetur voce hominis, nisi spiritus Dei corda audientium mouet. Pastoris est ante concionem, non solum populum hortari ad preces, verum etiam se prosternere coram Deo, & petere vt sibi adesse velit, & suam vocem, ac verba moderari, in auditorum salutem. Poterit autem hac formula vti.

FOR-

FORMVLA PRECANDI, QVA
PASTOR VTI POTEST
concionaturus.

O DOMINE Iesu Christe, qui perditas
tuas oues precioso sanguine redemisti, pa-
sce, quæso, oues tuas pabulo verbi tui, ac
refice fontibus salutaris doctrinæ tuæ, da
mihi intellectum verbi tui, pone verba tua
in ore meo, & adde illis virtutem, vt eis pa-
scantur oues tuæ. Da soli nomini tuo glo-
riam, AMEN.

Iam quæ sit doctrinæ recta sectio, seu
orthotomia verbi, breuiter explicādū est.

Paulus scribens Timotheo, vult Episco-
pum *ὀρθοτομῆν*, hoc est, rectè secare verbum
veritatis. Nam quemadmodum medicus,
nō cuius morbo adhibet quodlibet reme-
dium, sed pro ratione morbi remedium
temperat & accommodat: sic singularis
prudencia acquiritur, in verbi Dei accom-
modatione. Nam alij alijs vicijs laborant,
& non eisdem malis omnes premuntur. Si
hic promiscuè omnia fiant, quid boni spe-
randum?

Christus legisperito non sentienti pec-
catum suum, legem proponit, dicens: Si
vis ad vitam ingredi, serua mandata. Alij
dicit: Si vis perfectus esse, vade & vende

L 4 quæ

quæ possides, & da pauperibus, &c. Phariseis & Scribis dicit: Vah vobis. Scribæ, Pharisei, hypocritæ, &c. Sentientibus peccati sui molem dicit: Huc omnes qui laboratis & onerati estis.

Hanc prudentiam in secundo verbo veritatis, qui non adhibet, operam ludit. Aliter enim agendū est cum securo hypocrita, aliter cum afflicto peccatore, aliter cum flagitiosis, aliter cum honestè viuentibus, aliter cum ignaris Euangelij, aliter cum doctis Euangeliū, aliter cum desperantibus, aliter cum firmis, &c. De hac ergo orthotomia iā præcepta quædam subijciemus.

Omnis cum quo pastor aget, aut est docendus, aut mouendus.

Si est docendus, aut est sapiens, & doctus iuxta mundum: aut simplex, & rudis. Vterq; aut tangitur sensu peccati, aut tumet sua iusticia.

Si mouendus est, aut est doctrinæ hostis, aut doctrinam publicè profitetur. Si doctrinam profitetur, aut alacrior est in cursu, aut segnior, aut est hypocrita, aut malè viuit, aut premitur aliqua cura, idq; vel animi, vel corporis.

Pro hac auditorum diuersitate, doctrina accommodanda est: & facile est videre, quòd si quis apud hos eadem docendi
forma

forma vteretur, perinde faceret, ac futor,
qui ad vnam formam pueris & senibus, ma-
gnis & paruis, calceos pararet.

Quomodo ergò singulis horum generũ
doctrina adhibenda sit, conabor ostẽdere.

Si itaq; docendus à pastore est aliquis,
spectandum est, vt dixi, an sit sapiens & do-
ctus iuxta mundum: qui si fuerit docilis, &
sua sponte docenti credit, expositione est
informandus in ijs, in quibus doceri cupit.
Sic Nicodemus qui ad Christum noctu ve-
nit, cupiens de salute sua doceri, expositio-
ne potissimum instruitur à Domino, vt
habetur Ioannis tertio.

At si docilis non fuerit, hoc est, si se
doctrinæ opponit, occupante animum cõ-
traria sententia, argumentatione est con-
uincendus.

Hac forma docendi vsus est Paulus, do-
cens Romanos & Galatas, homines sola
iustificari fide.

At si docendus est simplex & rudis, meli-
us exemplis trahitur, & parabolis allicitur,
quàm syllogismis impellitur.

Christus docturus rudẽ populum, quæ
sit iusticia hominis coram Deo, & quale-
nam sit iustificati officium erga proximum,
proponit parabolam de quodã qui debu-
it domino suo decem millia talentorum,

L 5 cui

cui cum non haberet quod solueret, petenti tota summa est condonata. Sed postea cum idem durus & crudelis sit repertus aduersus conseruum, reuocatur ad pœnam.

Hæc parabola simplicissimè docet, quòd iusticia Christiana sit remissio peccatorum, & acceptatio diuina gratuita. Quæ remissio tum demum impetratur, quando peccator prosternit se coram Deo, & petit ex fide condonationē. Deinde crudelitas in conseruum docet, quòd iustificatus debeat diligere proximum, studere innocentia, ne ingratus reuocetur ad pœnam.

Si docendus tangitur sensu peccati, & luctatur cum desperatione, exemplo Christi mox informandus est de gratia, & scripturis & exemplis ostendendū, quòd omnes fugientes ad Christum in eo vno habeant remissionem peccatorum. Et potest pastor huiusmodi vti formula.

Mi frater, sentis onus peccati, quod sane graue est. At Christus venit, & tuum peccatum suis humeris imposuit, &c. Sed de hac re alio loco.

Si tumet quis iusticia legis, non est Euangelium ei proponendum: priusquam fulmine legis fuerit prostratus. Qui enim aut pœnitenti proponit minas, aut tumēti fiducia sui, proponit iusticiam Euangelij, perin-

perinde facit, ac si quis medicinam paratā oculis, apponeret pedibus: & contra eam, quæ esset parata pedibus, affricaret oculis. Qui sanè meritò ab omnibus deridendus esset.

Haftenus de docendi via. Sequitur de mouendi modis.

Hostes doctrinæ terrendi sunt comminationibus, exemplis, & collationibus.

COMMINATIONIBVS agit Christus, dum Pharisæis vāh, vāh, Matthæi 23. toties inculcauit.

EXEMPLIS Lucæ 13. vbi impœnitentibus proponit exemplū eorum, super quos cecidit turris. Nisi, inquit, pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis.

COLLATIONIBVS contrariorum exemplorum, vt Christus cum proponit exempla epulonis & Lazari, &c.

Qui doctrinam profitetur, & est in cursu alacrior, hortatione est incitandus, vt magis magisque abundet, & in cursu non deficiat. Ostendat pastor coronam propositam esse legitimè currenti. Multa huius sancti cursus exempla recitet. Præterea moneat vt diligenter sibi in cursu caueant à tribus hostibus, Diabolo, mundo, propria carne.

DIABOLVS insidiatur currentib. varijs modis,

modis, sed repellendus est gladio spiritus, quod est verbum Dei.

MUNDVS insidiatur sua vanitate, sed hæc ad meditationem cœlestium bonorũ euanesct.

CARO varijs illecebris cursum impedire nititur, sed spiritus imperio est subigendus.

Breuiter, aduersus omnes hostes, qui currentes impedire volunt, fortissima turris est nomen Domini, ad quam confugiet iustus & saluabitur.

Si in cursu quis segnior fuerit, stimulis excitandus est, exēplis vrgendus, turpitudine torporis, & segnitiei commouendus, collatione currentiũ pro assequendo brabio marcesibili & perituro, & currentiũ pro corona immarcesibili. In hunc vsum proposuit Dominus exemplũ dispensatoris, & Paulus eorum qui in stadio currunt. Ostendendum quòd cessatio, aut segnities non multum à defectione differat.

Quare quotidie magis magisque excitandus est animus ad cursum. Sic futurum est vt quæ in principio fuerunt difficiliora, consuetudine fiant facilia.

Hypocrita cum mouendus est, detrahenda est ei externa larua, qua se ostentat, & ostendendæ internæ sordes quibus fœtet.

tet
vel
&
Ioa
di,
sec
do
op
pro
Ch
rit
cio
cep
me
di
pe
rè
tra
du
du
pe
D
ab
ret.

tet. Et quoniam conscientia hypocritæ est veluti sopita, excitanda est flabello legis, & prouocanda ad tribunal Dei exemplo Ioannis Baptistæ & Christi.

Sunt autem hypocritæ durius tractandi, propterea quod hoc hominum genus securius sibi blanditur, ac se quodammodo titillat propriæ iusticiæ opinione.

Et quia maxime hærent hypocritæ in operib. externis, ostendendum est ijs quam procul absint, cum à legis iusticia, tum à Christi. Illam habere non possunt, quia spiritalis est lex, illi autem carnales. Hac exciderunt, quia nemo iusticiæ Christi particeps esse potest, qui suam tanquã reiectamentum non habuerit, quemadmodum diuus Paulus suo exemplo docet, Philip. 3.

Qui malè & flagitiosè viuunt, vt qui perpetuis heluationibus se dederunt, aut auarè rem agunt, aut libidinosè viuunt, aliter tractandi sunt.

Nam qui in horum numero est, vocandus est ad examen legis Dei, & ostendendum quam apertè se opponat Deo.

Deinde, comminationes legis sunt proponendæ.

Tertiò, ostendenda sunt exempla iræ Dei aduersus peccatores, quorum multi abrepti sunt in perpetuas pœnas, vt Cain, Saul,

Saul, Achitophel, & infiniti alij.

Quartò, docendus est talis, quòd frustra gloriatur de Christo, qui vitam in melius non commutat.

Quintò, quòd seipsum priuet benedictione Ecclesiæ & precibus.

Sextò, quòd vt proditor castrorum Christi, militet Satana.

Septimò, quòd quo diutius differat penitentiam, eò sit difficilior.

Octauò, quòd subito exardescat ira Dei, & quod nesciat homo, quo momento & quo medio sit hinc tollendus, quòd peccatum vnum mox aliud suo pondere secum trahat.

Hæc sunt diligenter inculcanda flagitiose viuentibus, idq; animosè & prudenter, exemplo Nathan prophetæ, Helix, Baptistæ, Christi.

Qui putant satis esse vicia in genere arguere, vehementer errant, & officium non rectius faciunt, quam medicus qui de morbis quidem multa facit verba, sed læsis membris, medicinam non adhibet.

Et quia in hac re non parum pleriq; ministri verbi peccant, excitandi sunt comminationibus Dei, qui minatur se sanguinem eorum, qui pereunt requisitum à pastoribus, qui peccantes non arguerint.

Qui

Qui premuntur aliqua cruce, aliter tractandi sunt: idque pro crucis diuersitate & eiusdem causis.

Vt autem hęc medicina recte applicari possit, obseruanda sunt tria:

PRIMUM, quis sit ille qui cruce premitur.

SECUNDUM, quid sit quod premit, seu quale crucis genus.

TERTIUM, presenti dolori ritę medicinam accommodare.

Qui premitur cruce aliqua, aut pius est, aut impius.

Si pius est, statim indicata communi filiorum Dei sorte consolationibus erigendus, confortandus ac fouendus est.

Ac primũ ostendere oportet malum istud, non casu, sed voluntate Dei contigisse, iuxta illud: Non est malum in ciuitate, quod non operatur Dominus. Loquitur autem Propheta non de malo culpę, sed de malo pęnę.

Deinde, ostendat pastor, quod Deus promiserit se affuturum ijs, qui sub cruce ad se clamant, iuxta illud: Inuoca me in die afflictionis, & ego exaudiam te.

Quare pastor hortabitur pium, & ad feriam inuocatione, vt Deus crucem vel tollat, vel leuet aliquo modo & mitiget, & ad con-

ad constantiam & patientiam, ne crucis acerbitate fractus abiciat confessionem.

Huc addat sanctorum exempla, quorū nullus adhuc fuit in mundo, qui morsum serpentis non sensit.

Postremò adiungat commonefactionē de causis crucis, & conferat exemplo Pauli, præsentis ærumnas ad futurā gloriam, quæ reuelabitur erga filios Dei.

Huiusmodi consolationibus erigatur pius, qui cum aliqua cruce luctatur. Et hoc sit generale & catholicum remedium.

Sin impius fuerit qui affligitur, maiorem curam, vt in grauiori morbo, adhibere necesse est. Nam qui statim impium hominem conatur erigere consolatione, perinde facit ac is qui foris obducit vulnus, & intus relinquit saniem, vnde maius periculum imminet.

Quare pastor bonus, vbi in impium & impœnitentem, qui affligitur aliquo malo, incidit: omnium primū fulmine legis huiusmodi hominem deiciat, nec prius cesset, quàm is, cum quo agit, fassus fuerit sine hypocrisi suam impietatem, & iram Dei in se concitatam agnouerit, clamaueritq; cum Manasse, se multis modis reū esse. Atq; ita producenda est foràs peccati fanies, priusquam foris medicina adhibetur.

Secun-

Secundum, quod in consolationibus spectandum dixi, est crucis genus. Nisi enim hoc diligenter expendatur, non poterit medicina peritè satis adhiberi.

Malum ergò quod premit, aut sua culpa quis sibi accersuit, aut aliena culpa illatum est.

Si quis autem sua culpa sibi malum accersuit, uti infamiam, paupertatem, morbum, exilium, mortem, &c. non statim medicina est adhibenda, nisi fortè reus serio peccatorum sensu tangatur. Tum enim iste peccati sensus magis, si videbitur opus esse, est excitandus, ac confirmandus verbo Dei. Deinde ad consolationes descendendum est, hoc modo. Ostendat pastor in huiusmodi cruce iudicium & misericordiam Dei declarari.

Iudicium est, quod Deus punit peccatum, quod omnino rectum & iustum esse fatebitur reus. Ideo dicit Christus: Noli peccare, ne quid deterius tibi accidat.

Misericordiæ testimonium est, quòd Deus castigat errantem. Nam ideo hoc fit, ut conuertatur, iuxta illud I. Cor. II. Cum iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.

Hoc iacto fundamento in animo eius, qui sua culpa crucem sibi accersuit, adhi-

M bendi

bendi sunt loci consolationum, de quibus modo memini.

At si vel hypocrita fuerit qui cruce premitur, aut alioqui impius, tantisper maledictione legis & declaratione iræ Dei est deiiciendus, donec & peccati sui atrocitatem agnouerit, & illud sibi ex animo dolere confessus fuerit. Quod si eò lege Dei & minis iræ diuinæ adigi nequit, non est margarita proijcienda ante porcos, neq; sanctum dandum canibus.

Verum si perductus fuerit reus in sui cognitionem, & vero doloris sensu ob peccatum admissum tangatur: tum demum arte medicina adhibenda est, & exponenda sunt ordine hæc tria: Lapsus, pœna, & finis vtriusq;.

Lapsus ex eo primum prouenisse docendus est, quod timorem Dei abiecerit. Hoc ostendi potest ex primo ad Romanos capite. Deinde docendus est, quod abiecto timore Dei, facilius in ipsum tanquam in inermem, insidiæ Diaboli, caro, & improbitas mundi præualere potuerint.

His causis lapsus indicatis & confirmatis, pœnam ostendere oportet, nequaquam parem esse peccato commisso, sed esse tantum testimonium duarum diuersissimarum rerum, nimirum iræ Dei, & eiusdem paterni fa-

ni fauoris & clementiæ. Iræ quidem, si non egerit reus pœnitentiam, & non sciuerit se corrigi ferula Dei. Paterni vero fauoris, si correptus emendetur plaga, & ad pœnitentiæ portum confugerit.

Finis postremo loco excutiendus est, cum lapsus, tum pœnæ: lapsus quidem, ut posthac homo sit cautior: pœnæ vero, quòd singulari consilio Dei (cum interim multis impijs & sceleratis parcitur) sit castigatus, non ut pereat, sed ut habeat paratum testimonium paterni fauoris erga se.

Verum quia hoc difficilius persuadetur laboranti sub cruce, testimonia & exempla ex verbo Dei clara & perspicua, producenda sunt.

1. Corinth. 11. dicit Paulus nos rebus aduersis à Domino corripit, ne cum hoc mundo damnemur. Ecce finis crucis hic statuitur, ne damnemur: si scilicet admoniti cruce, egerimus pœnitentiam.

Prouerb. 3. Fili mi (inquit Salomon) ne respuas correptionem Domini, neq; afficiaris tædio cum ab eo argueris. Quem enim diligit Deus corripit, & quem castigat, velut pater filium amplectitur.

Hebræ. 12. dicuntur spurij esse non filij, qui sunt extra disciplinam.

Huiusmodi plura testimonia coacerua-

M 2

bit pa-

bit pastor, quibus persuadebit reo, quæ sit Dei paterna voluntas in cruce.

Exempla sunt complura: vt Manassis, sororis Moſis, Dauidis, regis Vſiæ, populi in captiuitatem abducti, & plurimorum aliorum, qui ob certa peccata puniti ſunt, & poſtea per pœnitentiam ſunt reuerſi. Inſigne præ alijs latronis exemplum eſt, qui præclarum pœnitentiæ & fidei exemplum edidit. Hic non ideo putauit ſe abiectum, quia morte iſta infami, erat ob ſcelera ſua afficiendus: ſed ſpe in Chriſtum cõcepta, patienter cõmeritam pœnam ſubijt.

Porro ſi aliena culpa illatum eſt malum, duo facienda ſunt. Conſolatio adhibenda eſt, ſicuti ſupra præſcriptum eſt. Et oſtendendum, hanc eſſe ſortem filiorum Dei, vt iniurijs Diaboli & mundi ſint expoſiti.

Iam poſtremò ſequitur diſtinctio eius quod premit. Aut enim animam attingit ſolum, ſaluo corpore: aut corpus.

Corpus affligunt morbi, carcer, exilium, &c. Quibus accommodantur ea, quæ de conſolationibus dicta ſunt.

Animorum autem cruciatus, habent varias cauſas: vt ſunt, error, dubitatio, tentatio, deſperatio, metus imminentis mortis, dolor ob amiſſas res. His malis non ſuccurritur eodem pharmaci genere.

Erro-

Errori medebitur pastor, si monstrata veritate erroris causas euerterit.

Errarunt Romani de iusticia. Hunc errorem tollit Paulus, sublatis erroris causis, & monstrata veritate ex verbo Dei.

Errauit Nicodemus, sed Christus eum ab errore liberauit, ostensa veritate & confutata erronea Pharisei persuasione.

Dubitationi facilius occurritur. Nam dubitatio est cum in vtrunq; promiscue se habet animus. Hic vbi pastor ostenderit alterius partis falsitatem, acquiescit qui dubitauit in altera.

Tentatio precipue oritur ex cogitatione preteritorum peccatorum, & ex imaginatione stoica de particularitate.

Si tentatio oritur ex cogitatione preteritorum peccatorum, duo faciat parochus.

Primum instituat collationem peccati & misericordiae Dei. Quantumuis magnum fuerit peccatum, tamen verum est quod dicit Paulus: Peccatum exuperat gratia. Et illud Davidis: Misericordia Domini super omnia opera eius.

Deinde cumulet exempla misericordiae Dei erga maximos peccatores: quales fuerunt Adam, Manasses, latro, Dauid: & dicat ista edita esse, vt sint testimonia misericordiae Dei, quae testantur quomodo De-

us velit cum pœnitentibus agere.

Si tentatio oritur ex imaginatione stoica de prædestinatione, ea superabitur, si pastor has sequentes regulas cōmendaauerit ei, qui se tentari conqueritur.

PRIMA. Non ex ratione, sed ex solo verbo Dei, iudicandum est de voluntate Dei. Dicitur enim ideo verbum, testimonium Domini fidele, quia certò testatur de voluntate Dei. Nunc autem hoc verbum dicit: Deum velle omnes homines saluos fieri, & nullos perire. Hoc igitur verbum omnibus imaginationibus stoicis opponatur. Habetur autem hoc verbum expressè 1. Tim. 2. & 2. Pet. 3. & sæpè alibi.

SECUNDA. Promissio gratiæ est vniuersalis, vt habetur Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis. Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filiũ suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Rom. 3. Iusticia Dei per fidem Iesu Christi, in omnes & super omnes qui credunt. Adhæc, Mandatum Christi Matthæi 28. vniuersale est: Ite in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui verò non crediderit, condemnabitur.

TER-

TERTIA. Non est personarum acceptio apud Deum. Roma. 2. Actorum 10. Ephes. 6. Gal. 2. sed causæ bonæ cōprobatio, & causæ malæ condemnatio: idq; iuxta hanc immotā regulam. Deus pœnitentes omnes recipit: omnes impœnitentes reijcit, nulla personarum habita ratione.

QUARTA. In Deo non sunt ponendæ contradictoriæ voluntates. Nā ipse Deus duplex cor damnat. Et Paulus inquit: Deus verax est, omnis homo mendax. Cum ergò scriptum est: Deus vult omnes homines saluos fieri, & Deus non vult vllos perire, nō sunt recipiendæ propositiones quæ contradictoriam voluntatem Deo tribuunt. Falsæ sunt ergò: Deus vult aliquos saluos fieri, & non omnes, si consilium creationis & donati filij respicis. Aliter de euentu iudicandum est, & de voluntate Dei consequente hominum facta.

QUINTA. Gratia superat peccatum, Rom. 5. Hac regula significatur & magnitudo misericordiæ, & præstantia sacrificij pro peccatis peracti. Vt enim cōclusit Deus omnes sub peccato, vt omniū misereatur: ita Christi victima sufficiens est ad omnia quantūuis enormia peccata expianda.

SEXTA. Vt in primo parente nostro Adam, totum humanum genus est lapsum,

ita promissio facta Adamo ad totam eius posteritatem pertinet. 1. Cor. 15. Sicut in Adam omnes moriuntur : ita in Christo omnes viuificabuntur. Hoc dictum non tantum de resurrectione intelligendū est , verumetiam de salutari viuificatione in ijs, qui Christum amplectuntur. Vt igitur Adam promissione seminis se crexit : ita & nos porrectam nobis dexteram Dei , Dominum nostrum Iesum Christum, firma fide apprehēdamus, quò eius vita & iusticia donati , promissam immortalitatis spem consequamur.

Has regulas pastor diligenter vrgebit , ac eas pluribus scripturæ testimonijs , si opus videbitur , confirmabit.

Audiui de quadam muliere , quæ cum durius ageret cū suis , admonita est de iudicio Dei futuro, vt isto pacto ea reuocaretur à sæuitia. At illa , inquit, si sum prædestinata , saluabor quicquid fecero, & quicquid credidero. Si non sum prædestinata , nec fides, nec opera mihi succurrent.

Hæc imaginatio pugnat cū verbo Dei , & est à Satana profecta. Quare monendi sunt homines , vt testimonio Dei credant, & non humani cerebri imaginationibus à veritate abducantur.

Grauiſſimus animi cruciatus est desperatio,

ratio, cum qua qui luctatur, dolores inferni sentit. Hæc aut oritur ex imaginatione particularitatis, aut ex cogitatione indignitatis, propter crebros in peccatum lapsus. Hæc tolli nequit, nisi prius sublata causa.

Imaginatio particularitatis, superabitur sex istis regulis, quas modò recitavi.

Cogitatio indignitatis, vincitur cogitatione promissorum diuinorum, meditatione præstantiæ victimæ peractæ pro peccato, recordatione sanctorum, quorum quidam horrendis scelerib. contaminati, recepti sunt in gratiam. Et semper in conspectu sit dictum Pauli: Gratia exuperat peccatum. Item: Sanguis Iesu Christi purgat nos ab omni peccato.

Metus impendentis mortis, superatur duabus rebus: fiducia remissionis peccatorum, & fide resurrectionis mortuorum.

Pius igitur pastor cum agit cum morituris, sciat omnem consolationem ex istis duobus capitibus petendam esse. Quæ capita scripturis confirmanda sunt, & exemplis copiosè illustranda.

Et sunt hæc præcipua capita, quæ Paulus commendat Timotheo. Milita bonam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam. Memento Iesum Christum resur-

M 5 . . . rexisse

rexisse à mortuis. Et solet Paulus consolationes petere ex fide resurrectionis, quæ tum demum erunt solidæ, ubi præluceat fides.

Dolor ob res amissas, mitigabitur promissionibus Dei, qui promittit se non derelicturum sperantes in se.

Deinde cogitatione incertitudinis vitæ.

Tum cogitatione consilij Dei, qui sæpe subtractione rerum, suorum animos explorat.

Huc exemplum Iob commodè refertur, & dictum eiusdem: Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum.

Breuiter, Fides faciliè superabit omnem dolorem animi, quamcunq; causam habuerit. Igitur singularis cura pastoris esto, solidum fidei fundamentum iacere in pectoribus suorum auditorum.

Etsi autem loci consolationum quos signavi, omni dolori & cruci adhiberi possunt: tamen peculiarem rationem consolandi eos, qui ob mortem amicorum tristantur, adjiciam, locosq; recitabo, quos semper in promptu habeat pastor. Iubeat itaq; pastor mœrentem ob mortem amici respicere.

I. Ad Deum ipsum.

II. Ad mortuum amicum.

III. Ad

III. Ad vniuersalem conditionem
hominum.

IIII. Ad mundum.

V. Ad cœlum.

VI. Ad resurrectionem mortuorum.

Cum ad Deum respicitur, cogitandum
est de Dei voluntate, sapientia, iusticia.

VOLUNTAS Dei est, quòd amicus no-
ster sit hinc abreptus. Huic Dei voluntati
non licet repugnare.

IUSTICIA Dei est, quod repetat quod
dedit. Quid enim iustius est, quàm vt is qui
dedit vitam, rursus eandem ad se recipiat,
conseruetq; quandocunq; illi bonum vi-
debitur.

SAPIENTIA Dei monebit, quòd nihil
sit temerè à Deo factum. Ipse enim solus
nouit, expediat ne nobis mori, potius
quàm viuere. Multos è medio tollit, ne vel ip-
si peiores fiant, vel plures in hac vita perpe-
tiantur ærumnas. Mœrens igitur pro ami-
co, se consoletur sapienti & iusta voluntate
Dei, cui repugnare impium est.

SECUNDÒ, vertat cogitationem ad
mortuum amicum, cuius conditio multò
melior nunc est quàm fuit. Est enim ex-
pers omnis periculi. Nam nec Satan, nec
mundus, nec aliud quicquam, poterit
iam ipsius salutem impedire. Donec in
hac

hac vita versamur, mille quotidie ferè obijcitur periculis. Neque vlla læticia esse potest, quin aliquem dolorem seu metum habeat admixtum. At qui iam hinc discessit, huius periculi expers est. Nam quemadmodum qui è difficili navigatione in portum venit, iam securus est, ut qui in portu nauigat: ita qui morte hinc abripitur, veluti in portum delatus est, ut ipsum procellæ mundi amplius obruere non possint. Peruenit enim ad salutis portum. Qui ergo dolet de amico, qui hinc in fide Christi discessit, non videtur amico fauere portum illum quietum, ad quem ipse non peruenit.

TERTIÒ, cogitet mœrens de vniuersali hominum cõditione, cui & ipse obnoxius est. Decretum Dei est ineuitabile, ut omnes hanc vitam morte sint cõmutaturi, nec scitur qua hora & quo momento. Quare dolere in vno, quod omnibus commune est, nihil est aliud quàm seipsum inutiliter macerare. Quare cum hæc conditio sit vniuersalis, cogitandum potius, quòd vnusquisque Deo obtèperare debeat, quando Deus per suum præconem ad exitum vocat. Neque dolendum est citò fieri, quod quò citius eò melius illi est, qui hinc euocatur. Nã beati qui in Domino moriuntur.

QUARTÒ, respiciat ad mundum, qui
totus

tot
& p
fall
tot
nur
nur
pri
exp
C
mu
at,
om
con
cun
tis,
nim
ant
S
atio
ne a
Chr
Ego
con
qui
xiff
tra
H
veri
vt p

totus in maligno positus est. In hoc virtus & pietas patiuntur: in hoc mille technæ ad fallendum: quocunq; respicis, impurus est totus, & sordescit indies magis magisque: nunc tyranni pacem publicam turbant: nunc hæretici Ecclesiam oppugnant: nunc priuatorum ædes maximis sunt periculis expositæ.

QVINTÒ, intueatur cœlum, veluti domum propriam; ad quam tendere oportet, in quo nihil immundi, nihil pericli, sed omnia pura & tuta. Ibi sancti fruuntur conspectu Christi, cuius corpus gloriosum cum intuentur, expetunt ardentibus votis, vt acceleret dies iudicij extremi, quo animæ rursus ad sua corpora redeant, & fiant ita conformes Christo.

SEXTO, cogitet mœrens de resurrectione mortuorum, quæ est veluti commune antidotum aduersus omnia mala. Hinc Christus consolatus est Martham cum ait: Ego sum resurrectio. Huius memoriam commendat discipulo suo Paulus, cum inquit: Memento Iesum Christum resurrexisse à mortuis. Hæc de consolatione contra dolorem pro amicis defunctis.

Haftenus diximus de orthotomia verbi veritatis, & ostendimus quomodo pastor, vt peritus medicus, debeat pro ratione morbo-

morborem animi adhibere oleum verbi Dei. Iam quid sit fugiendum pastori inter docendum, melius intelligetur.

Paulus 1. Timoth. 1. duo fugienda pastori admonet, quorum primum est ne alia doceat: alterum, ne attendat fabulis. Illud facit, ne, ommissa doctrina diuinitus tradita, proponat pastor Ecclesiæ aliam doctrinā: hoc, ne curiosas quæstiones agitet, ommissis rebus necessarijs.

Vtriusque præcepti ratio hæc est. Ecclesia Christi extruenda est super fundamento Christo, iuxta illud: Aliud fundamentum nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Paulus ad Gal. 1. deterret etiam à temeritate innouandi & noua tradendi, cum bis idem fulmen eiaculatur. Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema sit. Pastor ergo memor huius dicti fugiat omnes quæstiones, quæ non faciunt ad ædificationem fidei, quantumuis subtiles esse videantur.

Quærent otiosi homines infinita, ac ipsa ratio multa ingerit: sed pastor sequatur verbum, eo sit contentus, & dicat cum Dauide: Lucerna pedibus meis verbum tuum. Neque pudeat ipsum, si non possit omnium obiectionum nodos dissoluere.

Hinc etiam intelligi potest, qualisnam impro-

imp
qui
ciat
doc
sarij
nam
mal
cum
miss
qua
adm
P
obf
non
exp
stra
stor
tem
care
mo
prio
mer
ad f
H
qua
secu
DE

improbatio falsæ doctrinæ in pastore requiratur. Vt enim Paulus cordatè pronunciat, anathema esse, qui aliud Euangelium docet: ita pastor non colludet cum aduersarijs, sed palàm execrabitur falsam doctrinam, monstrabitq; falsitatis causas, & quid mali ex ea in Ecclesiam manat: præsertim cum ea sit natura rerum, quod dato & admissio vel leuissimo in speciem errore, sequantur infinitæ hypotheses falsæ, quemadmodum in Papatu vidimus.

Paulus requirit in pastore, vt possit os obstruere aduersariorum. Etiam si autem non possit omnes labyrinthos & strophas explicare: tamen veræ doctrinæ demonstratione refellitur error. Est quidem pastoris & errorem refutare, & conari errantem siue hæreticum in rectam viam reuocare. At si hoc posterius fieri non possit, monet Paulus, vt eum fugiat, tanquã proprio iudicio condemnatum. Orandum tamen pro eo est, vt Deus aliquando ipsum ad suam lucem adducat.

Hactenus dictum est de prima parte, quæ in pastoris officio requiritur: nunc ad secundam accedamus.

DE ADMINISTRATIONE SACRAMENTORVM.

SECVN-

SECUNDA officij pastoralis pars est administratio Sacramentorum, in qua quantum attinet ad baptismum, qui est initiale Ecclesiæ sacramentum, agat omnia iuxta ordinationem Ecclesiarum, & afferat pastor pium animum: sciat se in loco Christi stare, & eius vice fungi. Nam ipse Christus est qui abluit, vsus pastoris manibus: recitet distinctè lectiones sacras, iuxta ordinationem: oret Christum intimo cordis affectu, vt huic suæ ordinationi afsit: commendet baptizatum infantem precibus Ecclesiæ, ac seriò admoneat parentes, vt hanc nouam creaturam piè instituant, caueantq; ne sua culpa aliquid mali baptizato accidat. Hæc sint de baptismo dicta.

De administratione cœnæ maior requiritur peritia. Quemadmodum enim verbum, ita sacramentum cœnæ, visibile Euangelij verbum, debet sanctissimè administrari, & cauendum est hîc pastori, ne communice alienis peccatis. Qui enim potatori, adultero, tyranno, maledico, blasphemo, obscæno, aut alioqui inhonestè & non vt dignū est Euangelio viuenti, porrigit sacram cœnam, corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi: is nobilissimam margaritam Ecclesiæ, objicit surbus & canibus, in contumeliam filij Dei. Quo
scelere

scel
dici
ran
& v
ni p
abs
vbi
P
fit f
cæd
eius
No
I
que
tari
atq
Na
& v
pa
I
res
atq
ber
qui
reg
ang
me

est
qua
est
nia
erat
hri-
hri-
us:
or-
dis
om-
bus
, vt
ca-
iza-
a.
qui-
ver-
Eu-
ini-
om-
ota-
bla-
estè
por-
nem
lissi-
ibus
Quo
lere

scelere nullum est grauius. Chrysoftomus dicit, se potius corpus suum daturum lacerandum turpissimis modis, quàm vt sciens & volens velit corpus & sanguinem Domini porrigere flagitioso homini, qui viuit absq; pœnitentia: neq; id immeritò. Nam vbi hoc fit, quadruplex scelus concurrit.

PRIMUM enim, manifesta contumelia fit filio Dei, & multò maior quàm cum cæderetur alapis, & expueretur in faciem eius. Grauis Christi admonitio est, & seria: Nolite dare sanctum canibus.

DEINDE, qui cœnam porrigit homini, quem scit pœnitentiam seriam non meditari, auget ipsius iudicium & damnationē, atq; ita communicat alienis peccatis.

TVM, vulnerat suam conscientiam. Nam manifestè facit contra conscientiam, & verè excutit Spiritum sanctum: amittit paulatim & alia dona quibus ornatus erat.

PRAETEREA, exemplo multi deteriores fiunt, & confirmantur in sua cœcitate, atq; ita paulatim regnū Christi euertitur.

Vt interim taceam, spectaculum exhiberi, tristissimum quidem castis spiritibus, qui in sacra cœna assunt, ministrantes suo regi: gratissimum verò Diabolo, & eius angelis, hostibus Christi, qui istam contumeliam fieri Christo aduertunt.

N

Nihil

Nihil amplifico : expono verè rem ipsam , imo nemo satis grauitatem huius rei explicare oratione potest.

Propter huiusmodi abusum , Paulus testatur Corinthios magna plaga percussos, ac multos concidisse. Nec dubitandum est plurima publica mala, & priuata, hodie esse pœnas abusus sacratissimæ cœnæ.

At dicat fortè aliquis. Quid mea refert ? ipsius res agitur, qui indignè cœnam sumit. Cur ego luerem aliena delicta ? Tua permagni refert. Deus collocauit te in sua Ecclesia , vt eam pascas , non vt eam destruas, mactes & dilanies. Quod sanè facis, quando sine delectu pijs & impijs , offers sacrum cœnæ mysterium.

Laudatur meritò Ambrosius , qui ne Theodosio quidem Imperatori pepercit : quem ad sacram cœnam non admisit, priusquam pœnitentiam magnæ illius cladis egit, cuius autor fuit.

Consulo itaq; pastori, vt diligenter discernat inter oues Christi veras, & laruatas : ne sibi iudicium grauius accersat.

Haftenus breuiter admonui , quinam sint à sacra cœna arcendi.

Iam quia in nostris Ecclesijs nemo ad sacram huius cœnæ communionem admittitur , nisi qui antea se suo pastori examinandum

nan
de e
quo
par
P
præ
S
eo,
T
C
am
qu
ua
qu
xi
vic
co
nu
in
tu
ue
H
qu
st
al
pi

nandum exhibuerit, paucis pastori meum
de examine consilium communicare volo:
quod ut distinctius habeatur, in has quinque
partes distribuam: quæ sunt:

PRIMA. Vitæ eius, qui examinabitur,
præteritæ consideratio.

SECUNDA. Colloquium pastoris cum
eo, qui ad cœnam se admitti expetit.

TERTIA. Consolatio pœnitentis.

QUARTA. Absolutio.

QUINTA. Admonitio, qua soluitur ex-
amen.

CONSIDERATIO præteritæ vitæ eius,
qui est examinandus, diligenter est obser-
uanda pastori. Inde enim intelligi potest,
quibus potissimum morbis aliquis obno-
xius est. Considerabit ætatem, & quibus
vicijs maximè quælibet ætas est exposita:
considerabit sexum, artificium & vitæ ge-
nus: observabit, an coniunx quis sit, an
iniunx: an in magistratu, aut sub magistra-
tu, an dives, aut pauper. Nam pro hac di-
uersitate homines alij alijs laborant vicijs.
Hæ igitur circumstantiæ pastori nequa-
quam negligendæ sunt.

COLLOQVIVM sequitur, in quo si pa-
stor dubitat de confessione, aut profectu
alicuius in doctrina Catechismi, omnium
primum requiritur enumeratio Decalogi,

symboli apostolici, orationis Dominicæ, & doctrinæ vtriusq; Sacramenti. Hic qui deficit, à cœna arcēdus est, donec rectius institutus fuerit. Est enim indignū, eum ad participationem cœnæ Dominicæ admittere, qui elementa pietatis non nouit recitare.

Verum cum quis nouit hæc dextrè recitare, post recitationem, de pœnitentia agatur. Et quærendū est, an vero sensu peccatorum suorum tangatur, & an doleat ipse, quòd Deum suis horrendis peccatis offenderit. Hic si pastor vllos errores nouerit in vita eius cum quo agit, debet eos candidè aperire, perinde ac medicus, qui ægroto morbos exponit, quò libentius medicinam recipiat ægrotus, ac sanitati restituatur, quam vnicè expetit. Deinde quæret an se reus emendare velit.

Hoc autem intelligi volo de erroribus communibus, qui non videntur excōmunicatione corrigendi. Nam flagitia publicam pœnitentiam requirunt, vel saltem petitionem condonationis ab Ecclesia. Sed de hac re suo loco.

Si offertur mercator, potest pastor de vicijis vsitatis in mercatoribus interrogare. Si iuuenis, quærat de ijs, quæ iuuentuti solent accidere, & sic de alijs.

Porro hic etiam consulerem, vt propositis

fitis
tur
one
dissi
P
fact
tus
inde
dic
tent
E
cum
ro
rat
irat
ref
adu
deb
fir
Ch
fal
L
pla
pe
vi
(a
ta
fi

fitis præceptis decalogi, ordine quæreretur de obœdientia erga singula, qua ratione homo confitens deduceretur cõmodissimè in cognitionem sui.

Postquam autem peccati confessio est facta, grauibus verbis pastor exponet reatus turpitudinem & magnitudinem. Deinde indicabit, quanta sit ira Dei & maledictio super peccatores non agentes pœnitentiam.

Hic si animaduertis pastor, hominem cum quo agit, seria duci pœnitentia, & vero dolore propter peccatum tangi, quærat an aliquod remedium aduersus hanc iram Dei & maledictionem nouerit: qui si responderit in solo Christo remedium esse aduersus mortem & damnationem, pastor debet hoc responsum, scripturæ dictis confirmare, & graui oratione ostendere, quòd Christus uenerit in mundum peccatores saluos facere.

Iam tertio loco addet pastor CONSOLATIONEM per dicta scripturæ & exempla, ostendet voluntatẽ Dei esse, vt homo peccator non pereat, sed conuertatur & uiuat. Ita enim scriptum est. Nolo mortẽ (ait Dominus) peccatoris, sed vt conuertatur & uiuat. Ostendet voluntatem Christi esse, vt omnes laborantes sub mole peccati,

cati, ad se veniant. Ait enim: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Ostendet angelis in cælo gaudium esse ex pœnitentia peccatorum. Ostendet serium & vniuersale mandatum Christi esse, vocari omnes ad pœnitentiã. Ostendet *λειτουργ* Christi sufficere pro peccatis totius mundi, ideoq; non esse cuiquam desperandum, ob peccatorũ suorum magnitudinem. Nam hoc principium immotum est: Gratia exuperat peccatum. Hoc dictum inculcabit: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

Hæc illustrabit exemplis: atq; imprimis vtile esset accommodare exempla personis cõgruentia, cum quibus colloquium institutum est: vt avaro pœnitenti, exemplum Zachei: aulico, Centurionis: homicidæ, Dauidis: meretrici, Magdalenæ: blasphemio, Manassis: pauperi a morbis exhausto, mulieris laborantis sanguinis profluvio, & sic de alijs.

ABSOLVTIO quarto loco sequitur. Hic quæret pastor, an confitens Christum sibi propitium esse statuatur, & an verè credat in Christum mediatorem. Quod vbi sincerè affirmauerit, pastor inferet eum
iam in

iam
tum
enin
dit i
H
mar
sine
C
reu
hor
etia
mis
nur
ate
coe
Eg
tor
nu
an
cio
fa
vt
qu
pi
se
so
o
fa

iam in cœlis coram tribunali Dei absolutum esse, & in gratiam receptum. Hæc enim est immota veritas: Omnis qui credit in filium, habet vitam æternam.

Huc addat hanc vel similem formam, manu capiti eius qui absoluitur imposita, sine tamen superstitione.

Cum mi fili non solum te peccatorem & reum agnoscis, serio dolens quod Deum horrendis tuis peccatis offenderis: verum etiam credis promissioni Euangelij de remissione peccatorum, & voci Christi, pronunciantis eum qui credit habere vitam æternam, & promittentis ratum fore in cœlo, quicquid solutum fuerit in terra: Ego testor te remissionem tuorum peccatorum habere, quam tibi vice Christi annuncio, atque adeo, ut minister Dei in Euangelio filij ipsius, te absolutum pronuncio, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, A M E N.

Iã quinto loco addatur ADMONITIO, ut caueat absolutus ab insidijs diaboli, à nequitia & malis exemplis mundi, ab insidijs propriæ carnis: admoneatur, ut exerceat se in pietate, continuè oret, fugiat mala sodalitia, abstineat à crapula & ebrietate: ostendatur præterea, quam periculosum sit sæpius in eadem peccata relabi: recitentur

exempla eorum, qui lapsi, non sunt reuerſi per pœnitentiam. Adhæc admoneatur de ſuo officio, vt illud gnauiter agat, neminem defraudet, aut in negotio circumueniat, vt pro ratione ſuarum facultatum, ſit liberalis in pauperes.

Hæc aptari debent pro ratione & conditione eorum, cum quibus agitur.

Atq; hæcenus de ſecunda parte officij pastoralis. Sequitur tertia.

DE DISCIPLINA, QVA PASTOR SVVM GREGEM regere poſſit.

MAGNA laus eſt diſciplinæ Chriſtianæ, cuius moderatio paſtori potiffimum incumbit. Quare paſtor hîc ſedulus ſit, ne ſua culpa diſſolutiores & languidiores red dantur auditores.

Via vitæ (inquit Salomon) cuſtodientis diſciplinam: & qui diligit diſciplinam, diligit ſcientiam. Idem: Tene diſciplinam, ne dimittas eam, cuſtodi illam, quia illa eſt vita tua. Et ruruſus: Qui ſapientiam & diſciplinam abijcit, inſœlix eſt.

Eſt autem Chriſtiana diſciplina aſſuefactio cum interior, tum exterior, qua homines aſſueſcunt ad pietatem, iuſticiam, modeſtiam, & ad alias virtutes, quæ in officio

offic
vel i
ſe ha

H
& n
mun
in ſe
& c
rab

F
con
def
I
ctio

con
ru

ſui
ter

aſſ
m

tu

ſt
q

officio continentur, ne quid vel errore,
vel ignorantia, vel imitatione faciant quod
se haud decet.

Huius finis est, ut maneamus in Christo,
& non ab eius corpore mystico abscinda-
mur. Si vos manseritis (inquit Dominus)
in sermone meo, verè discipuli mei eritis,
& cognoscetis veritatem, & veritas libe-
rabit vos.

Est itaque amanda disciplina, quæ nos
continet in officio, ne à sermone Christi
deficiamus.

Porrò disciplina hæc absoluitur instru-
ctione & correctione.

I N S T R U C T I O præceptis & regulis
continentur, quarum mensura est verbum Dei.

C O R R E C T I O est emendatio errato-
rum incidentium in moribus.

Disciplina, ut ex definitione quam po-
suimus apparet, est duplex: Interna & ex-
terna.

I N T E R N A est mentis, cogitationum,
affectuum, voluntatis. Hæc diligenter cõ-
mendanda est auditoribus.

E X T E R N A est linguæ, gestuum, vesti-
tus, &c.

De utraque supra dictum est. Vnde pa-
stor desumat & accommodet auditoribus,
quæ congruere animaduertit.

Verum quia hoc loco potissimum agitur de disciplina Ecclesiastica, quæ ad iurisdictionem pertinet: volo consilium meum pastori breuiter comunicare, quod si secutus fuerit, non operam ut spero ludet.

Monui supra, disciplinam absolui duabus rebus, instructione & correctione. De instructione, quæ continetur præceptis vitæ, quæ traduntur in Decalogo, nihil hoc loco dicemus: sed tantum de correctione præcepta dabimus.

Nunc autem cum omnis correctio errorum est, modus correctionis ex errorum differentijs dependet.

Sunt autem differentiæ duplices. Quædam enim errata sunt delicta, quædam crimina.

DELICTA, à quibus in hac infirmitate humanæ naturæ nemo tutus esse potest, admonitionibus & castigationibus corrigere studebit pastor: Debet enim diligentem rationem habere vitæ cuiusq;, & statim ubi animaduertit aliquem non recta, ut decet, via incedere, eum mox admonebit, & conabitur reuocare, priusquam in præcipitium ventum fuerit.

CRIMINA, ut sunt libidines, adulteria, tyrannis, vis, sectæ à veritate abducentes, &c. è quibus scandalum publicè oritur,

tur,
Si
trau
sion
non
re n
scan
I
nis
da
stor
tres
bus
I
cin
qu
der
ne
uer
ag
po
nit
nō
ple
te
tic

tnr, opus habent asperiore curatione.

Si quis ergò facinus & crimen perpetraverit, pastor facinorosum ad conversionem, seriò & grauter hortabitur: idq̃ non semel aut iterum, sed sæpius: nec asperè nimis, sed paternè, indicato periculo & scandalo.

Deinde, si frustra laborem admonitionis paternæ suscepisse videtur, alia tentanda est via: vocabitur facinorosus ad confessorium, in quo ad minimum sint duo aut tres vicini parochi, & aliqui ex honestioribus parochianis.

In hoc confessorio, admonendus est facinorosus grauter: ostendendum est ei, quanto scandalo Deū & Ecclesiam offenderit.

Hic aut respiscit facinorosus, aut manet contumax in suo peccato. Pro hac diversitate pœnitentis, aut non pœnitentis, agendum est cum illo.

Quomodo agendum est cum facinoroso pœnitente? Facinorosum, qui post admonitionem promittit emendationem, pastor nō facile recipere debet, sine singulari exploratione. Exploratio autem hæc fieri potest hoc modo.

Aliquot diebus post promissam emendationem, pastor vocabit pœnitentem ad se,
& se-

& feuerè eū monebit, de ira Dei aduersus peccatum, & ad veram pœnitentiam eum adhortabitur, donec viderit certissima pœnitentiæ veræ signa. Nam qui simulant pœnitentiam admittunt, ad publicam absolutionem, magno periculo reum exponunt, & non satis grauitè officio funguntur.

Deinde reo significabit, cū Ecclesiam scandalo conturbarit, publicè veniam ab Ecclesia petendam esse.

Quod si se libenter id facturum promiserit, constituet ei diem certū, qua assumtis aliquot honestis viris corā se appareat.

Adhæc præsentibus testib. interrogandus est reus, an magistratum politicum, & aduersam partem (si scelus est commissum publicum, offendens magistratum, & proximum lædens iniuria,) placauerit. Quod si ait, producet testimonia. Si neget, mittendus est ad magistratum, & ad partem læsam, priusquam ad publicam absolutionem admittatur.

His iam ritè & ordine peractis, constituet pastor facinoroso diem, qua compareat in cœtu Ecclesiastico, si publicè factū ipsius innotuit: (alioqui in consistorio aut priuata domo præsentibus testibus potest fieri absolutio) ibi pastor facinorosum colloca-

loc
mo
din
I
mi
mi
S
pœ
tia
& c
iur
ho
ver
rec
lun
& l
re
lap
Pr
vo
de
vn
tal

locatum ante altare, finita concione & admonita plebe, interrogare poterit hoc ordine.

PRIMUM, an fateatur à se commissum, quod illi obiectum est, cuiusq; nomine publicè accusatur.

SECUNDÒ, an peccati commissi eum pœniteat, quod & voce & signis testabitur.

TERTIÒ, an cupiat redire in amicitiam cum Ecclesia, quam scandalo læserat, & cupiat absolutionem.

QUARTÒ, an seriò constituerit adiuuante Deo, vitam suam emendare, & an hoc se facturum promittat.

QUINTÒ, an seriò ab Ecclesia petat veniam.

Hic potest reo mandari, vt catechesin recitet: quo facto vertat se reus ad populum, & hac oratione petat veniam.

Ego miser peccator, fateor me Deum & Ecclesiam meo peccato offendisse. Quare vos rogo omnes, vt mihi hunc meum lapsum propter Christum condonetis. Promitto adiuuante Deo emendationem.

Huc addat pastor admonitionem, de voluntate Dei recipientis peccatores, & de gaudio, quod est angelis in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, & hortabitur populum, vt ex animo ignoscat quod

quod commissum est, iubebitque ut cum angelis Dei gaudeant, quod qui perditus erat redierit.

His peractis, interrogabit pastor confitentem, an verè statuatur Deum sibi remittere peccatū suum, & cum respondet verè se id credere, iubebit pastor ut genua flectat pœnitens, ac ita eum absoluat.

ABSOLUTIONIS FORMA.

E GO minister Dei in Euangelio IESU CHRISTI, autoritate Euangelij & mandato Christi, te pœnitentem & confugientem ad misericordiam Dei propter Christum, pronuncio receptum esse in gratiam à Deo, & te absolutum ab omnibus peccatis tuis testor in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, Amen. Vade, & noli amplius peccare, ne tibi aliquid deterius fiat.

Hæc disciplina utilis videtur, & digna quæ in Ecclesia prudenter seruetur, ubi facinorosus admonitus agat seriam pœnitentiam.

Huc tamen addo, quòd interdum circumstantiæ personæ & facti requirant aliquam mitigationem: videlicet ut pastor tantum deprecetur ab Ecclesia cõmissum scelus, idque nomine ipsius qui peccauit. Sed hoc relinquo prudentiæ pastoris, qui ædifica-

fica
que
ten

Q
F

agi
ma
re,
si f
ne
en

nic
ex
m
tri

cu
pa
de
el
cu
de
m

an
se-
on-
nit-
erè
fle-
A.
sv
an-
en-
nri-
am
cca
ij &
am-
nar.
gna
i fa-
eni-
cir-
ali-
stor
sum
Sed
edi-
ca-

ficationem quæret, & non destructionem, quem in graibus causis consilio superat- tendentis regi cupio.

QVOMODO AGENDVM CVM
FACINOROSO NON AGEN-
TE POENITENTIAM
post admonitionem?

QVANDO facinorosus conuictus non agit poenitentiam, sed pergit in sua contumacia, debet pastor subinde eum admone- re, vt tandem poenitentia ducatur. Quod si frustra fecerit, ad extremum remedium, nempe ad excommunicationem confugi- endum est.

Est autem vt communio, ita excommu- nicatio multiplex, nec melius quæ sit ratio excõ- munionis intelligitur, quàm excõ- munionis collatione. Est itaq; communio triplex: Spiritualis, sacramentalis, moralis.

SPIRITVALIS communio, est qua cum omnibus renatis communicamus, & participes sumus Spiritus Christi, vt eius- dem mystici corporis mēbra, cuius caput est Christus. In hac communione est, qui- cunq; credit in Iesum Christū, & retinet fi- dem & bonā conscientiā. In hac fuit Naa- man Syrus, etsi corpore erat in impia aula.

SACRAMENTALIS tantum, est hypo- crita-

critarum, qui in sacramentis nobiscum communicant, sicut Iudas cœnæ Domini- cæ cum reliquis discipulis particeps fuit.

MORALIS, est qua homines in ciuili- bus moribus inter se sociantur, siue eiusdē sunt religionis, siue diuersæ.

Huic triplici communioni opponitur triplex excommunicatio: Spiritualis, Sa- cramentalis, Moralis.

SPIRITUALIS EXCOMMUNICA- TIO, est qua excluditur homo à commu- nione corporis Christi mystici, hoc fit naufragio fidei & mala conscientia.

SACRAMENTALIS EXCOMMUNI- CATIO, est qua alicui interdicitur sacræ cœnæ vsus: quod fit propter impœniten- tiam.

MORALIS EXCOMMUNICATIO, est qua is qui scandalo Ecclesiam offendit, à societate & familiari cum pijs conui- ctu arcetur.

Primum genus penes solum Deum est, qui membra mortua abscindit à corpore filij sui.

Secundum penes pastorem est, qui non porriget sacram cœnam, quos nouit uiue- re sine pœnitentia.

Tertium est censura Ecclesiasticæ, qua senatus Ecclesiasticus ordine & modo ser- uato,

uato
sent
C
tion
offic
res,
con
abs
tati
ne:
duc
mif
tur
vita
san
V
sti f
exc
exh
nea
V
dep
hor
per
pri
est.
rar
tesc
bus

uato, excludit aliquem ex suo cœtu per sententiam.

Quantum ad primum excommunicationis genus attinet, parochi siue pastoris officium est, perpetuò hortari suos auditores, vt studeant retinere fidem & bonam conscientiam, ne se ipsi à corpore Christi abscindant. Quarum illa retinetur, meditatione beneficiorum Christi, & precatione: hæc fulcitur quatuor veluti fulcris, fiducia Christi, qua statuitur peccatum remissum esse: bono proposito, quo abijcitur peccandi voluntas: ardenti desiderio, vitam in posterum approbandi Deo: & sancta vocationis cura.

Vt in hac communione corporis Christi spirituali, maneat sui auditores, pastor excubias aget, nihil non faciens, quo eos exhortationibus & monitionibus contineat in officio.

Verùm cum aliquod facinus cõmissum apprehenditur in certo autore, vt furtum, homicidium, aut quoduis damnum clam perpetratum, pastor debet post concionẽ, primùm narrare factũ, quod designatum est. Deinde, summa cum grauitate deplorare, quod autores talium facinorum delitescant in Ecclesia, & venditent se pro vibus Christi, & viuis Christi membris, qui

O tamen

tamen reuera mortui sunt, & exuerunt se Christo suo scelere. Tertiò, publicè testabitur eum, qui facinus perpetravit, se mancipasse Satanae, cum quo æternum peribit, nisi per pœnitentiam fuerit Deo reconciliatus. Quartò, subijciat exhortationem, vt quisquis sit, damnum resarciat, ac redeat ad Deum per veram pœnitentiam, quo rursus viuum Christi membrum fieri possit. Quod si is qui facinus perpetravit aliquando resipiscat, ac ad pastorem veniat, cupiens consilium: Pastor hîc singulari prudentia aget, ac imprimis cauebit, ne prodat alijs quod sibi soli innotuit.

Si furtum designatum fuit, interrogandus est reus, an res adhuc salua sit, an perierit. Si salua est, hortabitur vt restituat clam, quod clam abstulit: sin perijt, interrogandus est, an sit soluendo, an non. Si sit soluendo, pastor circumspectè aget cû eo, qui rem amisit, petetq; vt accepta satisfactione sit contentus. Hic si voluerit esse contentus, pastor à reo acceptam solutionem tradat ei qui damnum passus erat.

At dicas. Quod suades habet periculum non leue coniunctum. Sit sanè ita. Quis, quæso, potest curam Ecclesiæ habere, & rationem salutis singulorum membrorum in Ecclesia sine periculo? si quis
velit

velit
tuit,
reum
V
pœni
stran
tenti
mult
est e
tur
abso
in pe
p
test
furt
pœn
tiar
Chr
scat
C
pas
bit
am
deb
tum
tra
rin
re
eui

velit te cogere, vt reueles quod tibi innotuit, potius mortem oppetito, quàm vt reum prodas.

Verum si reus soluendo non fuerit, ad pœnitentiam tamen est excitandus, & mōstrandum, si viderit reum duci seria pœnitentia, quod gratia superet peccatum, & multis scripturæ testimonijs & exemplis est erigendus, ne desperet: qui cum fateatur se credere remissionem peccatorum, absoluendus est priuatim, & monendus, vt in posterum sibi caueat à Satanæ laqueis.

Porro, si damno satisfactum fuerit, potest pastor publicè significare, quòd qui furtum aut damnum commisit, ducatur pœnitentia, hortabiturq; populum ad gratiarum actionem, quòd is qui è corpore Christi mystico se excluserat, iam resipiscat, & corpori Christi rursus insertus sit.

Cæterum si homicidium est cōmissum, pastor rem occultabit quidem, sed hortabitur reum, vt amicorum opera studeat amicos occisi placare. Quod si voluerit, debet pastor dare operam apud magistratum, & eos qui læsi sunt, vt admittant transactionem. Qui si hoc facere noluerint, pastor illis omisis, debet cum reo agere, & longo tempore explorare, an verè eum pœniteat, qui homicidium perpetravit.

uit. Quod cum deprehēderit pastor, absoluat reum ad misericordiam cōfugientem.

Neq; enim debet curator animarum, regimen Ecclesiæ & politicam administrationem confundere. Non debet alterum pedem in suggesto, alium in curia habere: sed suum officium esse cogitabit, omnes Deo lucrificare, & imitari bonum pastorem, qui non mox maētat ægrotam ouiculam, sed sanat quantum in se est: qui contra facit, non pastor est, sed lupo potius.

Quantum autem ad secundum excommunicationis genus, quo quis arcetur à sacramento sacræ cœnæ, attinet, sciat pastor, quòd impœnitentibus, qui consuetudinis causa sacramenta percipere volunt, non debeat porrigere sacrum corpus Christi, & sacrum eius sanguinem: quemadmodum supra admonui.

Exempli causa. Si quis vel potator est, vel auarè agit, vel durius cum vxore aut familia versatur, aut etiam aliquod aliud, quod non decet Christianum, sectatur studium: talis si venerit ad pastorem, non debet ad communionem cœnæ recipi à pastore, priusquam pastor viderit emendationem. Non hīc habebit rationem personæ, sed ministerij sui, non timebit inimicitiam, non odium, non amissionem facultatum,
non

non
bit,
quo
cit A
min
dosi
rodi
hic t
mer
R
nus
cent
fine
cōm
I
funt
tens
C
cum
mit
deg
C
sub
lor
A
ab
cor
tan
f

absol- non exilium, non mortem, sed Deū time-
ntem. bit, cuius vicem gerit, & Christum, pro
arum, quo legatione fungitur. Helias non peper-
nistra- cit Achab impio. Ieremias non fractus est
terum minis tyranni. Ambrosius diadema Theo-
habere: dosij non horruit. Baptista maiestate He-
omnes rodis non est absterritus. Breuiter, qui
pasto- hic timore succumbit, non est pastor, sed
ouicu- mercenarius, vt nihil dicam durius.

Restat tertium excommunicationis ge-
notius. nus, quod potissimum ad disciplinam &
xcom- censuram Ecclesiasticam pertinet. Huius
ir à sa- fines cognitos habeat pastor. Deinde ex-
at pa- cōmunicationis legitimā rationē teneat.

In omni excommunicatione spectanda
olunt, sunt tria: Deus, ciues Ecclesiæ, impēni-
s Chri- tens homo.

Cum Deum respicis, conandum est, ne
idmo- cum Dei contumelia inter Christianos no-
or est, minetur, qui turpem & flagitiosam vitam
re aut degit.

Cum ciues Ecclesiæ attendis, hæc cura
alind, subibit animum pij pastoris, ne assidua ma-
ar stu- lorum consuetudine boni corrumpantur.

At cum intueris lapsum & deficientem
on de- ab Ecclesia, eo spectabit omnis pastoris
à pa- conatus, vt reus suffusus pudore resipiscat
ndatio tandem, ac Ecclesiæ reconcilietur.

Hos tres excommunicationis fines ha-
sonæ, bebbit
itiam,
atum,
non

bebit in conspectu pastor, qui omnes ad ædificationem Ecclesiæ faciunt, ad quam referri debet excommunicatio.

Vt autem legitima ratio excommunicationis teneatur, tenendæ sunt sequentes regulæ.

P R I M A. Pastor solus, sententia in reum à senatu Ecclesiastico non lata, neminẽ excommunicare debet. Muneris tamen huius est, vt facinorosum ad cõuersionem adhortetur. Huius regulæ & ratio & finis spectanda sunt. Ratio est, quia æquitas postulat, vt examinetur res in iudicio, & cognoscatur, priusquam feratur sententia. Finis est, ne vnus affectu res geri tanta videatur: qua ratione facilè in contemptum abiret excommunicatio.

Sed fortè hic obijciat pastor, non talem senatum constitutum esse in his locis, vt ab eo feratur contra facinorosum sententia. Equidem fateor me optare ordinarium senatum, penes quem censura morum esset, sed vix id sperare possum in hac turba & senecta Ecclesiæ. Quare pastori hoc do consilium, vt loco senatus deligat sibi tres ad minimum viros cordatos & pios, cum quibus conferat, & quorum sententiam audiat. Verum si pastor in sua parochia neminem habet, cuius consilio in
 tanta

tant
 præ
 pro
 his
 Hi
 Qui
 gen
 Si
 atq
 min
 pos
 con
 pas
 vt
 A
 iter
 for
 ade
 bel
 put
 du
 cur
 2
 Pro
 cat

tanta re tutò vti poterit, rem deferat ad præpositum, & duos alios pastores eius prouinciæ, in qua habitat pastor: coram his cõpareat facinorosus, ac examinetur. Hi conuictum hortentur ad pœnitentiam. Qui si supplex pœnitentiam promittit, agendũ est cum illo, vt supra ostensum est. Si autem non resipiscat conuictus, semel atq; iterum è suggesto significetur, esse hominem talem, qui contumaciter se gerit, post piam & paternam admonitionem, & conuictionem criminis: & simul hortetur pastor populũ ad preces pro facinoroso, vt Deus illum conuertere dignetur.

At si iste adhuc permanserit contumax, iterum sistendus est coram deputatis censoribus, à quib. grauissimè admonebitur, additis minis. Quod si adhuc manserit rebellis, non amplius conuiuendum est. Hic putridum membrum ense Ecclesiæ resecandum est, ne pars sincera trahatur. Hic locum habebunt noti versiculi:

Morbida facta pecus totum corrumpit ouile:

Ne maculet alias est separanda grege.

Proximo itaq; die Dominico excõmunicatiõis sentẽtia publicabitur. Hoc modo.

S E N T E N T I A E X C O M -
M V N I C A T I O N I S .

O 4

C H A -

CHARISSIMI fratres, notum est vobis (proh dolor) quomodo quidam de nostro cœtu N. nomine, Ecclesiam nostram scandalo offenderit, perpetrando N. Qui etsi à me pastore suo priuatim est admonitus, nō semel, sed aliquoties, & apud senatum Ecclesiasticū conuictus est de suo flagitio, q̄ vobis etiam publica fama innotuit: manet tamen contumax & rebellis, nec vlla pœnitudine sui flagitij tangitur. Quapropter cum se à spirituali corporis Christi cōmuniōe absciderit, nec admonitus & obiurgatus resipiscat: Ego minister Euangelij, autoritate & mandato Christi, vobis mecum in nomine Domini nostri Iesu Christi congregatis, declaro istum N. qui ita se subiecit Satanæ, exclusum esse ab Ecclesia filij Dei, ac eum fugiendum tanquam ethnicū pronuncio, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, Amen.

Iam vos fratres dilecti, caute ne commercium habeatis cum isto. Sit vobis donec resipiscat, veluti ethnicus & publicanus, qui sua culpa ius ciuitatis Christianæ ac familiæ Dei amisit: vt vel isto pacto, eum tandem sui flagitij pudeat ac resipiscat. Vos insuper oro, vt vigiletis & oretis, ne Diabolus aliquem vestrum simili laqueo capiat: atque caueatis ab istius consortio,
ne eius

ne eius veneno inficiamini. Neque tamen ut inimicum eum ducatis, sed admonete subinde ut resipiscat.

Cum autem huiusmodi excommunicatus, sit iam tanquam ethnicus & publicanus, imò Satanæ mancipium, debet pastor adhuc operam dare, ut eum à sua via pessima reuocare possit. Nam ut Christus ethnicos & peccatores inuitat ad pœnitentiam: ita nostrum officium est, qui in ministerio Euangelij sumus, ut perpetuò operam demus, quo aberrantes ab ouili Christi reuocare possimus. Non ergò debemus odisse huiusmodi, sed eius vicem dolere, Deumque precari ut mortuum viuificet, ac perditum restituat.

Huc adijciam regulas duas, quas vtiliter sequi poterunt censores morum, ac iudices Ecclesiastici.

PRIOR est de peccatis in multitudinē grassantibus, qualia sunt (proh dolor) in hoc regno, ebrietas, luxus vestium, comestiones, &c. de his sequenda est regula. Non asperè (inquit Augustinus) quantum existimo, non duriter, non modo imperio sed ista tolluntur, magis docendo quam iubendo, magis monendo quam minando. Sic enim agendū est cum multitudine peccantiū. Hæc regula concluditur ex finibus

excommunicationis supra positis. Nam si hinc pastor excommunicationis fulmē mitteret, magis turbaret paucos bonos infirmos, quam corrigeret multos animosos malos. Interim tamen pastor non desinet ea damnare, quæ Deus sua voce damnat.

POSTERIOR regula est de paucorum flagitijs. Seueritas exercenda est in peccata paucorum. Iusta huius regulæ ratio est. Nam & hac ratione castigantur pauci, qui peccarunt, & multi insontes sibi in posterum melius cauent.

Pastor autem regulam Augustini sequatur: In corripiendis fratribus misericorditer corripiat homo, quod potest: quod autem non potest, patienter ferat, at cum dilectione gemat ac lugeat. Item: Quisquis (vt ait idem sanctus pater) quod potest arguendo corrigit: vel quod corrigere nō potest, saluo pacis vinculo excludit: vel quod saluo pacis vinculo excludere non potest, æquitate improbat, firmitate supportat, hic à maledictione liber & solutus est. Ita enim eradicanda sunt zizania, ne frumenta lædantur.

Hoc consilium Augustini sequantur pij pastores in hac peruersitate morum, omni ferè disciplina eneruata.

Hæc sint dicta de modo regendi Ecclesiam

fiam externa disciplina. Nam de indi-
 cione precum, ieiunij publici, non est quod
 aliquid præscribam, nisi quod edicto regio,
 & gubernatorum Ecclesiæ, obtemperan-
 dum censeam.

DE PRECATIONE PASTO-
 RIS PRO GREGE.

QVART A pars officij pastoralis, est,
 exemplo Christi, Prophetarum & Apосто-
 lorum, oratione suum gregem pascere:
 hoc est, ut gratias agat Deo cum fructum
 verbi videat, & oret Deum, ut suis conati-
 bus aspiret in salutem gregis, ac perpetuis
 gemitibus gregem principi pastori Chri-
 sto commendet. Apostolus Thessalonicen-
 sibus scribens ait: Gratias agere debemus
 Deo semper pro vobis fratres, quæ admo-
 dum dignum est. Primo loco dicit, debe-
 mus: qua voce debitum officium pastoris
 notat. Deinde ait: quemadmodum dignum
 est, significans indignè pastoris officio fun-
 gi eum, qui hoc debitum non soluit. Exem-
 plo ergò Pauli pastor orabit, ut Dominus
 dirigat corda suorum auditorum ad chari-
 tatem Dei, expectationem Christi, ut cõ-
 soletur corda eorũ, & stabiliat eos in om-
 ni sermone & opere bono, ut dignetur eos
 sancta illa vocatione, ad quam per Euan-
 gelium

gelium vocati sunt, & compleat omnē suæ bonitatis gratuitam beneuolentiam, & opus fidei potenter: vt glorificetur nomen Domini nostri Iesu Christi in ijs ex gratia Dei nostri.

Aget & gratias Deo pastor, quando animaduertit auferere fidem auditorum suorum, & abundare mutuam inter ipsos charitatem.

Etsi autem multæ incidunt necessitates, quæ ardentem inuocationem requirunt: possunt tamē preces pastoris in quatuor ordines distribui, vt primus sit, pro sanctificando nomine Dei, per totum orbem terrarum. Secundus, pro gubernatoribus rerum publicarum in vniuersum. Tertius, pro Ecclesia sibi commissa. Quartus, pro vt casus se offerunt varij, & tempus postulat. Huc aliquot exempli causa formulas subijciemus.

FORMVLA PRECANDI PRO
SANCTIFICANDO NOMINE
Dei, per totum orbem.

DEVS misericors Pater, Pater Domini nostri Iesu Christi, ago tibi gratias toto pectore, quod tibi eligas Ecclesiam in vniuerso orbe, vt sit templum, tuum nomen celebrans, precor suppliciter, vt auertas &
in nihi-

in r
Di
vel
hor
Au
ftis
die
alia
tur
um
gli
sto
om
agi
Au
tui
nis
sta
cti
tuu
me
no
bo
mi
lau
ra
ciu
ran
fes

in nihilum redigas omnium hominum & Diabolorum technas, qui vel opera tua vel virtutes obscurare volunt, vel tribuunt hominibus aut Diabolo quod tuum est. Auerte, quæso, corruptelas doctrinæ cœlestis & sacramentorum, tyrannidem impediendum cursum Euangelij, hæreses, & alia, quibus vera tui noticia, vel corrumpitur, vel omnino aboletur: auerte epicureum contemptum tui nominis, barbaram negligentiam, academicam dubitationem, stoicam ἀσorgίαν: auerte ingratitude omnium hominum, qui te Deum vel non agnoscunt, vel agnitum non prædicant. Auerte profanam vsurpationem nominis tui, hoc est, impuritatem morum, & nominis tui sacrilegam vsurpationem: ac præsta, quæso, vt in toto terrarum orbe, sanctificetur nomen tuum: vt secundum opus tuum, sit nomen tuum: vt secundum nomen tuum, sit apud omnes nationes terræ noticia tui: vt secundum noticiam ex verbo & operibus tuis, sit fiducia omnium hominum in te: vt secundum fiduciam, sit laus tua, & celebratio in omnes fines terræ: vt secundum laudem nominis tui, sit eiusdem vsurpatio inter homines, per veram iuuocationem, prædicationem, confessionem. Quæ quia sine verbo haberi nō possunt,

possunt, mitte tua dona de cælo, conserua ministerium, verum vsum sacramentorū, & sanctam disciplinam: precor vt indies magis ac magis accrescat numerus ciuium regni tui, quo tuum nomen latè propage- tur ac celebretur. Tibi soli Deo, qui es Pater, Filius, & Spiritus sanctus, sit honor, virtus & gloria, in secula seculorum, Amen.

FORMVLA PRECANDI PRO
MAGISTRATV, ET ALIIS
vitæ necessitatibus.

OMNIPOTENS æterne Pater, in no- mine filij tui te inuoco, ac precor vt auer- tas bella, conserues leges & iudicia, impe- dias *ἀταξίαν* in omnibus ordinibus ac sta- tibus hominum. Auerte, quæso, morbos, sterilitatem terræ, ethnicâ sollicitudinem, & asininam ignauiam: fac ne irretiamur tentationibus, & laqueis Diaboli, ob cupi- ditatem rerum huius vitæ. Auerte cyclo- picam ingratitude, & abusum rerum, ne tuis donis in luxum, voluptatem, ebrie- tatem, superbiam, & contemptum paupe- rum abutamur. Breuiter, auerte omnem iniuriam creaturarum tuarum, quas nobis dedisti, vt illis vtamur in tuam gloriam & nostram vtilitatem, in vero timore nomi- nis

nis
& fi
tue
mij
san
bus
spe
cor
nita
tate
tua
as
off
qu
no
nu
fim
sun
nis
tu
lau
F
Ec
ct
lo

nis tui cum gratiarum actione. Da bonos & fideles rerum publicarum gubernatores, tuere omnes status, a suis imperijs, œconomicis, & politicis. Da regi nostro Spiritum sanctum tuum, & sapientiam: da senatoribus regni salutaria consilia: concede prosperam valetudinem: fecunda terram, da commodas tempestates, pluuiam, & serenitatem, pro rerum nascentium commoditate: largire fructibus terræ virtutem, per tuam benedictionem: fac ut patres familias gubernatores rerum, & alij, singuli suum officium faciant, in timore tuo, & sancta quadam cura. Da ut nostra sorte contenti, nostris facultatibus, cum in nostrum bonum, tum in aliorum commodum, & potissimum in tuam gloriam rectè utamur, cum summa gratitudine, inuocatione tui nominis, gratiarum actione, ac beneficiorum tuorum prædicatione. Tibi sit honor, laus, gratiarum actio, in secula, Amen.

FORMULA PRECANDI PRO
ECCLESIA PASTORI
commissa.

CLEMENTISSIME Pater cœlestis, cū
Ecclesia filij tui sit tuus ager, & tuum sanctum
verbum sit semen viuū: auerte, quaeso,
Diabolum, seminantem zizania falsæ
doctrinæ

doctrinæ & prauorum morum, ne nomen
tuum apud profanos profanetur & blas-
phemetur: ædifica spiritualementem
Zion, & Ierusalem cœlestem: inspira singu-
lorum mentibus veram noticiam tui: rege
cogitationes nostras tuo verbo: accende
affectus puros & castos: reforma magis
magisque voluntatem omnium: da ut om-
nes caueant scandala, ut omnes pietati er-
ga te, & mutæ dilectioni studeant. Auge
spem in omnibus promissorum bonorum,
daque ut tandem per Iesum Christum beata
immortalitate donemur, Amen.

Reliquus est ordo precationum, quas
tempus & casus varij offerunt: quarum
formulæ cōmodè præscribi non possunt.
Ut ergo tempore & casu res offeruntur, ita
pietas pastoris prorumpet, nunc in gratia-
rum actionem, si quid læti affertur: nunc
in preces, si quid necessitas exigit præsens.

D E C U R A P A S T O R I S P R O
P A V P E R I E V S .

Q V I B V S rationibus pastor impelli
debeat, ad præstandam eleemosynam de
suis facultatibus, supra, cum de pastoris
domestica disciplina ageremus, dictum est:
easdem rationes accommodet ipse audito-
ribus suis, & sit sedulus, curet ut sint fide-
les pro-

les p
les a
tum.
tum
In
tetq
stolo
don
E
quo
E
lant
for
ran
ad
c v
op
dia
me
rut
nu
qu
res
qu
op
ne
co
rib
&

les procuratores pauperum, vt sint liberales ad conferendum pro ratione facultatum, vt sit recta distributio, ne quod collatum est personis indignis conferatur.

In hac ergò re sit diligens pastor, cogitetq; officium suum esse, vt exemplo apostolorum, curam pauperum, præsertim domesticorum fidei, habeat.

Porrò quatuor sunt genera pauperum, quorum curam oportet pastorem habere.

Horum PRIMVM est fratrum, qui exultant propter confessionem, aut alioqui fortunis spoliati sunt. Horum magnam curam habuisse apostolos testantur Epistolæ ad Galatas, Romanos & Corinthios. SECVNDVM genus est scholasticorum, qui opus habent præsidij, ad continuanda studia Ecclesiæ utilia. TERTIVM genus est mendicorum, qui ostiatim victum quærunt, quorum (proh dolor) nimis magnus numerus est. QVARTVM est pauperum, qui tametsi publicè non mendicant: tamè res illorum domestica est magis tenuis, quàm vt inde ali commodè possint. Hic opus est magna prudentia, ne circumforaneis, pigris se venditantibus sub scholasticorum titulo, robustis mendicis, & potatoribus, qui potando consumunt quib. vxor & liberi ali deberent, conferatur eleemosyna. Hic

P

na. Hic

210 D E P A S T O R E .

na. Hic valeat regula Pauli : Qui non laborat non manducet. Hortetur ergo pastor suos auditores, vt amanter complectantur pios exules, cogitentq; de communi sorte filiorum Dei : vt pauperes scholasticos iuuent liberaliter, sed eos qui sibi fuerint cōmendati honestis testimonijs : vt mendicos pios subleuent : vt curam habeant eorum, quorum labores non sufficiant a-
lenda familia. Breuiter, fides & charitas sint eleēmofynarum regula.

Q V O D P A S T O R D E B E A T
E S S E F O R M A G R E G I S .

P A V L V S requirit à pastore, vt sit forma fidelium, in doctrina & dilectione, &c. Et Petrus iubet, vt præsbyteri sint exemplaria gregis. Huc illud Pauli : Estote imitatores mei sicuti ego Christi. Tunc enim (vt quidam ex patribus dicit) verbi semen facile germinat, quando hoc in audientis pectore pietas prædicantis rigat. Huc pertinet & illud Senecæ : Animum non faciunt, qui animum non habent. Et Gregorius ait : Tantum debet actionem populi præcedere actio præsulis, quantum distare solet à grege, vita pastoris. Vnde Augustinus : Talis eligatur pastor, vt eius respectu, cæteri grex dicantur. Et illud Grego-
rij :

rij: I
fide
pasc
sce
P
dicit
enim
Vt
la v
stor
In
fide
os
ciu
fun
sta
qu
si q
&
do
ru
ri,
na
oli
fru
Q

rij: Pasce verbo, pasce exemplo, pasce subsidio. Pasce verbo prædicationis, doctè: pasce exemplo conuersationis, sanctè: pasce subsidio charitatis, piè.

Porrò huc pertinent omnia, quæ supra dicta sunt de moribus pij pastoris. Debet enim pij pastoris vita, norma esse gregis. Vt quemadmodum vox pastoris est regula vitæ gregis: ita exemplum regulæ, pastoris mores esse debent.

In hoc ergo pastor incumbat, vt retineat fidem & bonam conscientiam, vt possit suos auditores cum Paulo exhortari ad officium præstandum, hoc modo: quæcunq; sunt vera, quæcunq; honesta, quæcunq; iusta, quæcunq; pura, quæcunq; amabilia, quæcunq; boni nominis: si qua virtus, & si qua laus, hæc cogitate, quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me.

Vides mi pastor quod non tantum ore doceat apostolus, quid fieri oporteat, verumetiam iubeat suos auditores se intueri, tanquam formam, & exemplar doctrinæ. Quem si tu imitatus fueris, cum Paulo olim perpetuum & lætissimum percipies fructum.

QVAENAM SIT POTESTAS
PASTORIS.

P 2 ERSI

ETSI ex ijs quæ de officio pastoris dicta sunt, intelligi potest quousq; se extendat eiusdem potestas. Nam hæc partibus officij absolvitur: tamen operæ precium iudico, paucis ostendere, quib. terminis claudatur potestas pastoralis. Nam duo genera hominū video hīc non parum peccare.

Sunt enim qui supra modum extollunt potestatem Ecclesiasticam. Sunt rursus qui hanc nimium contemnunt, ac prorsus, ut nullius numeri, vilipendunt. Nos ergo nec illorum superbiā, nec horum *ὀλιγορίας* approbantes, in medium nonnulla adducemus, de potestate pastoralī, quæ speramus bonos & cordatos viros nequaquam improburos.

Paulus Corinthijs scribens ait: Etsi amplius quippiā gloriatur de potestate nostra, quam dedit Dominus nobis in ædificationem, & non in destructionem. His verbis Paulus primū testatur, ministros verbī habere potestatem quandam, dum asseuerat eam potestatem ipsis traditam esse à Domino. Tum addit finem huius potestatis, quæ est ædificatio. Postremò eandem restringit, ne quis ea ad destructionem abutatur. Nullam enim Dominus suis contulit potestatem, ad destructionem Ecclesiæ seu domus Dei, sed ad euertendum regnū tenebrarum. Hoc

Hoc ergo pastor primum sciat, se sublimi potestate donatum esse. Deinde quod hæc potestas, spectet ædificationem Ecclesiæ & nõ destructionem. Habet autem pastor hanc potestatem non vt Dominus *αὐτοκράτωρ*, sed vt œconomus Christi, qui omnia ad nutum Christi Domini administrat.

Quoniam autem plura sunt potestatis genera, hîc diligenter pastori spectandum est, quæ sibi conueniat, & quæ non: ne vel sibi ius vsurpet quod non habet, vel etiam ius quod habet negligat & prætereat.

Est itaq; omnis potestas aut iuris, aut officij, aut iusti & æqui, aut facti.

POTESTAS IURIS est, qua quis dominium habet in res proprias, suo non alieno iuri subiectas. Vt facultates meæ, sunt sub mea potestate, quia meo iuri & non alieno sunt subiectæ. Habeo ergo in meas res dominium & potestatem. Sic figulus potestatem luti habet, Roma. 9. Et in potestate Ananiæ erant agri quos vendidit, Acto. 5.

Iam quæritur, num pastor talem potestatem, hoc est, iuris, habeat in Ecclesiam. Papa ait: Scriptura negat.

Christus Matthæi ultimo: Data est mihi, inquit, omnis potestas in cælo & in terra. Sed papa dicit hanc ipsam sibi à Christo da-

sto datam. Si Papa hanc habet, habuit eam ante ipsum Petrus, cuius successorem se esse gloriatur Papa.

Sed quid dicit Petrus? I. Pet. 5. Non dominantes in clero. Et Paulus 2. Cor. 1. inquit: Non dominamur fidei vestræ.

Proinde qui hanc potestatem, hoc est, dominium in Ecclesiam sibi usurpant, antichristi sunt & non Christi ministri.

POTESTAS OFFICII est, quæ datur pastori ab eo cuius est minister. Hæc potestas non potest dari, nisi ab eo qui habet potestatem iuris, hoc est, nisi à Christo, qui solus habet in Ecclesiam plenū dominium.

Hæc potestas de duabus reb. admonet pastorem. PRIMVM, vt ex officio agat, quæ Dominus ipsi imperauit. DEINDE, quòd ratum sit coram Christo Domino, quicquid facit pastor iuxta officij regulā.

Verum vt plenius intelligatur, qualis sit officij pastoralis potestas, notanda est hæc differentia: Quòd quædam potestas officij sit determinata, quædam indeterminata, quantum quidem ad modos attinet.

DETERMINATA potestas officij pastoralis, est quæ intra certos terminos clauditur, ita vt non liceat istos terminos transire. Hæc potestas eorum est, quæ certo verbo Dei expressa sunt. Huic enim verbo

nec

nec
taliu
ea e
aud
adm
prin
dun
reus
dat
ita
sti
de
I
stor
fun
Do
pri
fre
cor
De
Pap
sed
fru
Ide
tus
te
Et

nec addere, nec adimere quicquā vlli mortalium licet. Hæc potestas sublimis est. De ea enim ita ait Christus: Qui vos audit, me audit. Qui vos spernit, me spernit. Quemadmodum enim legatus, cui cōmittitur à principe suo, quid agendū sit ipsi & dicendum, legationis fines transgreditur, & fit reus malè actæ legationis, si quicquā mandato principis vel addiderit, vel ademerit: ita minister Euangelij, si Euangelium Christi non purè prædicauerit, officio mala fide fungi conuincitur.

INDETERMINATA potestas officij pastoralis, est quæ in ijs rebus sita est, quæ nō sunt expresso verbo Dei determinata à Domino. Verum in hoc genere potestatis primū sciendum est, quòd hac potestate fretus, non possit, aut non debeat aliquid constituere, quod expressis regulis verbi Dei repugnat, siue expressè siue implicitè. Papa ordinat missas pro viuis & mortuis: sed hæc cōstitutio pugnat cum principio: frustra colitur Deus mandatis hominum. Idem iudicium esto de plarissq; quæ papa-tus admiratur, vt mysteria magna.

Deinde, debet quicquid ex hac potestate proficiscitur, pertinere non ad destructionem, sed ad ædificationem Ecclesiæ.

Præterea habet hæc potestas locum in

ceremonijs, & alijs quæ faciunt ad ordinē
& *ἐπιχορηγίας*, in tractatione religionis, & in
externo Ecclesiæ regimine.

POTESTAS IUSTI ET AEQUI, est
qua licet vti pastori in ijs, quæ ipsi ex iusto
& æquo debentur. Potest ergo pastor vi-
ctum sibi debitum & ordinaria stipendia
exigere. Hæc potestas confirmatur multis
scripturæ testimonijs. Dignus est merce-
narius mercede sua. Item: Dominus or-
dinavit, vt qui Euangelium prædicant, ex
Euangelio viuant.

Hæc potestas iusti & æqui cum officij
potestate cohæret. Qui enim officium nõ
facit, nec iure mercedem quærit, nec iustè
eam accipit. Viderint ergo Papistæ ociosi,
qua fronte tantos thesauros Ecclesiæ de-
uorant.

Verum hic sciendum est, quòd tametsi
iustum & æquum est, si pastor debitam
mercedem à suis auditoribus expetit: ta-
men habet etiam potestatem remittendi
quod sibi iure debetur. Quemadmodum
exemplum Pauli apertè docet.

POTESTAS FACTI est facultas ea,
quæ ad officium pertinet faciendi. Hæc
potestas requirit, vt aliquis sit idoneus ad
officium pastorale: hoc est, vt pastor &
sciat & possit facere officium, atq; etiam
faciat

faciat. Huc pertinet cura Episcoporum, seu superattendendum. Nam & eorum qui recipiendi sunt ad ministerium, & eorum qui iam recepti sunt, curam habebit vigilans superattendens seu episcopus: explorabit an eligendus sciat & possit facere officium, inspiciat an factus pastor officium ritè faciat.

Verum quoniam ad officium particulare Episcoporum deuenimus, adijciā duo, examen eorum qui sunt recipiendi ad ministerium, & visitationis capita.

Examen eorum qui sunt recipiendi ad ministeriū verbi, triplex esse debet: an sint docti, an mores tantæ functioni congruant, an sint ad faciendum officium idonei.

Doctrinæ corpus & partium analysin tenere oportet eum, qui ad officium pastorale admittendus est. Præcipua religionis capita teneat, cum definitionibus, diuisionibus, scripturæ sententijs, & exemplis de singulis. Teneat quoq; seriem historiarum sacrarum: argumenta singulorum librorum, in veteri & nouo Testamento.

Si quis obijciat, nimis rigidum examen futurum, si ista omnia à futuro parochō postularentur. Respondeo tam augusto officio nō debere præfici rudes & imperitos asinos, quales, proh dolor, multos in

ministerio Euangelij esse nouimus, & præcipuas obtinere parochias.

In moribus spectentur, educatio, vita acta, præsentis mores, testimonia aliorum. Breuiter, sint mores quales Paulus requirit, scribens Timotheo & Tito.

Vt quis sit idoneus, requiritur ætas iusta, & docendi donum.

Capita uisitationis sunt:

1. An ministri suum officium faciant.
2. Exhortatio populi ad obædientiã erga Euangelium.
3. Cura administrationis bonorum Ecclesiasticorum.
4. Commendatio pauperum apud populum: uidelicet, ut singuli aliquid conferant in usus pauperum.
5. Exhortatio, ut singuli suum officium faciant in timore Dei, fide et patientia, &c.

QVODNAM PRAEMIUM SIT
PASTORIS RECTE
præstantis officium.

PRAEMIUM pastoris rectè præstantis officium, duplex in scripturis inuenio. Vnum, quod in hac uita datur: alterum, quod promittitur in futura. Illud appellare licet temporale: hoc, æternum. Nam ut illud tempore clauditur: ita hoc æternum durat.

Tem-

Temporalis præmij partes sunt quatuor: Victus, honor, bona conscientia, & donorum augmentum.

De his partibus ordine ex scripturis dicam, vt ijs pastor, tametsi principaliter ad officium præstandum cogitatione gloriæ Dei, & amore pastoris Christi, vt supra explicatum est, excitetur: tamen moueatur minus principaliter hisce præmij, quæ filius Dei ordinavit pastoribus. De victu ergo primum dicendum est.

VICTVM deberi pastoribus Paulus testatur in multis locis. Dicit enim constitutum esse à Domino, vt Euangelio seruietes de Euangelio viuant. Et Christus dicit Matthæi 10. Dignus est operarius mercede sua. Et Paulus rursus Galatis scribens ait: Communicet autem qui instituitur in sermone, ei qui se instituit omnia bona. Neq; hinc alienum est dictum, Deutero. 12. Caue ne derelinquas Leuitã in omni tempore quo versaris in terra.

Huiusmodi sunt plurima testimonia, quæ testantur victum & stipendia deberi ministris Euangelij.

Hæc testimonia tria docent.

PRIMUM, quòd officium pij magistratus, sit ordinare ministris Ecclesiarum stipendia.

SECUN-

SECUNDVM, quòd auditores debeant iure naturali & diuino, prædicatoribus iusta præmia.

TERTIVM, quòd ministri verbi possint, & accipere stipendia, & exigere ordinariam mercedem ab ijs, qui sponte non soluunt: quemadmodum supra indicauimus, cū ageremus de potestate pastorali.

Verum qui iniquiores sunt ministris verbi, obijciunt mandatum Christi, exemplum Pauli, & exprobrationem Michæ prophetæ.

Mandatum Christi est: Gratis accepistis, gratis date. Hinc inferunt non licere ministris stipendia ordinaria petere: sed perperam, vt ex alijs locis apparet. Non enim gratuitæ dispensationi repugnat, quòd Ecclesiæ doctores publicis stipendijs aluntur, modò vltro & liberaliter Christo & Ecclesiæ seruiant: victus autem sit quasi laboris accessio. Significat quidem Christus, neminem sincerum fore verbi Dei ministrum, nisi qui operam suis gratis impendere paratus sit: non tamen tollit, quod antea dixit: Dignus est operarius mercede sua. Et Paulus Corinthijs scribens ait: Quis militat proprijs stipendijs vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? aut quis pascit gregem, & de lacte gregis

gre
bis
sino
F
Ch
dia.
J
i.C
luit
Ep
vis
tè
fed
als
qu
C
pra
dij
cal
stu
car
fue
nu
cta
est
ba
ba
bi

gregis non edit? & paulò post: Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos vestra carnalia messuerimus?

Hæc dictorum collatio satis ostendit, Christum non prohibere ministris stipendia, sed præferendam esse gloriam Dei.

Exemplum Pauli, cuius ipse meminit, 1. Corinth. 9. & Acto. 20. obijciunt, qui noluit stipendium accipere à Corinthijs & Ephesijs, sed suo artificio & sibi ac socijs victum quæsiuit. Paulus in Corinthijs apertè docet iure debere ministris stipendia, sed cur ipse non acceperit, hanc causam assignat. Omnia (inquit) sustinemus, ne quid remoremur Euangelium Christi.

Quando enim aduersarij viderunt, Paulum prædicare Euangelium, nulla habita stipendij ratione, præcidebatur calumniandi occasio, qua putari poterat Apostolus, quæstus gratia reliquisse Iudaismum, & prædicare Euangelium. Deinde eo tempore non fuerunt ordinaria constituta stipendia, vt nunc sunt. Quare & temporis ratio spectanda est.

Exprobratio prophetæ Michææ 3. hæc est: Sacerdotes eius pro mercede docebant, & prophetæ eius pro pecunia diuinabant. Pœnam subijcit: Zion quasi ager arabitur. Qui hoc obijciunt, deberêt quæ in eodem

eodem contextu præcedunt aspicere. Principes eius pro muneribus iudicabant. Non solum ergo sacerdotes, verumetiam iudices auaritia corruptos ostendit. Sicuti ergo licet iudicibus & principibus, sua stipendia accipere: ita & sacerdotibus & ministris Euangelij. Sed utriusque caueant, ne pecuniam potius quærant, quam iusticiam. Damnantur ergo Prophetæ voce, cum principes, tum sacerdotes, qui ad quæstum abutuntur officio.

SECUNDAM partem præmij pastoris diximus honorem esse. Paulus enim aperte dicit: Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni sunt. Deinde, ut patres spirituales coluntur à pijs auditoribus. Præterea, non potest maior honor esse, quam quod sint cooperarij Dei, & æconomi mysteriorum Dei. Hic caueat pastor, ne honorem spectet suum, quærendo eum per aliorum contemptum. Nam honor qui debetur ministerio, spontè sequitur fugientem. Papa se præponit Cæsaribus & Regibus, qua in re non se Christi apostolum, sed apostatam declarat, & antichristum ostendit. Christus vult suos non dominium honoris quærare, sed ministerium, quo omnibus se piè subijciant. Caueat ergo pastor, ne hanc præmij sui partem.

tem

T

enti

inti

Dei

H

lus)

qui

cit

dia

fide

Tim

am,

H

pas

offi

am

con

qui

Ecc

qua

qua

cau

mu

cati

C

run

unt

illu

tem.

tem, impuro affectu contaminet.

TERTIA pars præmij est bona conscientia, quæ comitatur eum, qui fidem retinens in timore Dei facit officium, solam gloriam Dei, & ædificationem Ecclesiæ spectans.

Hæc est gloriatio nostra (inquit Paulus) testimonium conscientiæ nostræ. Loquitur enim de ministerio suo. Et alibi dicit se seruire Deo pura conscientia. Qui & diaconos hortatur, ut teneant mysterium fidei cum pura conscientia. Præcipit quoque Timotheo suo, ut militet honestam militiam, retinens fidem & bonam conscientiam.

Hanc conscientiam consequitur pius pastor, si, ut dixi, & ipse retineat fidem, & officium faciat sincerè, spectans Dei gloriam & Ecclesiæ ædificationem. Huius bonæ conscientiæ iacturam faciunt, non solum qui sine legitima vocatione obtrudunt se Ecclesiæ, verumetiam qui se potius curant quam gregem, & sua magis quam Christi quærunt. Quales sunt omnes, qui avaritiæ causa minores parochias maioribus commutant, sine superiorum autoritate & vocatione, &c.

QUARTA pars temporalis præmij eorum ministrorum, qui fideliter & sincerè faciunt officium, est augmentum donorum, iuxta illud: Habenti dabitur: hoc est, ei qui retinere uti-

Etè vtitur exiguis donis quæ habet, benedictione Dei augentur indies dona. Hoc experiuntur quotidie omnes pij ministri. Proinde Augustinus rectè dicit: Sæpe officium impertiendi, meritum est accipiendi.

Beatus Lutherus non in principio causæ Euangelij ita excelluit vt postea: habuit sua quædam tenuia principia. Animaduertit indulgentiarum Papisticarum vanitatem, huic se fortiter opposuit, non cogitans de abrogando papatu. Verum in hac lucta augentur dona Dei Luthero, & quotidie nouis incrementis fiunt auctiora: adeo quòd tandem electum organon Dei factus sit, quo Deus suam Ecclesiam purgare ab abominandis Papistarum erroribus voluit. Hunc sanctum virum pij pastores sibi proponant, ac in timore Dei faciant officium: quod si fecerint, sentient promissionem Christi, qua promittit incrementa rectè vtentibus collatis donis, non fore inanem.

Dixi de præmio temporali pastoris piè & sanctè præstantis officium. Sequitur præmium, quod in futura vita propositum est, iuxta promissiones Dei.

De hoc præmio loquitur Petrus 1. Pet. 5. vbi hortatur Episcopos, hoc est, pastores, vt non coactè, sed voluntariè: neque
turpis

turp
patu
ruer
mar

I

ait:

sum

per

quæ

Et l

get

ad

stel

l

pro

piè

fid

du

ter

tes

pe

Na

ni

Sæ

est

lo

ta

de

sis

ta

ta

ta

ene-
Hoc
istri.
offi-
endi.
causæ
abuit
mad-
vani-
cogi-
n hac
quo-
a: a-
Dei
pur-
rori-
asto-
i faci-
ot pro
incre-
, non
ris piè
quitur
situm
. Pet.
pasto-
neque
turpis

turpis lucri causa, sed liberaliter Episco-
patu fungantur. Et (inquit) cum appa-
ruerit princeps pastorum, reportabitis im-
marcescibilem gloriæ coronam.

De hac corona & Paulus loquitur, cum
ait: Certamen præclarum decertaui, cur-
sum consummaui, fidem seruaui. Quod su-
perest, reposita est mihi iusticiæ corona,
quã reddet mihi Dominus in die illo, &c.
Et Daniel 12. Qui autem docti fuerint, ful-
gebunt quasi splendor firmamenti, & qui
ad iusticiam erudiunt multos, tanquam
stellæ in seculum, & in æternum.

In hoc præmium, quia bonitate Dei
promissum est, & propositum pastoribus
piè suo fungentibus officio, debet pastor
fide intueri, & excitari ad strenuè facien-
dum officium. Nisi enim in hunc finem in-
tenti fuerint pastores, fieri nullo modo po-
test, vt gnauiter in cursu vocationis suæ
pergant: quin potius subinde deficient.
Nam innumera sunt offendicula, quæ exa-
nimare possent etiam maximè cordatos.
Sæpè cum ingratis hominibus negocium
est, à quibus rependitur indigna merces:
longi & immensi labores, sæpe irriti: Sa-
tan peruersis suis machinationibus inter-
dum præualet. Ergo ne frangatur aduer-
sus pius Christi seruus, vnicum hoc re-
medium

Q

medium habet, vt in Christi aduentum oculos conuertat. Ita fiet, vt suum laborem, qui carere profectu videtur apud homines, gnauiter obeat: cui tanta merces apud Dominum est reposita.

Hæc sint breuiter de præmio pastoris dicta, quibus suo loco mouebitur ad sedulo præstandum officium.

QVÆ POENA SIT PASTORVM MALE FVNGENTIVM OFFICIO.

VT AVTEM magis excitetur pastor ad faciendum officium, ponat sibi ob oculos pœnas neglecti officij, quæ sunt cum temporales, tum æternæ.

Temporales pœnæ sunt variæ:

Quædam propriam pastoris personam attingunt, vt mala fama apud pios.

Quædam conscientiam tangunt. Qui enim perfidè officium facit, vastat conscientiam, quam postea circumfert perpetuam testem sui sceleris.

Quædam in donis fiunt, iuxta illud: Ei qui non habet, auferetur ab eo quod habet: hoc est, qui donis Dei ad Ecclesiæ ædificationem non vtitur, spoliatur paulatim donis, vt cæcus factus nec suam salutem cogitet, nec aliorum curam habeat: donec tandem

tandem tradatur iusto Dei iudicio in reprobam mentem, vt probet improbanda, & improbet probanda.

Quædam in familiam redundant. Solet enim Deus impietatem ministrorū verbi, punire in vxoribus, & liberis, vt apertè in exemplo Heli sacerdotis conspicitur.

Haftenus de temporalibus pœnis, quæ leues sunt respectu spiritualium & æternarum pœnarum.

Maledictus (inquit Propheta) qui facit opus Domini fraudulenter. Quænam, quæso, pœna maledictione diuina magis pertimescenda? Notus est locus Ezechielis 3. Quum dixerō ego impio, moriendo morieris, & non admonueris eum, nec locutus fueris, vt caueat impius, vt recedat à via sua impia, vt viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Vide quanta pœna manet pastorem non facientem officium. Sanguinem, inquit, eius de manu tua requiram: hoc est, tibi imputabitur mors eius, & pœnas de te sumam, quod fueris causa interitus & perditionis eius.

Huc illud Gregorij: Nos super ea mala, quæ propria habemus, alienas quoq; mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidie tepidi & tacentes

Q 2

vide.

videmus. Idem paulò infra: Sanguis morientis de manu speculatoris requiritur, quia peccatum subditi, culpa esse præpositi, si tacuerit, reputatur.

Huc & illud Ezech. 34. Væh pastoribus Israël, qui pascunt se solos.

In decretis pontificijs habetur hoc cuiusdam patris dictum: Is qui præest, si præter voluntatem, vel præter quod in scripturis sanctis euidenter præcipitur, vel dicit aliquid, vel imperat, tanquam falsus testis Dei aut sacrilegus habeatur. Iam quæ pœna sit dignus qui falsum contra Deum testimonium dicit, & sacrilegè quod Dei est furatur, facilè est cogitare.

Has pœnas cogitabit pastor, vt earum cogitatione accendatur, ad diligentiam in officio, vel in pigritia, vel metu officium negligentius faciat.

Figura quædam insignis pastorum, qui ouile Christi extruunt, & non tamen ea diligentia qua deceret sibi cauent, in fabris arcæ Noæ proposita est. Hi enim extructa arca perierunt in diluuiò, seruato Nohe cum suis. Caueant ergo pastores, ne dum Ecclesiam suo ministerio extruunt, se ipsos fluctib. maledictionis, vel officij præstandi negligentia, vel morum prauitate obijciant.

Hæc

Hæc sunt quæ fratribus communicare hoc tēpore visum est de pastore bono, vt ostenderem, qualis ipse pastor apud se, hoc est, cum secum agat solus: qualis in domo, cum vxore, liberis, & familia: qualis in conuersatione, quoties opus fuerit foris cum alijs agere: & qualis in officio Ecclesiastico esse debeat.

ORO æternum patrem Domini nostri Iesu Christi principis pastoris, vt nos faciat organa vtilia suæ Ecclesiæ, regatq; nos suo spiritu, vt ea quæ illi grata sunt faciamus: quò & pastores & oues vnum simus in Domino coniuncti vinculo dilectionis, vt ita retinentes fidem & bonam conscientiam in hoc vitæ cursu, latiq; hinc migrantes, beata immortalitate donemur, per Dominum nostrū IESVM CHRISTVM, qui cum Deo patre & Spiritu sancto in vnitatis diuinitatis viuuit ac regnat in omnia secula seculorum,

AMEN.

Q. 3

PRO-

P

H

re

C

na

tu

in

ti

cu

Se

ta

n

u

PROPOSITIONES
XXXVII. DE LEGITI-
MA VERI CULTVS
Dei ratione.

I.

Homines ad prædicationem Eu-
angelij (quæ est pœnitentiæ, &
remissionis peccatorum in nomine
Christi) conuersi, & spiritualiter re-
nati, Deo spiritualem quendam cul-
tum debent, quem soli credentes &
intelligunt, & præstare possunt.

II.

Philosophi quidem omnibus æta-
tibus se torserunt, in tradenda huius
cultus ratione: & quidam ex illis, vt
Socrates, Plato, Xenophon, &c. mul-
tas præclaras gnomas reliquerunt: sed
nullus eorum scientiam colendi De-
um veram monstrauit.

III.

Nam etsi principia quædam hu-
ius

Q 4

ius

ius cultus, naturæ lumine viderunt philosophi: tamen, priusquam ad rem deuentum est, in horribiles demersi tenebras, & se & suæ doctrinæ sectatores miserè deceperunt: ac à vero Deo aberrantes, creaturam & dæmonia coluerūt, sicuti cum historia mundi Paulus apostolus testatur.

I I I I.

Verum de tenebris istis suam Ecclesiam educit Dominus, prætenfa verbi sui lucerna, sicuti sanctus ille rex Dauid testatur, cum inquit: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.

V.

Huius lucernæ splendore, quæ ad substantiam huius diuini cultus pertinent, inquirere operæ precium est, ne vel cum philosophis vmbra inanes sectemur, vel de vno errore in alium cum Monachis, sprete lucerna cœlesti, feramur.

Sunt

Sunt autem quatuor, quibus probe ex verbo Dei perceptis, solida cultus Dei scientia haberi potest.

1. Regula, ad quam tanquam ad Lydium lapidem exigendus est cultus Dei.
2. Fundamentum.
3. Definitio seu Ratio.
4. Cultus Dei in suas quasdam formas sectio.

V I I.

Regula cultus Dei generalis est hæc: Nullus cultus Deo acceptus est, nisi quem ipse Deus proprio suo verbo ordinat ac homini commendat.

V I I I.

Hanc regulam vox Dei apud Isaiam, & Dominus in Euangelio confirmat, cum inquit: Frustra colunt me docentes doctrinas, mandata hominum. Et Paulus clarè damnat omnes

nes ἐθελοθρησκείας, hoc est, cultus, quos homines bona, ut dicunt, intentione excogitant. Huc accedit quod Paulus disertè pronunciat, impossibile esse placere Deo sine fide. Et rursus: Quicquid non est ex fide peccatum est.

IX.

Hanc ergo regulam teneant pij, & quiduis potius patiantur, quàm ut finant eam sibi vlla Diabolorum, aut hominum tyrannide, hypocrisis & sophistica eripi. Nam ea amissa, omnis superstitionis & idololatriæ ianua est aperta, & regnum Christi inuaditur.

X.

Vsus huius regulæ est multiplex. Primum enim ea stabilitur autoritas legislatoris Dei. Nam ut in Republica, vbi liberum est cuiuslibet condere leges pro suo arbitrio, autoritatem supremi domini vilescere necesse est: ita etiam in Ecclesia, Dei autoritas

con-

cor
tus
har
Do
pul
næ

err
co,
nis

la
tes
ch
lur
tis
vo
be
næ
ve

ltus,
ten-
quod
sibi-
rur-
cca-

contemnitur, quando alij alios cul-
tus Ecclesiæ obtrudunt. Quare cum
hanc autoritatem sibi soli vendicat
Dominus in primo præcepto, caueat
pulus & cinis, ne sibi honorem diui-
næ maiestatis vsurpet.

XI.

Deinde, hæc regula liberat nos ab
errore Ethnico, Pharisaico & Papisti-
co, necum illis sine modo superstitio-
nis & *ἑτεροθρησκείας* cumulemus.

XII.

Præterea nos animat hæc regu-
la ad audacter contemnendas, & de-
testandas omnes paparum ac mona-
chorum regulas ac leges, quas vo-
lunt Ecclesiæ obtrudere, cum infini-
tis penè cultus generibus, de quibus
vox Dei nullum planè verbum ha-
bet. Quare vtut speciosæ sunt huma-
næ leges de cultibus, quos ignorat
verbum Dei, securè à pijs omnibus
con-

contemnantur ac vitentur, non secus atq; serpens, qui in paradiso decepit Heuam.

XIII.

Donec enim steterit vox Dei, & regula quam sequimur, fieri aliud non potest, quam vt omnes cultus quos non tradit verbum Dei, sint cultus dæmoniorum, quemadmodum & Paulus testatur.

XIII I.

Sequitur secundo loco fundamentum cultus Dei, quod in quouis homine volente Deum ritè colere, iactum esse oportet. Huius fundamenti duæ sunt partes: Cognitio Dei, & cognitio nostri.

XV.

Cognitionem Dei consequimur duabus rebus, nimirum verbo & testimonio. Hæ enim duæ res coniunctæ docent nos, quòd Deus sit fons omnis virtutis, iusticiæ, sapientiæ, verita-

ritatis, salutis: quòd Deus sit ad iu-
uandum promptus sua natura: quòdq;
illi soli omnis gloria sit tribuenda.

XVI.

Quod autem hæc Dei cognitio sit
pars fundamenti cultus Dei, testatur
ipse Deus, Isaiaë 19. Cognoscent Ae-
gyptij Dominum in die illo, & faci-
ent sacrificia & oblationem, voue-
buntq; vota Domino ac reddent.

XVII.

Cognitio nostri, quam dixi alte-
ram partem esse fundamenti cultus
Dei, ex trium rerum contemplatione
petenda est: nimirum ex fine creatio-
nis, ex virium præsentium æstimatio-
ne, ex facilitate lapsus in peccatum.

XVIII.

Finis docet officium, quod est re-
ferre imaginẽ Dei in sincera pietate
& iusticia vera: vires præsentis do-
cent,

cent, quod præstare Deo debitam obœdientiam minimè valeamus: lapsus frequentes nos admonent fragilitatis nostræ & infirmitatis.

XIX.

Harum rerum consideratio non hypocritica, facit, vt omnem gloriam diuinæ bonitati committamus, omni fiducia salutis coniecta in filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum. Nam ipse fons ille est, de quo Pater cœlestis vult nos aquas salutis haurire.

XX.

Tertio loco proposui cultus Dei definitionem certam tenendam esse, qualis est hæc. Cultus Dei est opus mandatū à Deo, factum ex fide, in celebrationē gloriæ Dei principaliter.

XXI.

In hac definitione sunt tria, quæ necessariò coniuncta sunt in vero Dei cultu:

cultu : opus præceptum , fides , celebratio Dei. Nam si vnum ex his demiseris , actio quantumuis speciosa , non habet rationem cultus Dei.

X X I I.

Opus præceptum , est materia cultus Dei , sine qua cultus Dei esse non potest. Verum si quis peregrinam materiam substituat , cultus Dei non erit. Vt inuocatio sanctorum est opus , celebrare missam est opus , rosarium peragere est opus : sed quia à Deo non sunt præcepta , non possunt esse materia cultus Dei , sed impiæ potius superstitionis.

X X I I I.

Secundum , quod necessariò requiritur in ratione cultus Dei , est fides. Nam opus præceptum non est cultus , nisi fides sit eius effectrix. Castus fuit Xenocrates , castus fuit & Ioseph : vtrique castitas erat præcepta. Sed quia ille fide vacuus erat , eius castitas non

non fuit cultus Dei: huius vero, quia fides prælucebat, cultus Deo gratissimus, qui in gloriam Dei in tota Aegypto cessit. Similiter Dauidis militia cultus Dei fuit, Scipionis minimè.

X X I I I I.

Quod autem fides necessariò requiratur, ut quæ formet opus, multæ sunt rationes. **P R I M A**, nullum opus placet, nisi prius persona placeat, placet autem fide. **S E C V N D A**, opus non placet nisi sit iustum: nunc autem ut persona iustificatur fide, ita opera, quæ facit iustificatus, iusta habentur propter fidem. **T E R T I A**, fides facit ut voluntarium sit nostrum obsequium, & non veluti coactum minis legalibus, quod in cultu Dei requiritur. **Q V A R T A**, fides facit ut opus externum sit spiritualis cultus. Oportet enim omnem Dei cultum spiritualem esse. **Q V I N T A**, differentiam facit fides inter cultum verum Dei, & alias omnes superstitiones.

S E X-

SEXTA, fides tegit defectus operum
& infirmitates multas, quibus alioqui
contaminaretur cultus Dei.

X X V.

Proinde omne opus, cui non præ-
lucet fides, siue præceptum sit, siue li-
berum: impurum, superstitiosum, car-
nale est. Impurum, quia ex impuro
corde proficiscitur: superstitiosum,
quia non regitur fide: carnale, quia
spiritu Christi destituitur.

X X V I.

Pharisæus in Euangelio liberalis
fuit in pauperes, fuit castus, fuit so-
brius, ex iustè partis vixit. Hæc, si
præceptum tantum consideres, præ-
clara fuerunt omnia: sed, quia vacuus
erat fide, omnia ista sunt impuritate a-
nimi cōtaminata, atq; ideo abomina-
bilia coram Deo. Contra autem Cor-
nelij aulici eleemosyna, castitas, sobri-
etas, iusticia, placuerunt Deo, vt spiri-
tualis cultus. Nam prælucebat fides.

R Hinc

XXVII.

Hinc facile est iudicare, quid sit sentiendum de operibus, quæ Papa ut cultum Dei, tyrannide, sophistica, & hypocrisi tuetur: qualia sunt monastica vita, vota impuri cœlibatus, aqua lustrali aspergi, inungi vnguento pontificio, inuocare sanctos, peregrinari ad loca longinqua religionis ergò, adorare reliquias sanctorum, missare pro viuis & mortuis, circumgestare panem, reponere panem intra cancellos ut adoretur, & eius generis penè infinita: quæ omnia sunt apertissimi characteres Antichristi.

XXVIII.

Huiusmodi itaq; Papalia opera qui ponit in cultu Dei, quid sit cultus Dei nunquam didicit. Nam nihil in ijs est, quod ad cultus Dei ratione pertinet. An non aperte contra regulam supra traditam pugnant? An non omnibus partibus destituuntur, quæ requiruntur in vera cultus Dei ratione? Quare
ista

ista relinquamus Satanæ Toparchæ,
hoc est, Antichristo : & nos sequamur
facem verbi Dei , quæ sola nobis ve-
ram viam cultus salutaris monstrat.

X X I X.

Tertium definitionis cultus Dei
membrum fecimus , vt opus præce-
ptum ex fide factum , tendat in cele-
brationem gloriæ Dei. Vt enim à fide
proficisci debet omnis cultus Dei : sic
tendat in gloriam Dei principaliter
necesse est , ita vt gloria Dei sit vlti-
mus finis operis.

X X X.

Hoc confirmatur Isaiaë dicto : Om-
nem qui inuocat nomen meū, in glo-
riam meā creauit eum, formaui eum,
feci eum. Et Dominus apud Matthæ-
um : Sic luceat lux vestra coram ho-
minibus, vt glorificent Patrem ve-
strum cœlestem. Huc & illud Augu-
stini aduersus Iulianum : Noueris ita-
que non officijs, sed finibus à vicijs

R 2   discer-

discernendas esse virtutes. Officium autem est, quod faciendum est: finis vero propter quod faciendum est. Cum itaq; facit homo aliquid, ubi peccare non videtur: sed nō propter hoc facit propter quod facere debet, peccare conuincitur.

X X X I.

Etsi autem vltimus & principalis finis cultus Dei, est gloria Dei: tamen nihil prohibet gradus esse mediorum finium, qui vltimo destinantur. Dauid militat, vt defendat ciues: defendit ciues, vt incolumis sit respublica: vult incolumem rempublicam, vt doctrina religionis conseruetur, & propagetur: idq; ideo vt Deus glorificetur.

X X X I I.

Postremum, quod spectandum in cultu Dei proposui, est eius in suas formas seu potius modos sectio. Hæc sectio ideo obseruāda est diligentius, quia non solum ostendit quā latè pateat

teat cultus Dei: verum etiam errorem eorum cōfutat, qui ociosos homines, propterea quod non attingant Rempublicam, solos Deum in suo ocio colere existimant: quasi nō multò melius militi, iudici, marito &c. pateret via ad colendum Deum, quàm ocioso ventri, qui fumos auro commutat.

XXXII.

In vniuersum itaq; cultus Dei duplex est: Internus & externus, quorum posterior sine priori, cultus rationem non habet. Prior est animi: posterior est corporis.

XXXIII.

Vterq; Deo iustè debetur. Nam quod ad animam, creauit hominem ad imaginem suam, & corpus finxit ex limo terræ, ac omnes vires contulit ac conseruat. Huc illud Pauli: Glorificate Deum in corpore vestro & in spiritu vestro, quæ sunt Dei.

XXXV.

R 3

Vtin-

Vt internus cultus est motus cordis purificati fide, congruens cum lege Dei: ita externus est actio externa, quæ motu cordis regitur, congruens ad normam voluntatis Dei. Vterq; differentias recipit, iuxta gradus præceptorum decalogi, & discrimina vocationum in statibus à Deo approbatis, hoc est, in œconomico, politico, & ecclesiastico. Hi enim tres status, soli approbantur à Deo cum omnibus artibus & officijs, quæ faciunt ad eorum incolumitatem conseruandam.

X X X V I.

Hæc varietas cultus diuini non evertit quod supra tradidimus, videlicet quod omnis cultus Dei sit spiritualis. Hæc enim differentia non sumitur à qualitate operis, sed à qualitate animi, qui agitur spiritu Dei. Propter hunc spiritus motum, omne opus factum ex fide in celebrationem Dei, dicitur & est spiritualis cultus.

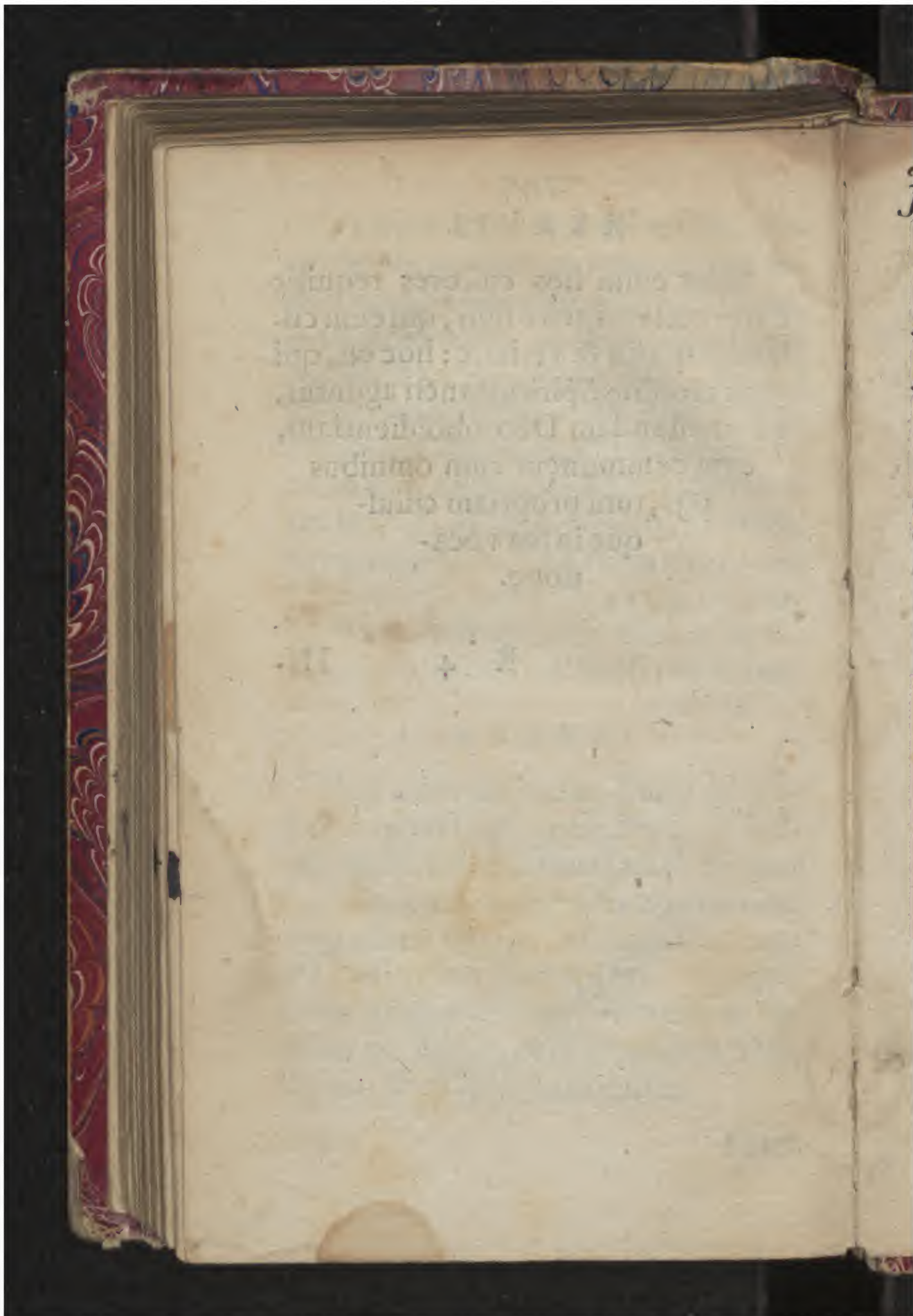
Solos

Solos enim hos cultores requirit
Pater cœlestis, teste filio, qui cum co-
lunt in spiritu & veritate: hoc est, qui
veris motibus Spiritus sancti aguntur,
ad præstandam Deo oboedientiam,
cum communem cum omnibus
pijs, tum propriam cuius-
que in sua voca-
tione.

R 4 IN.

INDEX RERVM
QVAE IN HOC LI-
bello explicantur.

Institutio pastoris quatuor constat partibus,
pagina 1

PRIMA PARS.

Vita pastoris priuata & solitaria 2
Necessitas puritatis in vita pastoris, pag. 3
Puritas duplex: Animi & corporis, pag. 4

I.

Quæ ad animi puritatem requiruntur ibid.
I. MENS non renatorum qualis, pag. 5
Mentis vox tria complectitur ibidem
Dictum S. Maximi 6
Impuritas mentis quotuplex ibid.
Purgatio mentis ibid.
Ordinatio lectionum sacrarum in Ecclesia 8
Fructus piæ lectionis 9
Basilii Magni Psalmos alternatim cani ordi-
navit ibid.
Utilitas Psalmorum ibid.
Consilium, I. De lectione Psalmorum 10
2. De versione Georgij Maioris ibid.
R. 5 3. De

I N D E X.

3. De libris noui Testamenti præcipue legendis II
4. De libris veteris Testamenti præcipue legendis ibid.
5. De Corpore doctrinæ scripto à Philip. Melanchthone 12
6. De alijs Philippi Commentarijs 13
7. De aliorum Commentarijs postea legendis ibid.

II. COGITATIONVM principia & cause 14

- Necessitas vitandi malas cogitationes 15
- Bernhardus de cogitationibus 16
- Causæ perniciosarum cogitationum particulares ibid.
- Remedia contra tentationes à Diabolo ortas in doctrina 17
- Cogitationes à sensibus ortæ 18
- Sensus fenestræ mortis ibid.
- Fenestra visus ibid.
- Occlusio eiusdem 19
- Fenestra auditus 20
- Occlusio eiusdem 21 (um ibid.
- Cogitationes ortæ à memoria & earum remedijs ibid.
- Cogitationes ortæ à complexione hominis cum remedijs ibid.
- Remediũ generale aduersus malas cogitationes 22

III. Af-

I N D E X.

de le-
II
de le-
ibid.
Philip.
12
13
egen
ibid.
&
14
15
16
ula-
bid.
s in
17
18
bid.
bid.
19
20
bid.
di-
um
id.
nes
af-

III. AFFECTVS & eorū differentia	ib.
Corporalium affectuum origo & effecta	23
Auaritiæ tres fines	24
1. Voluptas & eius remedia	25
2. Invidia & eius remedia	26
3. Metus futuræ inopiæ et eius remedia	28
Animales affectus & eorum genera	30
1. Ira triplex	31
Ira vitiosæ remedia	32
2. Concupiscentiæ species	33
Macarius de concupiscentia	36
IIII. VOLUNTAS, & eius modi	37
V. STVDIVM	38
II.	
CORPORIS disciplina	38
Exercitia corporis	39
1. Epicureum	ibid.
2. Pharisaicum	40
3. Politicum	41
4. Christianum	ibid.
Precandi formula pro conseruanda hac vitæ innocentia	44
SECVNDA PARS, OCTO	
disciplinæ domesticæ capita continet.	54
I. Qualis vxor ducenda parochi	46
II. Affectus pastoris erga vxorem	53
III. In-	

I N D E X.

III. <i>Instructio vxoris</i>	54
IIII. <i>Educatio liberorum</i>	57
V. <i>Tractatio familiae seruorum & ancillarum</i>	62
VI. <i>Cura & prouidentia de victu & necessarijs</i>	64
VII. <i>Liberalitas in pauperes</i>	66
VIII. <i>Totius domus precandi ratio & tempus</i>	73
<i>Precandi formula</i>	75

T E R T I A P A R S.

<i>De cōuersatione pastoris politica et externa</i>	76
I. <i>Quid in vita communi spectandum sit pastori</i>	78
1. <i>Conuersatio cum maioribus, paribus, inferioribus</i>	78
2. <i>Moderatio, 1. In vestitu</i>	81
2. <i>In gestibus</i>	87
3. <i>In sermone</i>	90
4. <i>In conuiujs.</i>	
3. <i>Candor in contractibus</i>	109
II. <i>Quid in cœtu Ecclesiastico spectandum</i>	III
III. <i>Quid spectandum in consilijs & deliberationibus</i>	115
1. <i>De doctrina controuersa</i>	116
2. <i>De ministerio</i>	118
3. <i>De</i>	3.De

I N D E X.

3. De ijs quæ ad utrunq; referuntur *ibid.*

QVARTA PARS.

De officio pascendi oves Christi	122
I. Quodnam sit pastoris officium	124
1. Docere gregem Christi verbū Dei	144
2. Administrare illi sacramenta	176
3. Regere ipsum disciplina	184
4. Precari pro grege	203
5. Curam pauperum habere	208
6. Formam gregis esse	210
II. Quanam sit potestas pastoris	211
1. Iuris	213
2. Officij	214
3. Iusti & æqui	216
4. Facti	<i>ibid.</i>
III. Quodnam sit præmium rectè præsti-	
ti officij	218
1. Temporale	219
2. Aeternum	224
IIII. Quæ sit pœna neglecti officij	226
1. Temporalis	<i>ibid.</i>
2. Aeterna & spiritualis	227

F I N I S.

L I P S I A E

IMPRIMEBAT ANDRE-
AS SCHNEIDER

TYPIS VOEGELIANIS.

Anno

M. D. LXXIIII.

